

Elina Holster

KOKOELMATYÖTÄ KALTEREIDEN TAKANA

Kokoelmatyö Oulun vankilan kirjastossa

KOKOELMATYÖTÄ KALTEREIDEN TAKANA

Kokoelmatyö Oulun vankilan kirjastossa

Elina Holster
Opinnäytetyö
Syksy 2018
Kirjasto- ja tietopalvelun
tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijä: Elina Holster

Opinnäytetyön nimi: Kokoelmatyötä kaltereiden takana: Kokoelmatyö Oulun vankilan kirjastossa

Työn ohjaaja: Ulla Virranniemi

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2018

Sivumäärä: 72 + 16

Opinnäytetyöni toimeksiantajana on Rikosseuraamuslaitoksen alaisuudessa toimiva Oulun vankila, joka on osa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusaluetta. Opinnäytetyöni on osa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishanketta, jonka tarkoituksena on päivittää hankkeisiin kuuluvien vankiloiden kirjastot vastaamaan nykypäivän tarpeita. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka päämääränä on uudistaa Oulun vankilakirjaston toimintaa painottuen kirjaston kokoelmatyöhön. Kokoelmatyön lisäksi toiminnallinen osuus sisältää vankilakirjastotilan uudelleen järjestelyn, sekä uusien opasteiden ja kirjastoesitteen teon.

Työssäni on kaksi tavoitetta: Oulun vankilakirjaston kokoelman kehittäminen sekä kirjaston saavutettavuuden lisääminen. Kirjaston kokoelmatyössä käytän Evansin syklistä kehittämisen mallia, jonka kuuden osa-alueen avulla tarkastelen kokoelmaa ja siihen liittyviä toimintoja. Toinen tavoite on kirjaston käyttömukavuuden lisääminen ja kirjaston ulkoasun kohentaminen.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus on toteutettu keväällä 2018 osittain yhdessä toisen Oulun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelman opiskelijan, Valtteri Lindholmin kanssa. Oman opinnäytetyöni painottaessa vankilakirjaston kokoelmaan ja sen kokoelmatyöhön keskittyy Valtteri Lindholm omassa opinnäytetyössään kirjastossa käyttöön otettuun PrettyLib-kirjastojärjestelmään. Painotuksista huolimatta teimme molemmat sekä kokoelmatyötä että luettelointia PrettyLib-järjestelmään.

Opinnäytetyöni teoreettiseen viitekehykseen kuuluvat yleisen kokoelmatyön lisäksi kokoelmatyö vankilakirjastoissa. Käsittelem työssäni vankilakirjastoja ja niiden historiaa sekä vankilakirjastojen vaikutusta vankien elämään. Tärkeässä osassa ovat myös erilaiset lait ja asetukset, joihin vankilakirjaston toiminta perustuu. Opinnäytetyön kirjallinen raporttiosuus on osittain kirjoitettu yhdessä Valtteri Lindholmin kanssa.

Toiminnallisen osuuden päättyessä Oulun vankilan kirjasto oli saanut uuden ilmeen. Kirjastossa oli uusi hyllyjärjestys, uudet opasteet sekä vankilakirjastolle tehty esite. Kokoelmaosuudessa kirjaston kokoelma uudistui karsinnan ja uuden aineiston myötä. Kirjastossa otettiin myös käyttöön PrettyLib-kirjastojärjestelmä, joka mahdollistaa nykyaikaisen lainaustoiminnan.

Asiasanat: vankilakirjastot, laitoskirjastot, erikoiskirjastot, vankeinhoito, vankilat, kokoelmatyö, kehittämisprojektit

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Library and Information Services

Author: Elina Holster

Title of thesis: Collection development behind bars: Collection work in Oulu Prison Library

Supervisor: Ulla Virranniemi

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2018   Number of pages: 72 + 16

This thesis was commissioned by the Oulu Prison. Oulu Prison is under the jurisdiction of Criminal Sanctions Agency and is a part of Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland. The thesis is part of a joint project of the Criminal Sanctions Region of Eastern and Northern Finland, and it aimed to update the prison libraries of the project to meet today's needs. This was a project-based thesis focused on reforming the Oulu Prison library system with the emphasis on developing the collection. In addition to the collection work, the functional part include re organizing of the prison library space, signage and library brochure.

There were two aims in the thesis; first, to develop the collection of Oulu Prison Library and second, to improve accessibility of the library. In developing the collection, Evans's model, containing six different parts. To observe the collection and related functions in these parts Evans's model was applied. The second aim was to increase the user-friendliness of the library and to improve the overall appearance of the library.

The functional part of the thesis was implemented in spring 2018 together with Valtteri Lindholm, a student of the Oulu University of Applied Sciences Library and Information Service. This thesis focused on the collection of the Oulu Prison Library and its collection work, with Valtteri Lindholm concentrating on PrettyLib library system and implementing it in his own thesis.

The theoretical background in the thesis contains theory of collection development and collection development in prison library. In the thesis prison libraries, their history and the effect of prison libraries on prisoners' lives were observed. Essential part of the thesis dealt different laws and statutes, on which operations of prison were based on. The written part of the thesis was partially conducted in collaboration with Valtteri Lindholm.

At the end of the functional part, the Oulu Prison Library was given overall new look. The library had a new shelf order, new signs and a brochure were developed. The collection of the library was renewed by replacing outdated materials with more current ones. The library also introduced a PrettyLib library system that allows for modern lending services.

Keywords: prison libraries, special libraries, correctional treatment, prison, collection development, collection work, development projects

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	VANKILAKIRJASTON SÄÄDÖSPOHJA.....	9
	2.1 Lait ja asetukset	9
	2.2 Periaatteet, ohjeet ja käytänteet	10
3	VANKILAKIRJASTOJEN VAIHEET SUOMESSA.....	13
4	OULUN VANKILA	16
5	OULUN VANKILAKIRJASTO.....	19
	5.1 Oulun vankilakirjaston historia.....	19
	5.2 Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishanke	20
	5.3 Oulun vankilakirjaston tilanne ennen hankkeen aloitusta	21
6	VANKILAKIRJASTON ERITYISPIIRTEET.....	23
7	KÄYTÄNNÖN TOIMENPITEET VANKILAKIRJASTON UUDISTAMISEKSI.....	27
	7.1 Tavoitteet.....	27
	7.2 Toteutus	28
	7.3 Arviointi	34
8	KOKOELMATYÖ	38
	8.1 Kokoelmatyön kehittämisen malleja	38
	8.2 G. E. Evansin malli	39
9	KOKOELMATYÖ VANKILAKIRJASTOSSA.....	44
	9.1 Kokoelma	44
	9.2 Kokoelmatyösuunnitelma	46
	9.3 Lukutottumukset ja niiden huomioonottaminen	47
10	KOKOELMATYÖ OULUN VANKILAN KIRJASTOSSA	49
	10.1 Kokoelman luettelointi PrettyLib-järjestelmään.....	50
	10.2 Yhteisöanalyysi	51
	10.3 Valintapolitiikka.....	51
	10.4 Karsinta	52
	10.5 Valinta ja hankinta	55
	10.6 Arviointi	56
	10.7 Kokoelma tulevaisuudessa.....	60
11	POHDINTA.....	63

LÄHTEET.....	67
LIITTEET	73

1 JOHDANTO

Vankilakirjastoilla on suuri yhteiskunnallinen merkitys. Vankilan kirjasto voi olla yksi vankilan normaaleista paikoista, jossa vangit voivat tehdä itsenäisiä päätöksiä. Vangittu ihminen ei ole luopunut oikeudestaan oppimiseen ja tiedonsaantiin. Suljetussa ympäristössä ajankohtaisen tiedon saamisen tärkeys korostuu, se lisää yhteenkuuluvuutta yhteiskunnan kanssa, sekä ehkäisee syrjäytymistä. Vankilakirjastojen tehtävä on tuoda vankien saataville samanlaisia palveluja kuin yleiset kirjastot tarjoavat. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 10.)

Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimi Oulun vankila, joka toimii Rikosseuraamuslaitoksen alaisuudessa. Vuonna 2017 Oulun vankilassa havahduttiin siihen, että vankilakirjaston toiminta ei vastaa nykypäivän tarpeita ja se kaipasi päivitystä toimintaansa. Oulun vankila haki hankerahaa Rikosseuraamuslaitokselta kirjaston kehittämistä varten. Samalla huomattiin, että alueen muillakin vankiloilla on tarvetta kirjastotoiminnan kehittämiseen. Tällä tavalla sai alkunsa alueellinen yhteishanke, jolle haettiin ja saatiin rahoitus Rikosseuraamuslaitokselta. Opinnäytetyöni on osa hanketta, jonka tarkoituksena on päivittää Oulun vankilakirjaston toiminta vastaamaan nykypäivän tarpeita. (Rikosseuraamuslaitos 2018a, viitattu 16.2.2018; Kaskinen, sähköposti 26.3.2018.)

Opinnäytetyöni aihe on Oulun vankilakirjaston uudistaminen painottuen sen kokoelmatyöhön. Aihe on ajankohtainen, ja sillä on suuri merkitys Oulun vankilassa olevien vankien kirjastonkäyttöön. Oulun vankilakirjaston toiminta oli vakiintunutta ja vangit käyttivät kirjaston palveluita, mutta kirjastotila kaipasi uudistamista, toiminta järjestelmällisyyttä sekä lainaustoiminta sähköisen järjestelmän.

Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka päämääränä on kohentaa vankilakirjaston kokoelmaa sekä ajantasaistaa kirjaston toiminta nykypäivään. Toiminnallisen sisällön vuoksi opinnäytetyössäni ei ole varsinaista tutkimusongelmaa, vaan se painottuu käytännön toteukseen ja siitä raportointiin tutkimusviestinnän keinoin. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on yhdistää ammatillinen käytännön työ sekä ammatilliset teoriat. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9–10.)

Toiminnallinen osuus on toteutettu keväällä 2018. Siihen kuului kirjaston kokoelmatyö, kirjastotilan ulkoasun kohentaminen, kirjastoestteen teko sekä PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöönotto. Opinnäytetyö on tehty osittain toisen Oulun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-

ohjelman opiskelijan Valtteri Lindholmin kanssa. Oma opinnäytetyöni painottuu Oulun vankilakirjaston kokoelmaan ja sen kokoelmatyöhön. Valtteri Lindholm keskittyy opinnäytetyössään PrettyLib-kirjastojärjestelmään ja sen käyttöönottoon. Raportissa luvut 2–7 on kirjoitettu yhteistyössä Valtteri Lindholmin kanssa. Oma kokoelmatyöhön painottuva osioni alkaa luvusta 8 Kokoelmatyö.

2 VANKILAKIRJASTON SÄÄDÖSPOHJA

Kirjastotoimintaa ohjaavat erilaiset lait, periaatteet, ohjeet, suositukset ja säännöt. Laki velvoittaa vankilaa järjestämään kirjastopalveluja asiakkailleen. Vankilan kirjastopalveluiden toiminnassa noudatetaan kansainvälisesti hyväksytyjä asiakirjoja. Lisäksi on olemassa useita erilaisia käytänteitä, jotka koskevat vankilakirjaston toimintaa. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 10.)

2.1 Lait ja asetukset

Vankeuslaki velvoittaa vankilaa ylläpitämään vankilakirjastoa tai järjestämään vangeille mahdollisuuden käyttää yleisiä kirjastopalveluja (Vankeuslaki 767/2005 11.4§). Ellei vangeilla ole mahdollisuutta päästä yleisten kirjastojen palveluiden piiriin, tulisi heidän saada samankaltaista palvelua vankilakirjaston kautta (Oikeusministeriö 1995, 1). Vankilakirjaston toiminnan pitää olla yhdenmukainen yleisten kirjastojen toimintaperiaatteiden kanssa, ja vankilakirjaston tulee toimia yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa (Vankeuslaki 767/2005 11.4§). Laki yleisistä kirjastoista vastaavasti velvoittaa yleisiä kirjastoja toimimaan ja kehittämään toimintaansa yhteistyössä erikoiskirjastojen, kuten vankilakirjastojen, kanssa (1492/2016 11§). Kaikilla vangeilla tulee olla riittävän usein mahdollisuus käyttää kirjastopalveluita, ja heitä tulee opastaa kirjaston käytössä (Vankeuslaki 767/2005 11.4§).

Vankeuslain 767/2005 vapaa-aikaa koskevassa pykälässä 11.1§ edellytetään vankilaa järjestämään vapaa-ajan toimintaa vangeille, kunhan se on vankilan oloihin sopivaa. Toimintaa voivat järjestää myös vankilan ulkopuoliset tahot kuten yhteisöt ja säätiöt. (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 46.) Toiminta voi olla työtä, koulutusta tai muuta vangin valmiuksia edistävää toimintaa. Järjestetyn toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan vahvistamalla valmiuksia rikoksettomaan ja päihteettömään elämäntapaan sekä ylläpitämällä ja kehittämällä vangin ammattitaitoa, osaamista, työkykyä ja toimintakykyä. (Vankeuslaki 767/2005 8.1§.) Tutkintavanki ei kuitenkaan ole velvollinen osallistumaan järjestettyyn toimintaan, vangin kuitenkin sitä halutessa, on siihen varattava tilaisuus mahdollisuuksien mukaan (Tutkintavankeuslaki 768/2005 4.1§).

2.2 Periaatteet, ohjeet ja käytänteet

Vankilakirjastojen toimintaa ohjaavat erilaiset käytänteet, jotka perustuvat niin sanottuun normaalisuusperiaatteeseen. Käytänteillä tarkoitetaan erilaisia periaatteita, sääntöjä ja ohjeita. Niillä ei ole samanlaista lain velvoittavaa asemaa, vaan niiden avulla pyritään takaamaan kulttuurillinen moniarvoisuus, palvelujen laatu ja saatavuus. Käytänteitä ei ole tarkoitettu pelkästään asiakkaille, vaan niillä turvataan myös kirjastonhoitajien, kirjastohallinnon ja henkilöstön sekä muiden viranomaisten ja tahojen toimintaa. Käytänteet ovat tärkeitä suljetussa ympäristössä, sillä ne luovat pohjan vankilakirjastojen toiminnalle, ylläpitävät laatutasoa ja rohkaisevat kehitykseen. Ne määrittävät vankilakirjaston olemassaolon ja takaavat kaikille yhtäläisen pääsyn kirjaston palveluihin. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 8, 11, 13; Hartoneva 2011, viitattu 23.2.2018.)

"Normaalisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että rikosseuraamukseen tuomittu henkilö on pääsääntöisesti oikeutettu yhteiskunnan normaaleihin palveluihin ja etuuksiin seuraamuksen suorittamisesta huolimatta" (Hartoneva 2011, viitattu 23.2.2018).

Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana henkilön oikeuksia ja etuuksia on rajoitettu lainsäädännössä. Lainsäädännössä rajoitetaan liikkumisvapautta sekä oikeutta vapauteen, koskemattomuuteen ja yksityiselämän suojaan. (Hartoneva 2011, viitattu 23.2.2018.) Yksilön sulkeminen vankilaan on rangaistus itsessään. "Vankeusrangaistuksen -- tärkein perustelu -- on yhteiskunnan suojeleminen rikollisuudelta." Rangaistuslaitoksen olosuhteet eivät saa toimia rangaistuksena vapauden menettämisen lisäksi, vaan vapauden menettämisen haitat tulee minimoida. Tutkintavankeja ei ole suljettu laitokseen rangaistuksena vaan varotoimena normaalisuusperiaate koskettaa myös heitä. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 1998, 19, 126.)

Normaalisuusperiaatteen toteuttaminen on tärkeää, ja sen toteutumista vankeusrangaistuslaitoksissa on laajennettu. Yksilön mahdollisuus koulutukseen vankeuden aikana on parantunut viime vuosina. Normaalisuusperiaatteen tehokas toteuttaminen vaatii eri tahojen yhteistyötä ja kustannusten jakamista. (Hartoneva 2011, viitattu 23.2.2018.) Eri tahojen yhteistyö ylläpitää vankien jatkuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteiskuntaan. Vankilakirjastoilla on iso rooli yhteydenpidon säilyttämisessä yhteiskuntaan tarjoamalla esimerkiksi virkistykseen ja opiskelun välineitä. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 1998, 127, 151.)

Vankeusrangaistuksen suorittaminen ei ole peruste yksilön sulkemiseksi palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Vankeusrangaistuslaitoksissa yleinen palvelutaso ei ole kuitenkaan aina riittävä, sillä rikosseuraamuksiin tuomitut henkilöt ovat usein erityispalvelujen tarpeessa. Vankeinhoidon tavoitteena onkin yksilön elämänhallintataitojen parantaminen ja valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan. "--Normaalisuusperiaatteen toteuttaminen edellyttää tavallista suurempaa paneutumista ja panostusta henkilön elämäntilanteeseen ja sen kohentamiseen." (Hartoneva 2011, viitattu 23.2.2018.)

Vuonna 2017 Rikosseuraamuslaitos julkaisi Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt eli Nelson Mandela -säännöt. Säännöt korvasivat aikaisemmin voimassa olleet vuoden 1955 vähimmäissäännöt. Nelson Mandela-säännöissä määritellään, mitkä ovat vankeinhoidon yleiset periaatteet ja käytännöt. Näillä pyritään varmistamaan kaikille vangeille maailmassa ihmisarvoinen kohtelu. Sääntöjä on yhteensä 122, ja kolmessa näistä mainitaan myös kirjasto tai siihen liittyvät asiat. (Rikosseuraamuslaitos 2017b, 5.) Säännön 63 mukaan vankien on saatava säännöllisesti tietoa ajankohtaisista uutisista esimerkiksi lukemalla sanomalehtiä, aikakauslehtiä tai seuraamalla uutisia vankilan hyväksi katsomilla välineillä. Sääntö 64 ohjeistaa, että kaikissa vankiloissa on oltava kaikkien vankien käytössä kirjasto, jossa on tarjolla tarpeeksi viihde- sekä tietokirjoja. Vankeja on myös kannustettava käyttämään kirjaston palveluja hyödykseen. Sääntö 105 tuo esille sen, että kaikissa vankiloissa on järjestettävä sellaista virkistys- ja kulttuuritoimintaa, joka edistää vankien fyysistä ja psyykkistä terveyttä. (Rikosseuraamuslaitos 2017b, 47, 64.)

Euroopan neuvoston vankilasäännöt korostavat vastuuta kohdella vapautensa menettäneitä henkilöitä oikeudenmukaisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen. Säännöt sisältävät yhteiset periaatteet ja toimintamallit, joita tulee soveltaa vankien kohtelussa Euroopan neuvoston jäsenmaissa. Vankilasäännöt ohjeistavat vankiloita tarjoamaan virkistäytymismahdollisuuksia, esimerkiksi kulttuuritoimintaa tai muuta vapaa-ajan toimintaa. Vankiloiden tulisi ylläpitää kirjastoa, jossa on tarpeeksi monipuolisesti sekä viihteellistä että sivistävää aineistoa. Kirjaston tulee huolehtia myös kielellisistä tarpeista tarjoamalla kirjallista materiaalia vankilassa käytetyillä kielillä. Vankilakirjaston tulisi toimia yhteistyössä alueen muiden kirjastopalveluiden kanssa. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2007, 4, 16–18, 21.)

Vuonna 1994 UNESCO julkaisi Yleisten kirjastojen manifestin. Julistuksessa yleiset kirjastot määritellään elävänä kasvatuksen, kulttuurin ja tiedon lähteenä. Yleisellä kirjastolla on myös

oleellinen tehtävä rauhan vaalimisessa sekä henkisen hyvinvoinnin edistämisessä. Manifesti tuo esille myös sen, että kirjaston palveluiden on oltava saavutettavissa myös sellaisille henkilöille, jotka eivät itse kykene tulemaan kirjastoon. (IFLA 2016, viitattu 23.2.2018.)

Vankilakirjaston toiminnan taustalla on useita erilaisia eettisiä periaatteita. Kirjastoalan etiikkatyöryhmä on laatinut Kirjastotyön eettiset periaatteet -julkaisun, joka on tarkoitettu julkisissa kirjastoissa ja tietopalveluissa työskenteleville ammattilaisille. Julkaisun toimeksiantajana olivat Suomen kirjastoseura, Finlands svenska biblioteksforening ja Suomen tieteellinen kirjastoseura. Julkaisussa on eettisiä ohjeita, joita kirjastoammattilaisen tulisi ottaa työssään huomioon. (Suomen tieteellinen Kirjastoseura, viitattu 22.2.2018.) "Kirjasto on sanan- ja ilmaisunvapauden edistäjä. Kirjasto on tiedon saannin ja tuottamisen paikka." (Kirjastoalan etiikkatyöryhmä 2011). Julkaisussa nostetaan ensimmäiseksi tehtäväksi ajankohtaisen tiedon sekä monipuolisen kokoelman tarjoaminen ja osallisuuden edistämisen. Kirjastoammattilaisen tehtäviksi määritellään lisäksi omaehtoisen ja tavoitteellisen oppimisen ja itsensä kehittämisen edistäminen ja kulttuurin monimuotoisuuden edistämisen. Ammattilainen toimii puolueettomasti ja luottamuksellisesti, omat mielipiteet tai mieltymykset eivät saa vaikuttaa työhön tai sen jälkeen. Julkaisussa tuodaan esille myös kirjastotyön arvot, joiksi listataan sivistyksellinen tasa-arvo, sanavapaus, kansalaisvapaudet ja huolen pitäminen heikommista. (Kirjastoalan etiikkatyöryhmä 2011.)

3 VANKILAKIRJASTOJEN VAIHEET SUOMESSA

Nykypäivänä ainoastaan eristäminen ulkomaailmasta muistuttaa vankeuden varhaisimmista vaiheista. Varsinainen vankilalaitos Suomessa syntyi 1600-luvulla lääninhallinnon toteuttamisen yhteydessä. Vuonna 1734 säädetyssä laissa vankeus oli ensimmäistä kertaa päärankaistuslajina. Vankeusrangaistus oli kuitenkin tavoitteetonta ja sisällyksetöntä aina vuoteen 1760 asti. Tällöin rangaistuksen tavoitteena oli yksilön oikeuksien riistäminen, rangaistus kohdistui ruumiin sijasta sieluun. Vankilasta tuli väline rikoksentekijän parantamiseen, joka onnistui hengellisen ja siveellisen kasvatuksen myötä. Yhteiskuntakelpoisuuden saavuttamiseksi tarvittiin siis kirjoja sekä oppimateriaaleja. (Pajuja 1986, 15, 17, 23, 25.) Silenti (2009, 790) viittaa Lindgårdiin, jonka mukaan ensimmäiset kirjat hankittiin Suomen vankiloihin jo 1700-luvun puolivälissä.

1800-luvulla valtiopäivätoiminta aktivoitui uudestaan ja mahdollisti rangaistusjärjestelmän uudistumisen. Vankeusrangaistuksen tavoitteeksi asetettiin vangin kasvattaminen kunnon kansalaiseksi sielunhoidon, opetuksen, työn ja kurin avulla. (Silenti 2009, 791.) Silenti viittaa Lindgårdiin ja kirjoittaa, että rangaistusjärjestelmän uudistumisen seurauksena Korsholman kruununvankilaan perustettiin ensimmäinen vankilakirjasto vuonna 1869. Kirjasto oli ruotsinkielinen, ja muiden vankilakirjastojen lailla sai alkunsa lahjoitusvaroilla. Vuonna 1870 perustettiin Suomen Vankeusyhdistys, joka alkoi tukea vankilakirjastotoimintaa lahjoittamalla kirjallisuutta ja tilaamalla lehtiä. Vankilakirjastojen kokoelmat koostuivat pääosin uskonnollisesta kirjallisuudesta ja käsittivät alle 200 nidettä. Vuoteen 1873 mennessä vankiloita oli perustettu 20. Varsinaisia vankilakirjastoja ei ollut kuin muutamassa, vaikka kaikkiin vankiloihin oli hankittu uskonnollista kirjallisuutta. (Nuorteva 1989, 12–13; Silenti 2009, 791–792.)

Silenti (2009, 792) viittaa Komiteamietintöön (1875:9), jonka mukaan yhtenä osana vuoden 1873 vankilauudistuskomiteamietintöä oli ehdotus vankilakirjastojen toteuttamisesta lääninvankiloissa. Silenti viittaa Lindgårdiin, jonka mukaan määräykset vankilakirjastojen hoidosta tulivat esille ensimmäistä kertaa vuonna 1886 hyväksytyssä kuritushuoneohjesäännössä. Säännösten mukaan vankilan pappi ja opettaja vastasivat vankilakirjaston kokoelmasta. Vangin kasvattaminen yhteiskuntakelpoiseksi oli pitkälti kiinni vankilakirjastosta sekä papin ja opettajan kelpoisuudesta ja kiinnostuksesta kirjastotoimen hoitamiseen. Vankeinhoidon johtavana periaatteena oli uskonnollinen kasvatusta ja työnteko. Rangaistuslaitoksella tuli olla kirjakokoelma, josta pystyi lainaamaan siveellistä tai muuten hyödyllistä aineistoa. (2009, 793.) Silenti viittaa Lindgårdiin, jonka

mukaan vangit eivät aluksi saaneet valita lukemaansa kirjallisuutta, vaan papit päättivät sen heidän puolestaan. Kirjojen valinnassa kiinnitettiin huomiota lukemisen tarkoitukseen sekä esimerkiksi vangin asemaan ja taustaan, vähitellen vangit saivat kuitenkin toivoa, millaista kirjallisuutta he halusivat lukea. Hengellisen kirjallisuuden seuraksi alettiin hankkia vankien työntekoon liittyvää tietokirjallisuutta. Kaunokirjallisuus saapui vankilakirjastoihin vasta 1900-luvun alkupuolella. (Silenti 2009, 796.)

Vuonna 1925 annetussa asetuksessa vankeinhoitolaitoksesta kumottiin voimassa olleet vankilaohjesäännöt. Vankilahallinnon tehtäväksi tuli herättää vangeissa siveellistä kuntoa ja johdattaa heitä edistykseen ja parannukseen, vankilaololla tuli olla parantava vaikutus. (Matinpuro 1981, 16–17.) Asetuksen myötä vankilakirjaston hoitaminen siirtyi papeilta opettajille. Vuoden 1950 vankeinhoitolaitosasetuksessa korostettiin edelleen vangin yhteiskuntaan sopeuttamista ja parantavaa vaikutusta. Kirjaston kehittämisen ja kirjastonkäytön opetuksen merkitys vangeille tunnustettiin ja vankilakasvatuksen ja kirjastotoiminnan roolia painotettiin. (Silenti 2009, 798, 802–803, 806.) Vuonna 1955 Yhdistyneet kansakunnat hyväksyi vankeinhoidon vähimmäissäännöt, säännöillä joilla on ollut suuri merkitys vankeinhoidon kehittämisessä ja joihin on viitattu lukuisia kertoja. Sääntöjen mukaan kaikissa vankiloissa tuli olla kirjasto, joka tarjoaa vangeille riittävästi aineistoa. Kirjastonkäyttöön tulee rohkaista ja kannustaa. Kirjaston tulee tarjota sanomalehtiä ja erilaisia aikakauslehtiä, sillä vangeilla on oikeus saada tietoa tärkeistä uutistapahtumista. Vähimmäissäännöillä oli keskeinen vaikutus vuoden 1975 voimaan tulleeseen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanouudistukseen. (Oikeusministeriö 1995, 11; Rikosseuraamuslaitos 2017b, 5.)

Vuonna 1975 tapahtui vuosisadan suurin muutos vankeinhoidon alalla. Luovuttiin holhoavasta vankeinhoidosta ja siirryttiin pyrkimykseen säilyttää ja kehittää vankien ammattitaitoa, jotta vankien mahdollisuudet pärjätä vapautumisen jälkeen yhteiskunnassa parantuisivat. Olot rangaistuslaitoksessa tuli järjestää vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja, vapaudenmenetyksen aiheuttamia haittoja tuli ehkäistä. (Silenti 2009, 803–804.) Silenti (2009, 804) viittaa Lakiin rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun asetuksen muuttamiseen (1974/612), Vankeinhoitoasetukseen (1975/431) ja Vankeinhoitolaitosasetukseen (1975:432), jotka velvoittivat järjestämään vangeille yhä monipuolisemmin ammatillista koulutusta tukevaa tieto- ja kaunokirjallisuutta.

Nykyisen lainsäädännön mukaan vankilassa tulee olla kirjasto tai vangeille tulee järjestää mahdollisuus käyttää yleisiä kirjastopalveluita. Vankilakirjaston on toimittava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa, ja vankilakirjaston toiminnan on vastattava yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita. (Vankeuslaki 767/2005 11.4 §.) Vankilan tavoitteena on parantaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä elämönhallintataitoja ja sijoittumista yhteiskuntaan. Normaalisuusperiaatteen toteuttaminen edesauttaa näitä tavoitteita. (Silenti 2009, 809.)

4 OULUN VANKILA

Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa, ja sen toimialueena on koko maa. Sen tehtävänä on valvoa rangaistusten täytäntöönpanoa sekä tutkintavankeuden toimeenpanoa. Toiminnan tavoitteena on panna täytäntöön yhdyskuntaseuraamukset ja vankeusrangaistukset siten, että tuomittujen valmiuksia lisätään rikoksettomaan elämäntapaan, elämänhallintaan, sekä edistetään heidän sijoittumistaan yhteiskuntaan. Laitoksen toiminta on jaettu Suomessa eri alueisiin. Jokaisella alueella on yksiköitä, jotka muodostuvat vankiloista, yhdyskuntaseuraamustoimistoista sekä muista rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimenpanosta vastaavista yksiköistä. Rikosseuraamuslaitos jakaantuu kolmeen rikosseuraamusalueeseen, Oulun vankila kuuluu Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Oulun vankilan johtajana toimii Margit Kyngäs. (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 953/2009 1.1§ 1.2§ 1.4§; Rikosseuraamuslaitos 2017a, viitattu 28.2.2018; Rikosseuraamuslaitos 2018a, viitattu 16.2.2018.)

"Oulun vankila on tutkintavankila, jossa säilytetään Pohjois-Suomen alueilla rikoksesta epäiltyjä tutkintavankeja. Vankilassa on 80 vankipaikkaa, joista 13 on naisvangeille. Vuonna 2016 keskivankiluku oli 82. Oulun vankilassa työskentelee noin 80 henkilöä." (Rikosseuraamuslaitos 2018a, viitattu 16.2.2018.)

"Tutkintavankeus ei ole rangaistus, vaan esitutinnan ja oikeudenkäynnin aikana toteutettava pakkokeino" (Rikosseuraamuslaitos 2015, viitattu 1.3.2018). Vankeja, jotka on määrätty vangittavaksi ennen oikeudenkäyntiä tai tuomion julistamista, kutsutaan tutkintavangeiksi. Myös jo tuomittua vankia voidaan pitää tutkintavankina, jos hänen valitustaan ei ole käsitelty. Syyttömyysoletuksen mukaan tutkintavangit katsotaan syyttömiksi tuomion julistamiseen saakka. Tähän asti tutkintavankia tulee kohdella tämän mukaisesti. Suomessa keskimääräinen aika tutkintavankeudessa on noin kolme kuukautta. Oulun tutkintavankilassa kyseinen aika on noin vuosi. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 1998, 35–36; Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2007, 35; Karsikas, Kuivajärvi, Mäki 2009, 64; Kemppainen, sähköpostiviesti 28.3.2018.)

Oulun vankilassa vangeilla on mahdollisuus työskennellä eri tehtävissä, kuten kiinteistöjen ylläpidossa, taloushuollossa sekä tuotantotoiminnassa puusepänteollisuudessa. Vangeilla on myös mahdollisuus opiskella vankilakoulussa, jossa voi suorittaa peruskoulun ja lukion oppimäärät, sekä ammatillisia opintoja. Vankilasta on myös mahdollisuus tietyn edellytyksin käydä

opiskelemassa tai työssä laitoksen ulkopuolella. Työskentelyn ja opiskelun lisäksi vangeille järjestetään toimintakykyä ylläpitävää sekä kuntouttavaa toimintaa. (Kempainen, sähköpostiviesti 20.8.2018; Rikosseuraamuslaitos 2018a, viitattu 16.2.2018.)

Oulun lääninvankilan juuret ulottuvat jo 1630-luvulle saakka, jolloin Suomessa alettiin toteuttaa hallinnollista lääninjakoa. Silloin määrättiin, että Linnasaassa sijaitsevassa Oulun linnassa tulisi alkaa säilyttää Pohjois-Suomessa pidätettyjä rikollisia. Tätä osaa linnasta alettiin nimittää kruununvankilaksi. (Nevalainen 1960, 113.) Kruununvankila toimi Oulun linnassa aina vuoteen 1793 asti, jolloin linna tuhoutui lopullisesti salaman iskeyttyä ruutikellariin (Paulaharju 1968, 167). Ennen nykyistä, vuonna 1885 valmistunutta, lääninvankilaa Oulussa toimi kruununvankilan lisäksi erillinen kaupunginvankila. Molemmista vankiloista löydettiin vakavia puutteita, minkä seurauksena uutta lääninvankilaa alettiin rakentaa vuonna 1882. Uusi lääninvankila rakennettiin entisen kruununvankilan lähelle, ja ensimmäiset vangit siirrettiin vankilaan 25. heinäkuuta 1885. Vankilaa on perusparannettu ja päivitetty nykyaikaiseksi, esimerkiksi 1910-luvulla vankila sähköistettiin. (Karvonen 1985, 10–11, 14–16.) Perusparannuksia tehtiin myös 1990-luvulla. Vankilan muuria on uudistettu useita kertoja, edellisen kerran 2000-luvun alussa. (Arkkitiedit MV oy 2011, 20.)

Oulun vankilan tämänhetkinen kunto tarvitsee korjausinvestointeja. Korjaustarpeiden lisäksi vankilassa on merkittäviä toiminnallisia puutteita. (Oikeusministeriö 2017, 2–3.) Oulun vankilassa ei ole tehty laajaa perusparannushanketta, toisin kuin Kuopiossa tai Mikkelissä. Joitakin rakennuksen ja järjestelmien käyttöikää pidentäviä osastokohtaisia korjauksia on kuitenkin tehty. (Rikosseuraamuslaitos 2018c, 6.) Oikeusministeriö on suunnitellut Oulun vankilan uudisrakentamista tai yhdistämistä Vaalassa sijaitsevan Pelson vankilan kanssa. Oikeusministeriö antoi hankkeen Rikosseuraamuslaitokselle, joka arvioi eri toteutusvaihtoehtoja. (Oikeusministeriö 2017, 2–3.) Selvityksen mukaan uuden vankilan rakentaminen on taloudellisesti ja toiminnallisuuden kannalta parempi toteutusvaihtoehto (Rikosseuraamuslaitos 2018b, viitattu 2.3.2018). Hallituksen kehysriihessä sovittiin keväällä 2018, että Oulussa ja Vaalassa säilytetään vankilat myös tulevaisuudessa. Molemmille vankiloille myönnetään lisäresursseja, joiden avulla turvataan kummankin vankilan toimintakyky. (Oikeusministeriö 2018, viitattu 31.7.2018.) Rikosseuraamuslaitos, Poliisihallitus ja Oulun poliisilaitos esittävät, että Oulun uusi poliisitalo sekä Oulun vankila rakennettaisiin samalle kampukselle Hiukkavaaraan. Kyseessä olisi ihan uudenlainen ratkaisu Suomessa, vankila ja poliisin tilat sijoitettaisiin toistensa välittömään läheisyyteen. Tällainen ratkaisu toisi kummallekin osapuolelle toiminnallista hyötyä ja olisi myös

kustannustehokas. Tilojen hankesuunnittelu alkaa syksyllä 2018, jos suunnitelma toteutuu, tilat otetaan käyttöön alkuvuonna 2022. (Rikosseuraamuslaitos 2018d, viitattu 31.7.2018.)

5 OULUN VANKILAKIRJASTO

Oulun vankilakirjaston historia on noudattanut samaa kaavaa kuin muutkin Suomen vankilakirjastot. Oulun vankilakirjaston tavoitteena on aikaisemmin ollut vangin kasvatustyö, uskonnollinen ja hengellinen kasvatus sekä yhteiskuntaan sopeuttaminen. Kirjaston merkityksen katsottiin olevan myönteinen ja varsinkin kirjaston merkitystä yksinäisille vangeille pidettiin erittäin tärkeänä. (Karvonen 1982, 84.) Nykyään Oulun vankilakirjaston tavoitteena on kannustaa vankeja lukemaan sekä käyttämään vapaa-aikaansa hyödyllisesti. Vuonna 2017 Oulun vankila haki hankerahoitusta Rikosseuraamuslaitokselta vankilakirjaston kehittämiseen. Samalla huomattiin, että myös muilla Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloilla oli tarvetta kirjastojen uudistamiseen. Ennen hankkeen aloitusta Oulun vankilakirjaston toiminta oli vakiintunutta, mutta se kaipasi toimintaansa lisää järjestelmällisyyttä sekä päivitystä nykypäivään. (Kaskinen, sähköpostiviesti 26.3.2018; Kaskinen, kokous 4.4.2018; Kempainen, sähköpostiviesti 28.3.2018.)

5.1 Oulun vankilakirjaston historia

Oulun vankilalla oli oma kirjasto jo kruununvankilassa, ja siellä olleet 574 kirjaa siirrettiin uuteen lääninvankilaan, jonka kirjasto sijaitsi aluksi pastorin työhuoneessa. Kirjaston käyttö oli alusta lähtien niin aktiivista, etteivät kaikki halukkaat lainaajat mahtuneet kirjastoon yhtä aikaa sisälle, vaan kirjastossa käytiin pienissä ryhmissä. (Karvonen 1985, 83–84.) Nykyään kirjasto sijaitsee niin kutsutun vankilan vanhalla puolella neljännessä kerroksessa, jossa sillä on käytössään 38 neliömetrin tilat. Kirjasto on toiminut nykyisellä paikallaan vuodesta 2007 lähtien. (Kempainen, sähköpostiviesti 28.3.2018.)

1800-luvulla vankilakirjastojen pääasiallinen tarkoitus oli herättää vankien kiinnostusta korkeampaan hengenheimään, minkä vuoksi myös Oulun vankilakirjaston kokoelma oli uskonnollista. Tietokirjallisuutta oli jonkin verran, mutta niin kutsuttua ajanvietekirjallisuutta ei ollenkaan. Suurin osa kirjoista oli suomenkielisiä, mutta myös ruotsinkielistä kirjallisuutta oli tarjolla. Yksityiset henkilöt saattoivat tehdä lahjoituksia vankilan kirjastolle, mutta papit tarkastivat etukäteen lahjoitettujen kirjojen säädyllyisyyden ja sopivuuden. Lahjoitusten lisäksi vankilaan hankittiin kirjoja, ja kirjaston kokoelma kasvoi vähitellen. Kirjaston kasvaessa myös aineisto muuttui, uskonnollisen ja kasvatuksellisen aineiston osuus pieneni ja kertomakirjallisuuden osuus

kasvoi. Kertomakirjallisuutta lainattiin eniten, ja sitä kaivattiinkin lisää kokoelmaan. Karvonen viittaa Oulun lääninvankilan vuosikertomuksiin 1922, 1923, 1936, joiden mukaan kertomakirjallisuus oli tietokirjallisuutta suosivampaa jo 1920-luvulla. (Kallinen 1982, 64; Karvonen 1985, 83–85.)

5.2 Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishanke

Vuonna 2017 Oulun vankila haki Rikosseuraamuslaitokselta hankerahaa vankilakirjaston kehittämistä varten. Samalla huomattiin, että alueen muillakin vankiloilla on vankilakirjastotoiminnan kehittämistarpeita. Näin syntyi alueellinen yhteishanke, jolle haettiin ja saatiin rahoitus Rikosseuraamuslaitokselta. Samana vuonna alettiin luomaan yhteistyöverkostoa sekä kartoittamaan alueen vankilakirjaston tarpeiden ja palveluiden saatavuuden vastaavuuksia ja teknisten ratkaisuiden mahdollisuuksia, riskejä ja toiminnallisia haasteita. Hankkeeseen saatiin mukaan Oulun kaupunginkirjasto, jonka kanssa alettiin kehittämään kirjastoyhteistyötä, sekä Oulun ammattikorkeakoulu, joka auttaa vankilakirjaston kokoelmatyössä ja kirjastojärjestelmän käyttöönotossa. Ennen Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishanketta alueellista yhteistyötä ja kehitystä ei ollut. Hankkeen aikana yhteistyö ja kommunikaatio ovat parantuneet ja alueen toimijat ovat esimerkiksi suunnitelleet hankkivansa yhdenmukaiset tietokirjapaketit hankkeessa mukana oleviin vankilakirjastoihin. (Sirviö, keskustelu 23.3.2018; Kaskinen, sähköpostiviesti 26.3.2018; Kaskinen, kokous 4.4.2018.) Edellä mainittujen toimijoiden lisäksi muut sidosryhmät Oulun vankilakirjaston kehittämishankkeessa ovat Oulun aikuislukio sekä Kriminologinen kirjasto. Kummaltakin taholta voi saada hyviä ideoita kirjaston kokoelman sekä toiminnan suhteen. Lukiolla on näkemystä kirjaston hankinnoista, sillä lukio-opinnot sisältävät kirjallisuuteen liittyviä kursseja. Kriminologinen kirjasto palvelee rikosseuraamusalan henkilöstöä, kirjaston kautta voi saada esimerkiksi tiedonhakuapua sekä kaukopalveluita (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, viitattu 11.8.2018).

Hankkeen tavoitteena on julkisten kirjastopalveluiden saatavuuden kehittäminen suljetussa ympäristössä oleville asiakkaille. Hankkeessa kehitetään vankila- ja kirjastotoimijoiden välistä yhteistyötä, jonka avulla parannetaan sekä kustannustehokkuutta että palveluiden saatavuutta. Ennen hankkeen alkua kirjastopalveluiden saatavuus ulkomaalaistaustaisille vangeille on ollut puutteellista, ja yksi hankkeen tavoitteista onkin normaalien kirjastopalveluiden saatavuuden parantaminen hyödyntäen esimerkiksi Outi-kirjastoverkon lainausjärjestelmää. (Kaskinen,

sähköposti 26.3.2018.) Tämä mahdollistaisi laajemman ja monipuolisemman aineiston tarjonnan eri kohderyhmille ja samalla täydentäisi vankilakirjaston omaa kokoelmaa.

Hankkeessa on myös huomioitu opiskelevien vankien erityistarpeet. Heille materiaalin saatavuus ja tiedonhaun mahdollisuus ovat keskeisessä asemassa opintojen suorittamisessa. Tämän materiaalin saatavuuteen yleisten kirjastojen palveluilla on suuri rooli. Normaalisuusperiaatteen mukaisesti suljetussa ympäristössä olevilla vangeilla on yhtäläinen oikeus näihin palveluihin, materiaalia tulisi olla saatavilla monessa eri muodossa, opiskeluvaikeudet huomioon ottaen. Sähköisessä muodossa olevan materiaalin käyttö vastaisi hyvin vankilakirjaston tarpeita, vangit pystyisivät hyödyntämään oppilaitosten oppimisalustoja ja saisivat yhdenvertaista opetusta. Sähköisten materiaalien ja oppimisalustojen käyttö edellyttää kuitenkin uudenlaisien teknisten ratkaisujen kehittämistä, jotta ne sopivat vankilan olosuhteisiin sopiviksi. (Kaskinen, sähköposti 26.3.2018.)

Oulun kaupunginkirjaston rooli hankkeessa on osallistuva sekä ohjaava. Kirjasto tarjoaa vankilalle kirjastoammattilaisapua esimerkiksi kokoelman rakentamisessa, luetteloinnissa sekä järjestelmän käytössä. Vankilan henkilökunnalla on myös mahdollisuus osallistua kirjaston tarjoamiin koulutuksiin. Yhteistyön ydin on innostaa vankeja lukemaan, mahdollistaa pääsy erilaisiin kirjastoaineistoihin, tarjota tiedonhaunopetusta sekä muuta kansalaistaitoja ylläpitävää toimintaa. Tavoitteena on saada vangit kirjastopalveluiden pariin myös vankilasta vapautumisen jälkeen. (Sirviö, sähköpostiviesti 16.4.2018.)

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus aloitettiin tammikuussa 2018. Tässä vaiheessa yhteishanke siirtyi suunnittelun ohella käytännön tasolle. Opinnäytetyön toiminnallista osuutta ja sen etenemistä käsitellään tarkemmin luvussa 7 Opinnäytetyön toiminnallinen osuus.

5.3 Oulun vankilakirjaston tilanne ennen hankkeen aloitusta

Oulun vankilan kirjasto ei vastannut lain edellyttämää tasoa eikä asiakkaiden muuttuneita tarpeita. Tämän vuoksi Oulun vankila haki hankerahoitusta kirjaston kehittämistoimintaan. Vaikka kirjasto oli aktiivisessa käytössä, kaipasi sen toiminta päivitystä nykyaikaan.

Kirjaston aukioloajat ovat vakiintuneita, kirjasto on avoinna joka arkipäivä tunnista kolmeen tuntiin. Vangit käyvät kirjastossa osastoittain, jokaisella osastolla on oma aikansa kirjastopalveluiden käyttöön. Kirjastossa käy kerrallaan yhdestä kahteentoista vankia. Käyttöaste on vaihtelevaa vankien suuren vaihtuvuuden vuoksi. Keskimäärin kirjastossa asioi viikoittain 30–50 vankia. Lainatuimpia kirjoja ovat rikosromaanit sekä sotakirjallisuus. Kirjat ovat lainassa keskimäärin kolme viikkoa, varsinaista laina-aikaa ei ole. (Kempainen, sähköpostiviesti 28.3.2018.)

Kirjastolla ei ole hankintapolitiikkaa eikä säännöllisesti suunnattuja resursseja aineiston hankintaan. Hankinnat ovat olleet satunnaisia, pääosin "alelaareista" hankittuja pokkareita. Kokoelmaa ovat kartuttaneet myös lahjoitukset, osa aineistosta on tullut vankien mukana. Vangeilla on ollut mahdollisuus esittää hankintatoiveita kirjaston kokoelmaan. (Kempainen, sähköpostiviesti 28.3.2018; Kempainen, keskustelu 29.1.2018.)

Kaunokirjallisuuden osuus kokoelmassa on huomattava, suurin osa kokoelman noin 2 500 niteestä on kaunokirjallisuutta, mutta kirjastosta löytyy myös tietokirjallisuutta. Englannin- ja ruotsinkielisen aineiston lisäksi kokoelmassa on kaunokirjallisuutta venäjäksi, norjaksi, liettuaksi, ranskaksi, saksaksi, tanskaksi ja turkiksi. Tietokirjallisuuteen kuuluvaa aineistoa, esimerkiksi Raamattuja ja muuta hengellistä aineistoa, löytyy myös esimerkiksi albaniaksi, arabiaksi, bulgariaksi, espanjaksi, kiinaksi, latviaksi, romaniaksi, saameksi, somaliksi ja ukrainaksi.

Opinnäytetyötä aloitettaessa huomattiin, että osa kirjaston kokoelmasta oli huonokuntoista ja vanhentunutta esimerkiksi tietokirjojen osalta. Opinnäytetyön edetessä poistoja tehtiin paljon. Vankilan toive oli, että mieluummin vähemmän kirjoja, jotka menisivät lainaan, kuin suuri kokoelma, joka ei kuitenkaan liikkuisi (Kempainen, keskustelu 29.1.2018).

Kirjaston kokoelmaan saatiin lahjoituksia Oulun kaupunginkirjastolta. Lahjoituksia oli valitsemassa kaupungin kirjaston työntekijä, informaatikko Riikka Sirviö, sekä vankilan erityisohjaaja Lotta Mikkonen, joka toimii vapaa-ajanohjaaja Kari Kempaisen työparina vankilakirjaston toiminnassa. Lahjoitettu aineisto koostui pääosin erikielisistä kertomakirjallisuudesta ja tietokirjoista, mukana oli myös jonkin verran sarjakuvia. Vankilan ja kaupunginkirjaston yhteistyö lahjoitusten suhteen tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa. Yhteistyön myötä vankilakirjaston kokoelma uudistuu tasaisesti. (Kempainen, sähköpostiviesti 20.8.2018; Sirviö, keskustelu 23.3.2018; Sirviö, sähköpostiviesti 16.4.2018.)

6 VANKILAKIRJASTON ERITYISPIIRTEET

Vankilakirjastolla on suuri yhteiskunnallinen merkitys vangin sopeuttamisessa, koulutuksessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä; suljetussa ympäristössä ajankohtaisen tiedon saaminen on tärkeää, koska se lisää yhteenkuuluvuutta yhteiskuntaan ja ehkäisee syrjäytymistä. Yhteiskunnan kehityksestä ja teknologian kehityksestä jälkeen jääminen vapauden rajoittamisen seurauksena ei edesauta sopeuttamista. Vankeuslaissa (767/2005, 1–2§) kirjoitetaan vankilan ensisijaisen tehtävän olevan kuntouttaminen yhteiskuntaan sopivaksi. Oikeusministeriö (1995, 9) viittaa Uimoseen, jonka mukaan kirjasto toimii ikkunana ulkomaailmaan sekä pystyy samalla tarjoamaan tarvittavaa yksityisyyttä vangeille.

Vankilakirjasto on osa vankeinhoitotoimintaa. Vankilakirjastot eivät kuitenkaan ole itsenäisiä toimijoita, vaan ne tekevät yhteistyötä keskenään. Ei ole olemassa keskitettyä organisaatiota, joka huolehtii vankilakirjastojen toiminnasta ja kehityksestä. Vankilakirjastot ottavat mallia toimintaansa yleisiltä kirjastoilta, ja toisilta vankilakirjastoilta ”kysytään kaverilta” -mentaliteetilla (Kempainen, kokous 4.4.2018). Vankilakirjaston toiminnan tulisi vastata yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 47). Vankilakirjastossa olisi suotavaa noudattaa yleisten kirjastojen mallia ja ottaa huomioon myös vankilan muut koulutustarpeet, kuntoutusohjelmat ja erityisvaatimukset, kuten lakikokoelmat. Myös kulttuurin moniarvoisuuden ja monikielisuuden tarpeet tulee ottaa huomioon. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 10.)

Vankilakirjastoilla on monenlaisia ainutlaatuisia haasteita. Oikeusministeriö viittaa Uimoseen, joka kirjoittaa vankilan kirjastonkäyttöä hankaloittavan tilojen ahtaus, puutteellisuus ja epäkäytännöllisyys. Aukioloajat ovat lyhyitä ja aineiston selailuun ei juurikaan ole aikaa. (1995, 9.) Pitkien aukioloaikojen sijasta tulisikin panostaa oikea-aikaisiin aukioloaikoihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 52–55). Oikeusministeriö viittaa Uimoseen, jonka mukaan vankilakirjaston määrärahat ovat vähäisiä, mikä näkyy kokoelman tilassa, myös tiedonhaun opastus asiakkaille on heikolla tasolla. Haasteista huolimatta vankilakirjasto koetaan erittäin tärkeäksi ja merkitykselliseksi. (1995, 9.)

Tutkimuksen mukaan noin kolmasosalla vangeista on lukemis- ja oppimisvaikeuksia. Dysleksiaa ja ADHD:tä esiintyy vankilaan päätyneillä ihmisillä keskimääräistä useammin. Tästä johtuen vankien koulutustausta voi olla tavallista heikompi. (Karsikas, Kuivajärvi & Mäki 2009, 74.) Vankilan

kirjaston tarkoituksena on mahdollistaa luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä ja tukea elinikäistä oppimista (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 11). Joissakin vankilakirjastoissa ei ole omaa kirjastotoimintaa, vaan palvelut tuodaan kirjastoautotoiminnan kautta. Kirjastoautotoiminnan haasteina ovat lyhyet pysähdysajat, niiden ajankohta sekä niistä tiedottaminen. Lyhyiden pysähdysaikojen vuoksi aineiston selailuun ei juuri jää aikaa. Joissakin vankiloissa kirjastoautotoiminnasta on luovuttu turvallisuussyiden vuoksi. (Oikeusministeriö 1995, 6.)

Kaikissa vankilakirjastoissa tulisi olla koulutettu kirjastonhoitaja. Kuitenkin yleensä kirjastonhoidosta vastaa henkilö, jolla ei ole alan koulutusta. Kirjastotyötä hoidetaan yleensä muiden töiden ohella, eikä se ole aina ongelmaton. Ongelmia syntyy esimerkiksi seuraajan perehdytyksessä kirjastotyöhön sekä yhteydenpidossa yleiseen kirjastoon. Joissakin vankiloissa kirjaston perustoiminnoista huolehtii vankilan työntekijän lisäksi myös kirjastovanki. (Oikeusministeriö 1995, 7–8; Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 18.)

Vankilakirjaston toiminnan ei tulisi kuitenkaan rajoittua pelkästään lainaustoimintaan. Sen lisäksi asiakkaille voidaan tarjota muitakin palveluita, kuten neuvonta- ja tietopalveluja, opastusta kirjaston käyttöön sekä tiedonhaunopastusta. Kirjaston tulisi järjestää ja tukea sellaisia tapahtumia, jotka edistäisivät lukemista, lukutaitoa sekä kulttuuria. Tämän tyyppiset tapahtumat tarjoavat mahdollisuuden luovaan ajankäyttöön ja kohottavat elämänlaatua. Kyseisiä tapahtumia ovat esimerkiksi kirjailijavierailut, lukupiirit, luovan kirjoittamisen työpajat sekä musiikkiohjelmat. Tapahtumat lisäävät myös vankien sosiaalisia taitoja sekä itseluottamusta. Tapahtumia suunniteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon se, minkä tyyppinen vankila on kyseessä, esimerkiksi tutkintavankilassa lukupiirit eivät välttämättä toimi vankien vaihtuvuuden vuoksi. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 25–26.)

Vankilakirjastoissa käytettävän teknologian tulee olla nykyaikaista. Informaatioteknologian, kuten tietokoneiden ja tablettien, käyttöön otossa ja hankinnassa huomioidaan vankilaturvallisuus. Asiakkaiden käyttöön suositellaan tietokoneita, joissa voidaan käyttää tiedonhakuun, koulutukseen ja virkistykseen tarkoitettuja ohjelmia. Vangeilla on oikeus käyttää internetiä valvotusti koulutus- ja hoitotarkoituksiin sekä kotouttamisen edistämiseen vankilan tietojärjestelmien sallimissa rajoissa. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 18; Mikkonen, keskustelu 23.3.2018.)

Vaikka vankilakirjasto toimiikin suljetussa ympäristössä, ei tule kuitenkaan pitää itsestään selvänä sitä, että kaikki vangit löytävät kirjastoon. Tiedottaminen ja kirjaston markkinointi ovat myös tärkeä

osa kirjaston työtä. Vuorovaikutus henkilökunnan ja asiakkaiden välillä on tarpeellista. Hyviä keinoja tähän ovat esimerkiksi käyttäjätyytyväisyyskyselyt sekä asiakkaiden toiveiden huomioiminen aineiston ja muun kirjaston toiminnan suhteen. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 27.)

Kirjasto tarvitsee toimintaansa sopivan tilan, joka olisi kaikkien saavutettavissa ja johon pääseminen olisi mahdollisimman helppoa fyysisistä rajoitteista riippumatta. Tilojen tulee vastata kirjaston tarpeita, ja niiden kunnostaminen käytettävyyden parantamiseksi on suotavaa. Henkilökunnalla tulisi olla näkövalvonta koko kirjastoon, joka on erillinen, turvallinen sekä lukittava tila. Tilasta tulisi löytyä kunnollinen valaistus, toimiva ilmastointi sekä tarpeellinen määrä pistorasioita. Kirjaston hyllyille on varattava tarpeeksi tilaa, vähintään 15 neliometriä 1000 nidettä kohti. Kirjaston kalusteiden sekä hyllyjen valinnassa huomioidaan toiminnallisuus, turvallisuus ja kestävyys. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 16–17; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 52, 54.)

Tilojen suunnittelussa otetaan huomioon niiden toimivuus ja käytännöllisyys, kirjastopalvelujen saatavuus ja tehokkuus riippuvat kirjaston sijainnista ja ympäristöstä. Tilojen tehokas käyttö on tärkeää, sillä kirjastojen tilat ovat yleensä pienet, minkä vuoksi lukusaleja ja musiikinkuuntelupaikkoja ei juurikaan ole. Kirjaston tiloja käytetään monipuolisesti, joten käytännölläisyys on tärkeää. Tyypillisiä tilojen käyttötarkoituksia ovat kirjaston käyttö opetustilana, tapaamistilana sekä kerhojen ja piirien kokoontumispaikkana. Kirjaston oleskelutilaan tulisi mahtua 5 % vangeista. (Oikeusministeriö 1995, 5; Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 16–17; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 52–55.)

Vankilakirjastossa asiakasnäkökulma on kokoelmanäkökulmaa keskeisempi, vaikkakin vankilakirjastot on yleensä rakennettu kokoelmakeskeiseksi. Tilasuunnittelussa asiakasnäkökulma on tärkeää ottaa huomioon, sillä vankilakirjaston tilalla ja ulkoasulla on suuri vaikutus kirjaston käyttöasteeseen ja kirjaston toimintoihin. Kirjaston käyttöä ja aineiston löydettävyyttä helpottavat esimerkiksi hyllynpäätyopasteet. (Oikeusministeriö 1995, 18; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 52–55.) Asiakasnäkökulmaan vaikuttavat kirjaston ilmapiiri, sisustus, houkuttelevuus sekä aineiston esillepano.

Kirjaston kokoelmalla varmistetaan tiedon ja kulttuurin saatavuus. Kokoelman aineiston tulee olla ajankohtaista ja uusiutuvaa, ja sitä ylläpidetään tarkoituksenmukaisilla hankinnoilla ja poistoilla.

Tämän lisäksi kokoelmassa tulee huomioida aineiston monipuolisuus sekä ajallinen syvyys. Kokoelman kehittämistyössä olisikin suotavaa tehdä yhteistyötä yleisten kirjastojen kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 47–51.) Vankilakirjaston kokoelmaa voidaan täydentää kaukolainoilla ja siirtokirjakokoelmilla (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 22). Vankilakirjaston kokoelmat ovat pääsääntöisesti huonokuntoisia ja vanhentuneita. Vankilakirjastoilla ei ole selkeää hankintapolitiikkaa, minkä vuoksi hankinnat voivat olla yksipuolisia. Tämän vuoksi esimerkiksi lukihäiriöiset ja erikieliset asiakkaat voivat jäädä huomiotta. Siirtokokoelmia käytetään vähän, koska pelätään aineiston hävikkiä sekä siirtokokoelman tuomaa työmäärää. (Oikeusministeriö 1995, 5–7.) Vankilakirjaston kokoelmatyötä käsitellään tarkemmin luvussa 9 Kokoelmatyö vankilakirjastossa.

7 KÄYTÄNNÖN TOIMENPITEET VANKILAKIRJASTON UUDISTAMISEKSI

Opinnäytetyön toiminnallisessa osiossa suoritettiin Oulun vankilalle vankilakirjaston uudistamisprojekti, jonka tarkoituksena on päivittää vankilakirjasto nykypäivään. Projekti tehtiin osana Rikosseuraamuslaitoksen yhteishanketta, jota kautta saimme toimeksiannon tähän projektiin. Rikosseuraamuslaitoksen hanketta käsitelimme luvussa 5.2 Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishanke. Oulun ammattikorkeakoulun osana oli toteuttaa Rikosseuraamuslaitoksen hanke käytännössä Oulun vankilan kirjastossa. Projektin tavoitteeksi asetettiin vankilan toiveesta aineiston saatavuuden parantaminen sekä kokoelman ja järjestelmän päivittäminen nykyaikaan. Oulun ammattikorkeakoulusta projektia alkoi toteuttamaan kaksi kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelman opiskelijaa opinnäytetyönään. Minä perehdyin omassa opinnäytetyössäni vankilakirjaston kokoelmatyöhön, kun taas Valteri Lindholm keskittyi omassa opinnäytetyössään PrettyLib-kirjastojärjestelmään ja sen käyttöönottoon. Projektin ulkopuolelle jätettiin vankilakirjaston lehtisali sekä siihen liittyvät toiminnot.

Projekti aloitettiin tammikuun 29. päivänä ja päätettiin toukokuun 25. päivä. Se toteutettiin kevään 2018 aikana. Työ aloitettiin vankilan kirjastoon tutustumisella sekä kokoelman ja kirjastotilan kartoittamisella. Näiden pohjalta luotiin suunnitelma jatkosta.

7.1 Tavoitteet

Vankilan asettamat tavoitteet projektille olivat kirjaston aineiston saaminen paremmin esille, materiaalin uudistaminen sekä kokoelman siirtäminen kirjastojärjestelmään. Tärkeää oli myös kirjaston ulkoasun ja ilmeen kohotus sekä kokoelman saatavuus myös sellaisille vangeille, joilla ei ole mahdollisuutta käydä kirjastossa. Tällaisia vankeja ovat muun muassa liikuntarajoitteiset ja eristysvangit. Vankilan asettamat tavoitteet projektille sekä opinnäytetyön toiminnallisen osion tavoitteet vastasivat toisiaan. Uudistamiseen kuului PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöönotto, kirjaston ulkoasun raikastaminen ja pohjan luominen kestäväälle kokoelmatyölle. Kestävään kehitykseen kuuluvat kirjastokäytön opastus, järjestelmän käytönopastus ja henkilökunnan koulutus kirjastotyöhön. Konkreettisia tavoitteita ovat kirjastoesitteen tekeminen, järjestelmän käyttöopas, kirjaston ulkoasun uudistaminen, hyllynpäätyopasteiden tekeminen, tulostettava

kirjalista sellaisille vangeille, jotka ovat estyneitä asioimaan kirjastossa, sekä aineiston tarroitus ja luettelointi PrettyLib-kirjastojärjestelmään.

Uudistamisen tavoitteena oli myös nostaa kirjaston käyttöastetta. Kirjaston tarkoituksena on tavoittaa asiakkaat, jotka eivät ole aikaisemmin löytäneet kirjaston tarjoamia palveluita. Projektissa pyrittiin madaltamaan kynnyksiä tulla asiakkaaksi, tähän pyrittiin kirjasto-oesitteellä ja ulkoasun selkeyttämisellä. Selkeyttämisessä olennaisista olivat hyllyjärjestys, hyllynpäätyopasteet ja genreluokitus. Genreluokituksen avulla kokoelmasta on helpompi löytää selkokieliset ja suuraakkosin kirjoitetut teokset. Kirjaston lähestyttävyyttä parannettiin tiedottamisella ja värikkäällä ilmeellä.

7.2 Toteutus

Projektin alussa teimme projektisuunnitelman (liite 1), jonka mukaan aloitimme projektin. Työ aloitettiin aineiston läpi käymisellä ja poistoilla. Näiden ohessa aineisto luettelointiin Excel-tilukoon (Liitteet 2 ja 3). Projektia jatkoimme kirjaston ulkoasun uudistamisella ja opasteiden (liite 4) tekemisellä. Opasteiden (liite 4) lisäksi teimme kirjasto-oesitteen (liite 5) kirjaston käytön helpottamiseksi. Saadessamme PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöömme aloitimme aineiston luetteloinnin ja tarroituksen.

Projektisuunnitelma (liite 1) tehtiin kuukauden tarkkuudella. Projektisuunnitelman tekeminen projektissa oli tärkeää, sillä sen avulla voitiin hahmottaa etukäteen, mitä tehtäviä projektin aikana tulee tehdä, milloin työt tehdään, kuka ne tekee ja mikä on työn tarkoitus ja tavoite. Suunnitelman avulla voitiin jäsentää työtehtävät järkevään järjestykseen ja näin tehostaa ajankäyttöä. Työaika vankilan kirjastossa oli rajallinen, joten oli tärkeää suunnitella työtehtävät tehokkuuden maksimoimiseksi. Suunnitelman avulla aineiston käsittelyä tehostettiin eikä aineistoa tarvinnut turhaan liikuttaa edestakaisin. Hyvä suunnitelma takasi myös sen, ettei tarvinnut tehdä päällekkäistä työtä. Suunnitelmassa olimme jäsenneleet, missä järjestyksessä kirjaston aineisto käsiteltäisiin siten, että yhtä nidettä tarvitsi käsitellä vain kerran. Luetteloinnin ohella aineiston kunto tarkastettiin, sekä lahjoitukset leimattiin Rikosseuraamuslaitoksen leimalla. Tämä luettelointi tehtiin Excel-tilukoon (liitteet 2 ja 3), sillä PrettyLib-järjestelmä saatiin käyttöön vasta huhtikuussa. Suunnitelma piti aika hyvin paikkaansa, poistojen tekoon meni hieman enemmän aikaa, kuin oli

etukäteen suunniteltu. Tämä ei kuitenkaan haitannut, sillä PrettyLib-kirjastojärjestelmän toimitus viivästyi.

Projektin alkaessa ensivaikutelma kokoelmasta oli vanhentunut ja tunkkainen (Kuva 1). Kirjoja oli kasattu hyllyjen päälle ja ne oli aseteltu hyllyihin miten sattuu. Kirjoja oli myös esillä kirjatelineissä, mutta sotkuisuuden vuoksi ne eivät päässeet oikeuksiinsa.

KUVA 1. Kirjaston alkutilanne helmikuussa.

Kirjaston ulkoasun raikastaminen ja keventäminen oli tarpeellista, ja se onnistui runsailla poistoilla (Kuva 2). Projektin yksi osa oli kirjojen esille saaminen, joten poistoilla oli siinä tärkeä tekijä. Poistojen myötä kokoelman ulkonäkö koheni huomattavasti.

KUVA 2. Poistojen jälkeen hyllyt kevenivät.

Pelkästään vanhentuneen ja huonokuntoisen aineiston poisto ja hyllyjen järjestely raikasti kirjaston ilmettä huomattavasti (Kuva 2). Lähemmin kokoelmaa tarkastellessa kävi ilmi, että kokoelmassa oli myös uudempaa ja hyväkuntoista aineistoa, mutta ne olivat "kadonneet" vanhentuneen ja huonokuntoisen aineiston joukkoon. Käsittelyn poistoja ja siihen liittyviä toimintoja tarkemmin luvussa 10.4 Karsinta.

Vankilan kirjaston kokoelma luettelointiin Excel-taulukkoon (Liitteet 2 ja 3). Luettelointi tapahtui samaan aikaan kuin aineiston läpikäyminen ja poistot. PrettyLib-kirjastojärjestelmä saatiin käyttöön huhtikuun puolessa välissä, jolloin kokoelman luettelointi aloitettiin kertomakirjallisuudesta. Kokoelman luettelointia käsitellään tarkemmin luvussa 10.1 Kokoelman luettelointi PrettyLib-järjestelmään.

Aineiston lainattavuuden helpottamiseksi kokoelma järjestettiin hyllyihin uudelleen (Kuva 3). Alkuperäinen hyllyjärjestys korvattiin, esimerkiksi tietokirjojen ja kaunokirjallisuuden paikkoja

vaihdettiin. Kokoelman ulkoasua yhtenäistettiin ja selkeytettiin. Tilaa jätettiin hyllyihin runsaasti hankintoja varten (Kuva 3).

KUVA 3. Kaunokirjallisuuden ja tietokirjojen paikkoja vaihdettiin ja aineisto värikoodattiin hyllynpäätyopasteilla.

Uudessa järjestyksessä haluttiin huomioida myös sellaiset vangit, joilla on esimerkiksi lukihäiriö tai hahmottamisvaikeuksia. Hahmottamisen helpottamiseksi eri aineisto värikoodattiin (liite 6) hyllyihin

eri värisillä palloilla sekä hyllynpäätyopasteilla (Kuvat 3 ja 4). Kertomakirjallisuus merkittiin sinisellä pallolla, tietokirjat vihreällä, runot keltaisella ja niin edelleen. Värit toistuivat myös hyllynpäätyopasteissa (Liite 4). Tämän lisäksi kirjastosta ja hyllyjärjestyksestä tehtiin pohjapiirros (liite 7), jonka avulla pystyy katsomaan, miten aineisto on järjestetty kirjastossa.

KUVA 4. Suomenkielinen kertomakirjallisuus 84.2 on merkitty sinisillä palloilla.

Saavutettavuuden lisäämiseksi kirjastolle tehtiin myös oma esite (liite 5), jonka tavoitteena on kirjastopalveluiden ja kirjaston tarjoamien aineistojen esittely. Tämä helpottaa asiakkaan ensikosketusta kirjastoon, ja se onkin tarkoituksena jakaa kaikille uusille vangeille heidän saapuessaan vankilaan. Esite (liite 5) sisältää tervetulotekstin, ohjeet lainaukseen sekä kirjaston pohjapiirroksen (Liite 7). Sisällössä huomioitiin selkokieliäisyys, selkeys sekä miellyttävä ulkoasu. Esitteen (liite 5) avulla asiakas saa käsityksen kirjaston palveluista ja aineistosta, jo ennen kirjastossa asiointia. Suomen kielen lisäksi esite (liite 5) on myös ruotsiksi ja englanniksi. Esitteen teossa saimme konsultointiapua Oulun kaupunginkirjastolta. Esitteen (liite 5) värit noudattelevat Oulun kaupungin virallista värimaailmaa.

Tietokirjaluokista tehtiin erillinen listaus (liite 8), jonka avulla on mahdollista tutustua tietokirjaluokkiin. Listaus (liite 8) noudattelee ulkoasultaan ja väreiltään kirjastoiesitettä (Liite 5).

Tietokirjalistauksen (liite 8) tarkoituksena on lisätä aineiston lähestyttävyyttä sekä kannustaa lainaamaan tietokirjoja.

Vankilakirjastossa tulee olla kirjojen lisäksi myös esitteitä yhteiskunnan palveluista. Oulun vankilakirjaston esitteet ovat esillä erillisessä hyllyssä (Kuva 5). Hyllyssä on kirjaston oman esitteen lisäksi esillä aineistoa yleisistä kirjastoista, Celiasta, Oulun kaupunginkirjaston materiaaleja, kirjanmerkkejä, esitteitä yhteiskunnan palveluista, kuten suomi.fi, sekä alimmalla hyllyllä tietokirjalistaus (liite 8).

KUVA 5. Kirjastossa esillä olevia esitteitä.

Kirjastosta haluttiin tehdä mahdollisimman yhdenmukainen yleisten kirjastojen kanssa. Jos vanki haluaa vapautumisen jälkeen jatkaa asiointia kirjastossa, on vankilakirjasto luonut siihen hyvän pohjan. Vankilakirjastossa on ollut mahdollisuus tutustua aineistoon sekä yleisissä kirjastoissa

käytössä olevaan Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmään YKL:ään, jonka mukaan aineisto on luokiteltu ja järjestelty kirjastoissa.

KUVA 6. Kirjaston lainaus- ja palautustiski.

Aineistoon tutustumisen lisäksi kirjastossa voi harjoitella aineiston lainaamista sekä palauttamista. Vankilakirjastossa lainaus- ja palautustoiminnot hoidetaan saman pöydän ääressä (Kuva 6). Vankilan työntekijä hoitaa lainauksen ja palautuksen tietokonepäätteeltä, johon on asennettu PrettyLib-kirjastojärjestelmä. Palautuksille on varattu oma laatikko pöydän toiseen päähän. Laatikko selkeyttää palautustoimintaa niin henkilökunnan kuin vankienkin kannalta.

7.3 Arviointi

Opinnäytetyön toiminnalliseen osaan käytimme yhteensä noin 310 työtuntia. Näihin tunteihin laskettiin vankilassa tehtyjen työtuntien lisäksi myös kirjastoositteeseen ja opasteiden tekemiseen käytetty aika. Työtuntien kirjaamiseen käytimme Excel-taulukkoa (liite 9).

Vankilankirjaston ulkoasu raikastui huomattavasti (kuvat 3 ja 6), ja kokoelman uusi järjestys palvelee paremmin kirjaston asiakkaita (Kuva 3). Houkuttelevamman ulkoasun lisäksi uudet opasteet (kuvat 3 ja 7) noudattelevat yleisten kirjastojen ulkoasua. Värikoodatut opasteet (liite 4) helpottavat aineiston luokse pääsyä (Kuvat 3, 4 ja 7). Aineiston saavutettavuutta lisättiin myös tekemällä kirjalista (liitteet 2 ja 3) niille vangeille, jotka eivät pääse asioimaan kirjastossa paikan päällä.

KUVA 7. Kirjaston ulkoasun raikastunut ilme ja uudet kyltit.

Kirjaston esitteellä (liite 5) on myös suuri merkitys opinnäytetyössämme. Esitteen tavoite on madaltaa kynnystä kirjastossa asioimiseen ja sitä kautta rohkaista vankeja yleisten kirjastojen pariin. Pääsimme tähän tavoitteeseen, sillä aikaisemmin kirjastossa ei ollut käytössä minkäänlaista esitettä. Nyt esite (liite 5) on suomen kielen lisäksi saatavilla myös ruotsiksi ja englanniksi. Tällä tavalla huomioidaan myös kielivähemmistöt. Esite (liite 5) parantaa myös kirjastopalveluiden saatavuutta ja mainostaa vankilankirjaston olemassaoloa.

Vankilan tavoitteet kirjaston kokoelman suhteen olivat huonokuntoisen ja vanhentuneen aineiston poistaminen ja aineiston houkuttelevuuden parantaminen. Tavoite saavutettiin massapoistoilla sekä Oulun kaupunginkirjaston lahjoituksilla. Uusi hyllyjärjestys lisäsi kokoelman houkuttavuutta

ja nosti aineistoa paremmin esille. Tavoitteet kokoelman suhteen eivät rajoittuneet pelkästään kokoelman uudistamiseen, vaan toiveena oli myös saada vankilakirjaston kokoelma luetteloitua sähköiseen PrettyLib-järjestelmään. Tässä onnistuttiin vain osittain. PrettyLib-järjestelmän käyttöönotto viivästyi, ja se saatiin käyttöön vasta huhtikuun puolivälissä. Tämän vuoksi kaikkea aineistoa ei ole ehditty luetteloita järjestelmään. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden päättyessä aineistoa oli luetteloitu kaunokirjallisuutta i-kirjaimen asti, tietokirjoja ja muuta kaunokirjallisuutta ei ole vielä luetteloitu järjestelmään. Jotta kirjastojärjestelmästä saataisiin kaikki hyöty, tulisi nykyinen aineisto ja tulevat hankinnat luetteloita järjestelmään ja tarroittaa.

Kokoelmatyön pohjan kestävydestä on hankala antaa arviota. Näihin pitäisi palata myöhemmin uudestaan ja katsoa kirjaston sen hetkistä tilannetta. Kirjastotila sekä PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttö on kirjastoalan ammattilaiselle selkeää, mutta voi olla haastavaa sellaiselle henkilölle, jolla ei ole alan koulutusta tai aikaisempaa kokemusta kirjastotyöstä. Kokoelman suhteen on myös vaikea tehdä arvioita, sillä kokoelman uudistuminen tapahtuu pikkuhiljaa eikä se ole koskaan valmis. Kokoelman laadukkuuteen vaikuttaa myös se, onko kirjastolla tulevaisuudessa vuotuista määrärahaa. Vaikea on myös sanoa mitään siitä, miten vankilakirjaston asiakkaat löytävät aineiston ja kokevatko he muutokset hyödyllisiksi. Koska Oulun vankila on tutkintavankila, jossa vaihtuvuus on suurta, on myös sen vuoksi vaikea arvioida vankien tyytyväisyyttä kirjastoon ja sen palveluihin. Kirjastotilan mielekkyys sekä tyytyväisyys kokoelman sisältöön ovat myös sellaisia asioita, jotka tulevat ilmi, kun kirjastotoiminta on jälleen käynnistetty ja sen toimintaa seurattu.

Projektissa kohtasimme erilaisia haasteita. Suurimpana haasteena oli aika ja sen rajallisuus. Näin suuret muutokset pienessäkin kirjastossa vaativat aikaa ja muita resursseja. Projektisuunnitelma (liite 1) ei pitänyt paikkaansa, sillä PrettyLib-kirjastojärjestelmän käyttöönotto viivästyi ja se vaikutti koko projektin kulkuun. Vaikka tavoitteenamme oli myös välttää päällekkäistä työtä, jouduimme kuitenkin luetteloimaan teokset kahteen kertaan Excel-taulukkoon (liitteet 2 ja 3) sekä PrettyLib-järjestelmään. Excel-taulukko (liitteet 2 ja 3) oli myös monikäyttöinen ja hyödyllinen, sillä se annetaan Oulun kaupunginkirjastolle sekä tulostetaan niille vangeille, joilla ei ole mahdollisuutta asioida kirjastossa esimerkiksi eristyksen tai liikuntarajoitteiden vuoksi. Luetteloinnin jääminen kesken PrettyLib-järjestelmään koettiin myös haasteeksi, sillä ei ole varmuutta siitä, kuka jatkaa luettelointia ja onko työtä jatkavalla henkilöllä samanlaisia visioita kuin meillä. Haasteita kokoelman suhteen olivat häilyvä poistoraja sekä sellaisen vieraskielisen aineiston poisto ja luettelointi, josta ei pystynyt päättämään teoksen sisältöä. Työn yhteneväisyyden säilyttämiseksi sekä loppuunsaattamisen varmistamiseksi teimme seuraaville työtä jatkaville ohjeet (liite10), joiden

perusteella kokoelman luettelointia ja työtä kirjastossa on helpompi jatkaa. Ohjeiden (liite 10) avulla on myös helpompi hahmottaa työn kokonaisuus ja päämäärä.

Uudistuneella vankilakirjastolla on paljon mahdollisuuksia. Yhdenmukaistamalla vankilan kirjastoa yleisen kirjaston kaltaiseksi luodaan mahdollisuus asiakkaille kirjastonkäytön jatkamiseen ja elinikäiseen oppimiseen myös vapautumisen jälkeen. Uudistuneella kirjastolla ja lisääntyneellä tiedottamisella on mahdollisuus tavoittaa uusia asiakkaita ja kasvattaa lainausmääriä. Selkeät opasteet (liite 4) helpottavat kirjaston käyttöä ja aineiston löytymistä. Kirjaston esitteen (liite 5) avulla on myös mahdollisuus tutustua kirjastoon omassa rauhassa, selkeä esite (liite 5) helpottaa erityisesti sellaisia asiakkaita, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta kirjastosta ja siellä asioimisesta.

Kirjaston uudistamisprosessi on tuonut mukanaan myös uhkia. Kirjastoon on panostettu keväällä 2018 paljon, mutta tulevaisuudessa kirjasto tarvitsee säännöllistä työpanosta, jotta kirjastossa ei päädytä samanlaiseen pisteeseen kun opinnäytetyötä aloitettaessa. Aineiston luettelointi ja lainaus PrettyLib-järjestelmän avulla voi myös aluksi tuntua vaikeasti omaksuttavalta, mikä voi lisätä turhautumista ja muutosvastarintaa. Kirjaston ylläpitoon ei välttämättä ole tarpeeksi resursseja, mikä voi vaikuttaa kokoelmaan ylläpitämiseen sekä kirjastotilan siisteyteen. Uudistus lisää myös vankilan henkilökunnan työtä kirjaston suhteen. Yhteistyön jatkuvuus eri sidosryhmien kanssa on tärkeää ja vaatii kaikilta osapuolilta sitoutumista.

8 KOKOELMATYÖ

Kokoelmien kehittämistyötä pidetään kirjaston perustoimintona, johon muut kirjaston toiminnot ja palvelut perustuvat. Ilman kokoelmaa ei olisi lainaustoimintaa (Forsman & Siikala 1993, 2). Kokoelman kehittämisen käsitteelle ei ole mitään yksiselitteistä määritelmää. Yleisimpänä määrittelytapana pidetään kuitenkin sitä, jossa luetellaan ne toiminnot, jotka katsotaan kuuluvaksi kokoelman kehittämiseen. (Sareslahti 1986, 12.) Kokoelmaa ja sen toimintaa tulee tarkastella ja kehittää jatkuvasti, sillä kirjaston kokoelma ei ole koskaan valmis. (Wilén & Kortelainen 2007, 10).

Kokoelmatyö voidaan ymmärtää kahdella eri tavalla. Se voi tarkoittaa työtä, jota tehdään päivittäin kokoelman parissa. Silloin tarkastellaan muun muassa, missä kunnossa kokoelma on, pitääkö tehdä poistoja tai hankintoja ja miten kokoelma on järjestetty. Kokoelmatyö voidaan myös ymmärtää yleiseksi pohdinnaksi kokoelman olemuksesta, jota tarkastellaan eri toimijoiden näkökulmista. Tällä tarkoitetaan niin kirjaston sisäistä näkökulmaa kuin asiakkaiden ulkopuolista näkökulmaa. Molemmat näkökulmat ovat tärkeitä kokoelman kannalta, sillä se, miten kirjasto näkee itse kokoelmansa, ei ole riittävä peruste kokoelman järjestämiselle, vaan on tärkeää myös huomioida asiakkaiden näkemys kokoelmasta ja sen lähestyttävyydestä. (Wilén & Kortelainen 2007, 18.) Laadukkaana asiakaspalvelun kannalta on tärkeää, miten kirjastoon hankitaan ja valitaan aineistoa (Forsman & Siikala 1993, 2).

Tutustuttuani erilaisiin kokoelmatyön kehittämisen malleihin valitsin oman kokoelmatyöni pohjaksi Evansin syklisen kokoelman kehittämisen mallin, jossa lähestytään kokoelmatyötä useista eri näkökulmista ja lähtökohdista. Monipuolinen lähestymistapa luo vankan perustan kokoelmatyölle ja laadukkaalle kokoelmalle. Tämä lähestymistapa varmistaa sen, että kokoelmatyössä on otettu huomioon kaikki siihen kuuluvat osa-alueet.

8.1 Kokoelmatyön kehittämisen malleja

Kokoelmatyön kehittämisen malleja on olemassa useita erilaisia. Yhteistä malleille on kuitenkin se, että kaikkiin malleihin sisältyvät erilaiset toiminnot, joita ovat muun muassa yhteisöanalyysi, valinta, hankinta, karsinta ja arviointi. Eri kehittämismallit tarkastelevat ja painottavat toimintoja

vaihtelevasti, mutta jokainen korostaa kokoelmatyössä aineiston valintaa ja asiakaskunnan tuntemusta. (Rautavuori 1991, 8.)

Rautavuori (1991, 8–10) esittelee teoksessaan Popmusiikin kokoelmatyö useita kokoelmatyön malleja. Rautavuori (1991, 8–10) viittaa Katziin, joka lähestyy kokoelmatyötä kahdelta eri näkökannalta, intuitiivisesti sekä tieteellisesti. Nämä kaksi näkökulmaa tukevat toisiaan. Katz painottaa kokoelmatyössä yhteisön tuntemista sekä kirjallisia valintaperiaatteita. Kirjalliset valintaperiaatteet ovat välttämätön osa kokoelmatyötä, sillä kirjaston aineisto hankitaan yhteisön varoilla ja yhteisöllä on oikeus tietää, minkälainen linja kirjastolla on kokoelmatyön suhteen.

Gardner puolestaan ajattelee kokoelmaa kokonaisuutena, joka on enemmän kun kokoelmaan kuuluvat yksittäiset osat. Tässäkin kokoelmatyön mallissa painotetaan yhteisöanalyysiä ja sen tärkeyttä. Gardner tuo myös esille sen, että uusi aineisto vaikuttaa aina vanhaan aineistoon, sekä päinvastoin. (Sama, 8–10.)

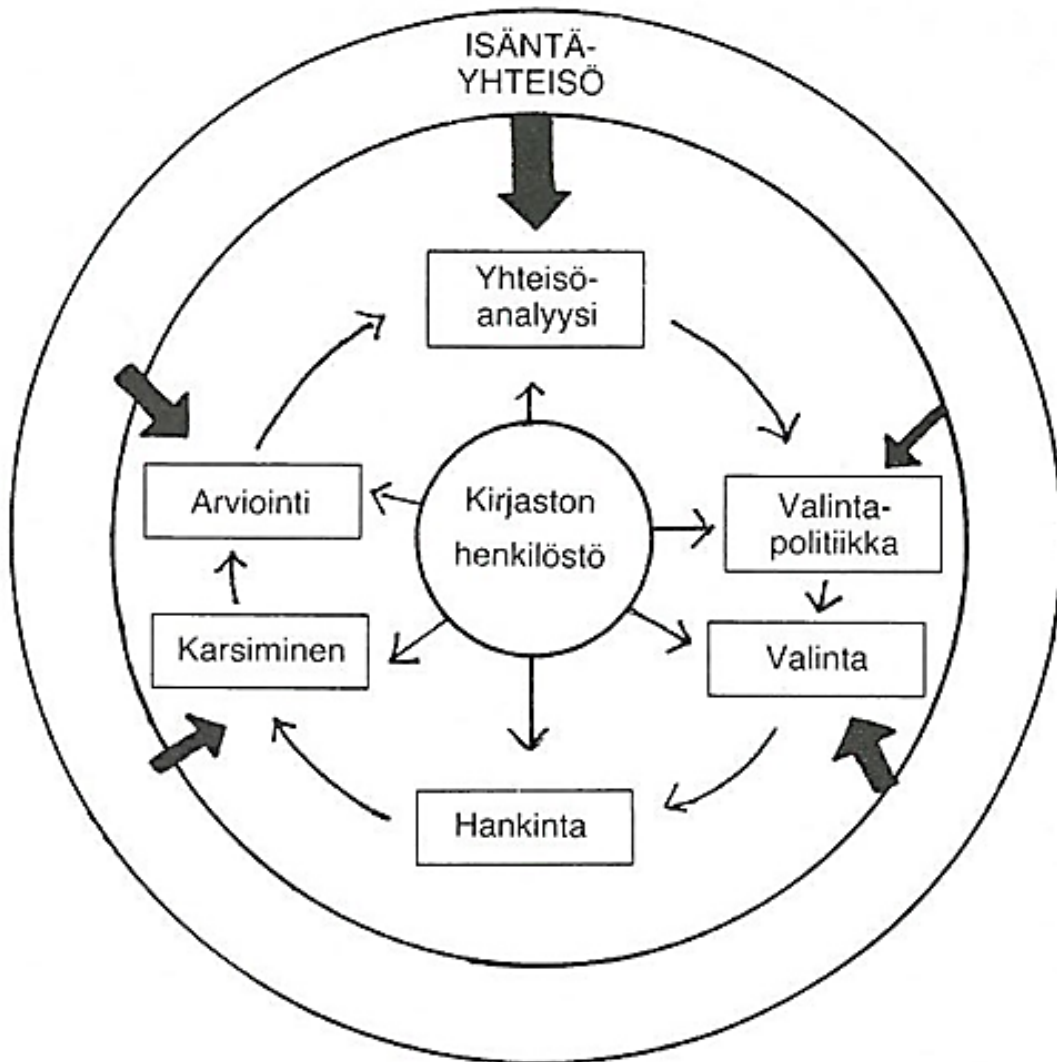
Broadus taas antaa painoarvoa asiakkaiden toivomaan aineistoon. Broaduksen mukaan iso osa kysynnästä kohdistuu ”populaareimpaan ja laadultaan heikoimpaan aineistoon”. Kysyntään tulisi kuitenkin vastata, sillä sitä kautta asiakkaiden on mahdollisuus tutustua muuhun laadukkaampaan aineistoon. Asiakkaille on tarjottava mahdollisuus erilaisiin näkökulmiin ja kokemuksiin. (Sama, 8–10.)

Ei ole olemassa yhtä oikeaa kokoelmatyön kehittämisen mallia. Kuitenkin on selvää, että eri mallit huomioivat samoja asioita erilaisilla termeillä ja näkökulmilla. Kaikissa edellä mainituissa kokoelmatyön malleissa korostuu erityisesti jokaisen kirjaston oma yhteisö, sen tunteminen sekä huomioon ottaminen. Ei kuitenkaan riitä, että tuntee kohdeyleisön, vaan kokoelmatyötä tehdessä myös kirjastonhoitajan ammattitaitoa korostetaan. (Sama, 8–10.)

8.2 G. E. Evansin malli

Vuonna 1979 G. E. Evans lähestyi kokoelmatyötä syklisen kehittämisen mallilla (kuvio 1), jossa kokoelman kehittäminen on jaettu kuuteen eri toimintoon, jotka muodostavat yhdessä ehjän kokonaisuuden kokoelmatyölle. Kokoelmatyötä ja sen kehittämistä voidaan kutsua ympyräksi, joka jatkaa kiertoaan niin kauan kuin kirjasto on olemassa. Kuusi kokoelmatyön osatoimintoa ovat

yhteisöanalyysi, valintapolitiikka, valinta, hankinta, karsinta ja arviointi. Evansin mukaan toimintoja tulisi tarkastella yhtenäisenä kokonaisuutena, sillä irrallisina osa-alueina syklinen malli ei toimi. (Sareslahti 1986, 13–20; Evans 2000, 16.)

KUVIO 1. Evansin syklisen kehittämisen mallin toiminnot (Sareslahti 1986, 14; Evans 2000, 17).

Syklisen kehittämisen mallin tarkoitus on kohdata kirjaston ja kokoelman haasteet sekä pyrkiä vastaamaan niihin. Evansin mielestä kirjaston toiminnalle asetetut vaatimukset täyttyvät siten, että kirjaston kokoelmaan ovat osallistuneet henkilökunnan lisäksi myös kirjaston asiakkaat. Jokaisen kirjaston kokoelmatyötä tehdessä pitää ottaa huomioon asiakaskunnan ominaispiirteet ja heidän tiedontarpeensa. Kokoelmaan tulisi hankkia sellaista materiaalia, jota asiakkaat tarvitsevat nyt, mutta myös mahdollisesti tulevaisuudessa. Yksi osa kokoelmatyötä onkin asiakaskunnan tarpeiden ennakoiminen. Kokoelmatyössä tulisi ottaa huomioon aktiivisten käyttäjien lisäksi myös

harvakseltaan tai ei ollenkaan kirjastoa käyttävien asiakkaiden tarpeet (Sareslahti 1986, 13; Evans 2000, 17).

Yhteisöanalyysi

Yhteisöanalyysin tarkoitus on määritellä ja selvittää kirjaston käyttäjien tarpeet. Analyysin pää-tarkoitus on selvittää, minkälainen asiakaskunta kirjastolla on ja mitkä ovat heidän tarpeensa kirjaston suhteen. Analyysin avulla selvitetään asiakaskunnasta ja sen jäsenistä tietoa, jonka avulla voidaan suunnitella kirjaston toimintaa ja sen kokoelmaa. Ilman ajantasaista ja laajaa yhteisöanalyysia kirjaston toiminnalle on vaikea asettaa toimintatavoitetta. Yhteisöanalyysi voi olla yksisuuntaista, jolloin tutkitaan yhteisön jäseniä, tai osallistavaa, jolloin yhteisölle ja yksittäisille asiakkaille annetaan mahdollisuus tuoda ajatuksiaan ja mielipiteitään ilmi kirjaston ja sen toimintojen suhteen. (Sareslahti 1986, 13.) Kuitenkin pitää ottaa huomioon se, että yhteisöanalyysi ei anna suoraa ja täydellistä tietoa yhteisöstä tai sen haluista ja tarpeista, vaan analyysin tuloksia pitää osata myös tulkita (Evans 2000, 36).

Valintapolitiikka

Valintapolitiikka on kirjallinen dokumentti kirjaston henkilökunnalle. Dokumentin tarkoituksena on tarjota kirjallisia ohjeita ja suuntaviitteitä valintapolitiikan toteuttamiseen. (Evans 2000, 18, 70.) Yhteisöanalyysia ja sen tuloksia voidaan käyttää valintapolitiikan yhtenä perustana, sillä valintapolitiikan tarkoitus on palvella tiettyä yhteisöä ja sen tarpeita. Jokaisella kirjastolla on oma valintapolitiikkansa, koska jokainen kirjasto on erilainen asiakaskunnaltaan ja kokoelmaltaan. (Sareslahti 1986, 16.) Kuitenkin jokaisen valintapolitiikan päämäärä on määritellä kirjaston tavoitteet kokoelman suhteen ja auttaa kirjaston henkilökuntaa valitsemaan ja hankkimaan kirjastolle sopivaa aineistoa. Valintapolitiikalle asetetaan selvät päämäärät ja tavoitteet, sillä valintapolitiikan tarkoitus on kehittää kokoelmatoimintaa. Päämäärien ja tavoitteiden lisäksi suunnitelmaan sisällytetään keinot, miten asetettuihin tavoitteisiin päästään. Kuten Evans totesi, kokoelma ja siihen liittyvä työ on ympyrä, joka jatkaa kiertoaan kirjaston ollessa olemassa, ja tämä pätee myös valintapolitiikkaan. Sen vuoksi valintapolitiikkaa ja sen kirjallisia ohjeita tulisi säännöllisesti tarkistaa, jotta saadaan selville, onko ohjeistus edelleen ajankohtainen ja hyödyllinen kirjastolle (Sareslahti 1986, 17).

Valinta

Valintaa pidetään kokoelmatyön oleellisimpana vaiheena (Sareslahti 1986, 17). Valinta on prosessi, jonka aikana päätetään, mitä kirjaston kokoelmaan hankitaan. Valinta on päätöksentekoa, jossa hankintojen lisäksi päätetään myös se, mitä ei hankita kirjaston kokoelmaan. Valintoja tehdessä tulee ottaa myös huomioon budjetti, jolla hankintoja voidaan tehdä. (Evans 2000, 18.) Kirjastojen hankintamääräraha on yleensä suhteellisen pieni, eikä kaikkea tarvittavaa aineistoa voida hankkia kirjaston kokoelmiin. Tämä tarkoittaa sitä, että valintoja tekevän henkilön on tehtävä päätöksiä myös siitä, mitä ja kuinka paljon aineistoa hankitaan miltäkin osa-alueelta. Sareslahti (1986, 17) viittaa Hamliniin, jonka mukaan valinnalla toteutetaan kirjaston sekä kokoelman kehittämiseksi määritellyjä päämääriä ja tavoitteita. Valintoja tekevän henkilön tulee ottaa valintoja tehdessään useita eri asioita huomioon, joten valintojen teko vaatii ammattitaitoa sekä laaja-alaista näkemystä kokoelmatyöhön sekä kirjaston koko kokonaisuuteen.

Hankinta

Valinnan jälkeen seuraava vaihe on hankkia valittu aineisto kirjaston kokoelmaan. Tässä vaiheessa kokoelmatyö muuttuu suunnittelusta konkreettiseksi työksi. Ostaminen ei ole ainoa keino hankkia aineistoa kokoelmaan, vaan sitä voidaan saada myös lahjoituksina tai vaihtokaupoilla. Hankintavaihe on myös itsessään prosessi, sillä siihen kuuluu hankintapaikan valinta, tilauksen tekeminen, bibliografinen valvonta, saapuvan aineiston vastaanottaminen ja sen käsittely sekä laskun maksaminen. Hankintavaihe on kokoelman kehittämisessä ainoa vaihe, jossa yhteisö ei vaikuta kirjaston työhön, ainoastaan kirjasto on vastuussa hankinnoista. (Evans 2000, 18–19.)

Karsinta

Ajan kuluessa lähes jokainen teos vanhenee ja sen käyttökelpoisuus vähenee. Tämän vuoksi jokaista teosta tulisi arvioida säännöllisin väliajoin. (Sareslahti 1986, 19.) Kokoelman karsinta ja poistot ovat myös yhtä tärkeä osa kokoelmatyötä kuin muutkin syklisen mallin osa-alueet. Ilman karsintaa kokoelma voi lyhyessä ajassa vanhentua ja muuttua hankalasti hallittavaksi. (Evans 2000, 406.) Karsinnan tavoitteena on säilyttää kokoelma ajantasaisena ja tarkoituksenmukaisena. Poistosityitä ovat esimerkiksi aineiston huono kunto, vanhentunut sisältö, kaksoiskappaleet sekä se, että aineistoa ei enää lainata. Aineiston lisäksi prosessissa on otettava huomioon myös hyllytilan määrä, kirjaston tavoitteet ja tehtävät sekä mahdolliset kaukopalvelujärjestelmän mahdollisuudet.

Karsimisesta puhuttaessa kyse ei ole pelkästään aineiston poistoista, vaan karsintaan kuuluu myös aineiston poisto aktiivisesta käytöstä esimerkiksi varastoon. Kuten valinnassa on karsinnassakin kyse päätöksenteosta. Siksi onkin hyvä vertailla kyseisiä toimintoja keskenään, sillä vertailun avulla molemmat osa-alueet saavat lisää syvyyttä ja toimivat paremmin kokonaisuuteen nähden. Karsintaprosessissa ovat samat perusongelmat ja tavoitteet kirjastosta huolimatta. Vaikka prosessi onkin sama, täytyy jokaisella kirjastolla olla omat karsimisperiaatteet ja kokoelman kehittämistyön tavoitteet, sillä jokainen kirjasto on erilainen ja palvelee erilaista asiakaskuntaa. Karsinnan periaatteet ovatkin suuntaa antavia, ja jokaisen kirjaston tulee itse päättää kokoelman karsimisperiaatteet ja sen tavoitteet. (Sareslahti 1986, 19.)

Arviointi

Kokoelmatyön kehittämisprosessin viimeinen vaihe on kokoelman arviointi (Evans 2000, 19). Kirjaston toimintaa voidaan arvioida laajemminkin, mutta keskeisintä kokoelmatyön kannalta on arvioida kokoelmaa ja sen kehittämistoimintaa. Kokoelmaa arvioidessa tarkoituksena on saada selville kokoelman käyttökelpoisuus sekä selkeä kokonaiskuva kokoelmasta ja kokoelmatyön onnistumisesta. (Sareslahti 1986, 20–21.) Kokoelman arviointi ei rajoitu pelkästään kirjaston sisäisiin tekijöihin, vaan sillä voi olla vaikutusta myös ulkoisiin tekijöihin, kuten rahoituksen saantiin kirjastolle (Evans 2000, 19). Kuten karsinnassakin, jokaisella kirjastolla on omat tavoitteensa onnistuneelle kokoelmatyölle. Kokoelmatyötä arvioidessa ja sen vahvuuksia ja heikkouksia kartoittaessa tuleekin pitää mielessä kokoelmatyön tavoitteet sekä asiakkaat, joiden tarpeita kirjaston on tarkoitus palvella. Arviointia tehdessä ongelmana on usein subjektiivisuus. Jotta arviointi ei jäisi subjektiiviseksi, on arvioidessa hyvä käyttää erilaisia mittareita ja kriteereitä, kuten lainaustilastoja. Arvioinnin tarkoitus on antaa tietoja siitä, kuinka kokoelman rakentamisessa on onnistuttu, minkälaisia muutoksia kokoelman kehittämistyössä on tapahtunut ja onko kokoelmatyölle asetetut tavoitteet saavutettu. Saatujen tulosten perusteella tulisi saada tietoja kokoelman kehittämistyön etenemisestä ja tavoitteiden saavuttamisesta, näiden tietojen pohjalta kokoelmatyötä voidaan kehittää edelleen. Kokoelman arvioinnin jälkeen tiedossa tulisi olla kokoelman vahvuudet ja heikkoudet. Näiden tietojen avulla on mahdollista suunnitella keinoja, miten kokoelman vahvuuksia kehitetään ja heikkouksia pyritään korjaamaan. (Sareslahti 1986, 20–21.) Arvioinnin jälkeen Evansin kokoelmatyön syklinen malli jatkaa kiertokulkuaan palaten taas mallin alkuun.

9 KOKOELMATYÖ VANKILAKIRJASTOSSA

Vankilakirjastossa kokoelman laatu ja mielekkyys ovat tärkeitä, sillä niillä on suuri painoarvo sille, kuinka paljon vanki lukee. Kirjaston tavoitteena olisi luoda tasapainoinen kokoelma, jossa on edustettuna erilaisia näkökulmia ja monipuolisia näkemyksiä. Jos kirjasto pystyy tarjoamaan vangeille koulutus-, virkistys- ja kuntoutustarpeita vastaavaa aineistoa ja houkuttelevat tilat, voi vankilan kirjasto olla tärkeä osa vankilan arkea sekä kuntouttamiseen pyrkiviä ohjelman osia. Toimiva kirjasto vähentää joutilaisuutta sekä rohkaisee rakentavaan ajankäyttöön. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 12, 23.)

9.1 Kokoelma

Vankilakirjaston kokoelman tulisi olla aineistoltaan samankaltainen kuin yleisissä kirjastoissa tai koulukirjastoissa, erityisesti aineiston tulisi vastata vankien tarpeita. Ammattitaitoisen henkilökunnan tulisi hoitaa kokoelmaa ja ylläpitää sitä standardien mukaisesti. Kokoelman käyttöön tulisi kannustaa, esimerkiksi asettamalla aineisto houkuttavasti esille. Kokoelmaa tulisi myös kasvattaa säännöllisesti uusilla hankinnoilla. Aineiston ostamisen lisäksi kirjasto voi ottaa vastaan myös lahjoituksia, jos lahjoitukset vastaavat kirjaston tarpeita. Kirjasto voi myös täydentää kokoelmaansa kaukolainoilla, mutta sen avulla ei voida korvata hankintoja. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 22.)

Kirjaston kokoelman tulee sisältää monipuolisesti erilaista aineistoa. Suomen kielen lisäksi aineistoa tulisi olla tarjolla kaikilla vankilassa käytettävillä kielillä (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2007, 21). Kokoelma ei saisi rajoittua pelkästään perinteisiin kirjoihin, vaan vangeille pitäisi tarjota myös audiovisuaalista aineistoa ja äänikirjoja. Kaikille asiakkaille tulisi olla tarjolla äänikirjoja, ja on hyvä huomioida, että niitä käyttävät myös muutkin kuin näkörajoitteiset ja lukihäiriöiset asiakkaat. Kaunokirjallisuus on tärkeässä asemassa kokoelmassa, ja sitä tulee olla monen erityyppistä ja erilaisista genreistä, kuten romantiikka, rikoskirjallisuus, fantasia ja niin edelleen. Runous on tärkeä osa kaunokirjallisuutta, sillä runot ovat suosittuja vankiloissa. Sarjakuvat ja kuvitetut romaanit ovat helposti lähestyttävää aineistoa, niin lukemista aloitteleville kuin edistyneimmillekin lukijoille. Nämä aineistot ovat sopivia myös lukihäiriöisille sekä muita kieliä äidinkielenään lukeville asiakkaille. Heille sopivaa aineistoa ovat myös helppolukuinen aineisto

sekä isotekstiset kirjat. Kaunokirjallisuuden ja sarjakuvien lisäksi kokoelmassa tulee olla kattavasti tietokirjallisuutta, erityisesti painottuen elämäntaito-oppaisiin ja elämänhallintataitoihin. Perustuslain ja oikeuden päätösten mukaisesti vangeilla tulee olla riittävä määrä lakitietoa tietotarpeisiin, joten lakikirjat ovat pakollisia jokaisessa vankilakirjastossa. Itseopiskelumateriaali on myös tärkeä osa kirjaston kokoelmaa, sillä ne tukevat vankien etäopetusta ja elinikäistä oppimista. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 23–24.)

Vankilakirjaston kokoelma ei rajoitu pelkästään kirjoihin ja audiovisuaaliseen aineistoon. Aineistossa voisi olla lisäksi myös palapelejä ja lautapelejä, aikakauslehtiä ja sanomalehtiä, joista vangit saavat ajankohtaista ja yleistä tietoa maailman tapahtumista. Lehdet ja maailman tapahtumien seuraaminen ovat myös yksi keino säilyttää yhteys vankilan ulkopuoliseen maailmaan. Kirjojen ja muun aineiston lisäksi kokoelmaan kuuluu tietoa yhteiskunnan palveluista, kuten esitteitä ja muuta materiaalia vapautumisen suunnitteluun ja vankilan jälkeiseen elämään. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 24.)

On olemassa suosituksia siitä, minkä kokoinen kokoelman tulisi olla, jotta siinä olisi ”riittävä määrä” aineistoa. Se, mikä on riittävästi aineistoa, riippuu useista eri seikoista. Näitä seikkoja ovat esimerkiksi vankimäärä, vankeuden laatu, keskimääräisen tuomion pituus, vankilassa tarjolla olevat koulutus- ja työohjelmat, viikoittaiset kirjastokäynnit sekä kirjastossa järjestettävien toimintojen sekä tapahtumien laajuus. Yleisohje näiden tekijöiden huomioimiseksi ja täyden palvelun vankilakirjastolle on pitää kokoelmassaan vähintään seuraavanlaista aineistoa: kirjoista 2000 niteen kokoelma, aikakauslehdistä 20 nimekettä, sanomalehdistä paikallisia, kansallisia ja ulkomaalaisia lehtiä, määräytyen yhteisön maantieteellisen alueiden ja maiden mukaan. Audiovisuaalisen aineiston tulisi kattaa vankien perustarpeet sekä tukea vankilan toimintaa. Lisämateriaalia tulisi olla saatavilla esimerkiksi kaukolainauksen, paikallisten yhteisöjen sekä kansallisten kokoelmien avulla. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 24–25.)

Kirjasto ei voi hankkia mitä tahansa aineistoa kokoelmaansa, vaan aineistoa valitessa tulee olla myös erilaisia valintakriteerejä. Aineiston valintakriteereissä tulee ottaa huomioon kohdeyleisölle sopiva aihe ja tyyli, sekä vankien kiinnostuksen kohteet ja sopivuus vankien tarpeisiin. Kirjaston aineiston tulisi myös tukea vankilan järjestämiä kuntoutusohjelmia, kuten päihdekuntoutusta ja vihanhallintaa. Tärkeässä osassa kuntouksessa on myös ihmissuhdetaidot, luku- ja kirjoitustaidonopetus, taide ja kulttuuri. Kirjastossa tulee olla aineistoa, joka edesauttaa vankia palaamaan yhteiskuntaan. Näitä aineistoja ovat esimerkiksi erilaisista työ- ja

koulutusmahdollisuuksista kertominen, asuntomahdollisuudet sekä erilaiset materiaalit tukiryhmistä. Valintakriteerit ovat samat hankituille ja lahjoitetuille aineistolle. Kriteerit ovat hyvä peruste kokoelmatyölle ja helpottavat työtä, mutta ne eivät kuitenkaan saa olla rajoittava tekijä hankintoja tehdessä, eikä aineistoa saa jättää hankkimatta sen vuoksi, että jokin väestöryhmä koee sen epäsuotuisaksi. Aineistoa ei sensuroida, paitsi tapauksissa, joissa vankilan turvallisuus koetaan uhatuksi. Tällaiseksi aineistoksi lasketaan esimerkiksi ääriajatteluun kannustavat materiaalit. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 22–23.)

Kirjaston kokoelmaan kuuluva aineisto tulisi luetteloita ja luokitella kansallisten standardien mukaisesti. Suomessa käytössä olevat standardit ovat Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä YKL sekä Yleinen suomalainen asiasanasto YSA. Kirjaston sisäisen luetteloinnin sijasta olisi hyvä käyttää bibliografisia tietokantoja, joista on mahdollista hankkia jo olemassa olevaa luettelointitietoa. Saatavuutta helpottaa myös aineiston tarroitus sekä sähköinen lainausjärjestelmä. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 25.)

9.2 Kokoelmatyösuunnitelma

Vankilan kirjastolla tulisi olla kokoelmatyösuunnitelma, joka palvelee kaikkien vankien tarpeita. Kokoelmatyösuunnitelma helpottaa kirjaston toimintaa, sillä suunnitelman avulla on helpompaa ylläpitää kokoelman laadukkuutta sekä suunnitella kokoelmatyötä pidemmällä aikavälillä. Kirjaston tulee ottaa suunnitelmassaan huomioon erilaisia asioita, kuten vankien kulttuurinen ja etninen tausta, koulutustausta, lukutaito, äidinkieli sekä ikä. Suunnitelmassa tulee myös huomioida se, että kirjaston yksi tehtävistä on vankien kotouttaminen. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 22–23.) Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutettavan henkilön sopeutumista paikalliseen kulttuuriin ja tapoihin (Tieteen termipankki 2018, viitattu 28.8.2018). Termiä käytetään yleensä puhuttaessa maahanmuuttajista, mutta sitä voidaan käyttää myös vankilaympäristössä.

Kokoelmatyösuunnitelma ei rajaudu pelkästään hankintoihin, vaan myös poistot ovat suunnitelman yksi osa. Vanhentunutta ja tarpeetonta aineistoa varten suunnitelmaan sisältyy myös karsimismenetelmä, jonka tarkoituksena on ylläpitää kokoelman laadukkuutta. Koska osa vankilakirjaston aineistosta koostuu myös lahjoituksista, tulisi myös lahjoitukset ja niiden käsittelymenetelmä huomioida suunnitelmassa. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 22–23.)

9.3 Lukutottumukset ja niiden huomioinnittaminen

Vankien kirjastonkäyttöä ja heidän lukutottumuksiaan on tutkittu, ja tutkimusten avulla on saatu selville, että vankilakirjastot merkitsevät paljon vangeille. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 5.) Vankilakirjasto on tärkeä osa vankien arkea ja sen palveluita käytetään. Kuten yleisten kirjastojen asiakaskunnassa, myös vankilakirjaston asiakkaina on erilaisia ihmisiä. Kiinnostuksen kohteet, lukutaito ja lukuinto vaihtelevat, siksi onkin tärkeää, että ne otetaan huomioon kirjaston aineistossa. Perinteisen painetun aineiston lisäksi on otettava huomioon myös sellaiset asiakkaat, jotka eivät voi käyttää painettua aineistoa. Rajoittavia tekijöitä voivat olla lukivaikeuksien lisäksi fyysiset rajoitteet, kognitiiviset häiriöt sekä kieli. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 24.)

Lukemisen määrä vaihtelee ihmisillä eri elämänvaiheissa. Lukuharrastukseen voi vaikuttaa lukutaidon lisäksi myös kirjojen saatavuus ja niiden löydettävyyys. Jos lukeminen ei suju, on lukemisesta myös vaikea innostua. Lukemaan innostumiseen tarvitaan positiivisia kokemuksia, jotka kannustavat ylittämään lukemiseen liittyvät vaikeudet. (Sarmavuori 2011, 14.) Kirjallisuus muokkaa arvoja ja asenteita, se voi antaa uusia näkökulmia elämään, vedota henkilökohtaisesti, ilahduttaa, sekä kertoa lukijan omasta tilanteesta (Karasma & Suvilehto 2013, 307). Kirjallisuutta pidetään yhtenä apuvälineenä itsetuntemuksen ja tiedostamisen lisäämisessä. Kirjallisuuden avulla on mahdollista löytää voimaa arjen jaksamiseen, ihmissuhteisiin, vuorovaikutustilanteisiin sekä vaikeiden elämäkokemusten työstämiseen. (Mäki & Linnainmaa 2008.) Lukeminen edesauttaa mielipiteiden muodostamista, sekä herättää ajattelemaan itsenäisesti. Kirjallisuutta on käytetty jo pitkään tukemaan ja auttamaan ihmisten psyykkistä hyvinvointia. (Helovuo 2016, 87, 101.)

Kertomakirjallisuuden lisäksi myös runous on suosittua vankiloissa (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 23). Tämä ei ole yllättävää, sillä runous on hyvä tunteiden ilmaisumuoto. Runouden ja runon avulla voidaan ilmaista tunteita, jotka on muuten vaikea pukea sanoiksi. Runot ovat yleensä metaforia, vaikeaa aihetta voidaan käsitellä vähemmän ahdistavasti kielikuvien kautta. Runot voivat vaikuttaa suoraan ajatteluun ja tunteisiin. (Linnainmaa 2008, 119–120.)

Selkokirjallisuudelle on nykyään yhä enemmän tarvetta. Lukivaikeus on yksi yleisimmistä oppimisvaikeuksista. On arvioitu, että noin 300 000 suomalaista tarvitsee selkokirjallisuutta tai hyötyy siitä. Selkokielineen teksti on yleiskieltä helpommin luettavaa ja ymmärrettävää kieltä. Tekstin sisältö, sanasto ja rakenne on muokattu helpommin omaksuttavampaan muotoon. Selkokielestä

on hyötyä myös niille, joiden äidinkieli ei ole suomen kieli. Lukivaikeudet voivat hankaloittaa sanojen ja äänteiden tunnistamista, hidastaa lukuvauhtia, vaikeuttaa oikeinkirjoitusta sekä heikentää kirjallista ilmaisua. (Heikkilä-Halttunen 2015, 87.) Edellä mainittujen syiden vuoksi onkin tärkeää, että vankilakirjasto tarjoaa sopivaa aineistoa myös sellaisille vangeille, joilla on oppimisvaikeuksia.

Kirjallisuuden ja lukemisen positiiviset vaikutukset tiedostetaan. Viihdearvon lisäksi kirjallisuutta arvostetaan myös terapiakeinona sekä kotouttamisen välineenä. Vankiloissa kirjastoja on kutsuttu ”ikkunaksi ulkomaailmaan”. Tämä on kuvaavasti sanottu, sillä lukukokemus voi olla yksi ainoista asioista, joka tarjoaa yksityisyyden kokemuksen vankilaympäristössä. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 5.)

10 KOKOELMATYÖ OULUN VANKILAN KIRJASTOSSA

Kuten luvussa 5 Oulun vankilakirjasto todettiin, Oulun vankilan kirjaston kokoelma käsitti ennen projektin alkua noin 2 500 nidettä. Niteet eivät olleet missään sähköisessä järjestelmässä, vaan lainaustoimintaa hoidettiin perinteisen ruutuvihon avulla (Kemppainen, keskustelu 29.1.2018). Kokoelmassa ei ole lainkaan CD- tai DVD-levyjä. CD-levyjen puuttuminen kokoelmasta johtuu vankien suuresta vaihtuvuudesta, jolloin CD-levyjä kulkeutuu vankilan ulkopuolelle. CD-levyt myös naarmuuntuvat helposti, ja niiden käyttöikä kustannuksiin nähden ei vastaa vankilan tarpeita. Lisäksi jokaisella vangilla saa olla hallussaan enintään 20 CD-levyä, joten määrän tarkkailu tuottaa paljon lisätyötä. DVD-levyjä ei ole hankittu kalliiden lisenssien vuoksi. (Kemppainen, keskustelu 29.1.2018; Kemppainen, kokous 4.4.2018.)

Ensisilmäyksellä kokoelma vaikutti vanhentuneelta ja suttuiselta. Lähemmin kokoelmaa tarkastellessa kävi kuitenkin ilmi, että kokoelmassa oli myös uudempaa ja ajankohtaista aineistoa, mutta ne hukkuivat vanhentuneen ja huonokuntoisen aineiston joukkoon. Kaunokirjallisuudessa tilanne oli parempi, mutta tietokirjallisuus oli suurimmalta osin auttamattomasti vanhentunutta ja huonokuntoista. Kirjaston kokoelmaa ei ollut hoidettu järjestelmällisesti. Aineistoa oli paljon mutta sitä oli hankittu satunnaisesti sieltä täältä, kuten ”alelaariostoksilla” ja lahjoituksilla. Kirjastolle ei ollut varattu vuosittaista määrärahaa, joten myös se vaikutti kokoelman sisältöön. Kokoelman sisältö uudistui huomattavasti poistojen ja Oulun kaupunginkirjaston lahjoitusten myötä. Vankila monipuolisti kokoelmaansa ja huomio vankien erityistarpeet Celian yhteisöasiakkuudella sekä Pasilan Monikielisen kirjaston siirtokirjakokoelmalla.

Oulun vankila on liittynyt Celian yhteisöasiakkaaksi keväällä 2018, ja tätä kautta on mahdollisuus saada Celian tuottamia äänikirjoja lukemisesteisille (Kemppainen, kokous 9.5.2018). Celia on saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntijakeskus, jonka tarkoituksena on tukea yhdenvertaisuutta lukemisessa ja oppimisessa. Celian tuottama ja välittämä kirjallisuus on saavutettavassa muodossa, kuten äänikirjoina ja pistekirjoina. Celia on osa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alaa, ja se toimii yhteistyössä kirjastojen ja kustantajien kanssa. (Celia 2018, viitattu 31.7.2018.)

Oulun vankilakirjasto on hankkinut vieraskielistä aineistoa sisältävän siirtokirjakokoelman Helsingin pääkirjastossa sijaitsevasta Monikielisestä kirjastosta, millä saadaan taattua uudistuva ja

ajankohtainen kokoelma vankien käyttöön. Monikielinen kirjasto tarjoaa kirjastopalveluita vieraskielisille väestöille. Kirjaston kokoelmassa on aineistoa yli 80 eri kielellä. Yleisillä kirjastoilla, erikoiskirjastoilla ja laitoskirjastoilla on mahdollisuus tilata vaihtuva siirtokirjakokoelma monipuolistamaan omaa kokoelmaansa ja tarjoamaan aineistoa omille asiakkailleen omalla äidinkielellään. (Helmet 2018, viitattu 31.7.2018.) Oulun vankilan tilaamaa siirtokirjakokoelmaa pidetään erillään kirjaston omasta kokoelmasta eikä sitä luetteloida kirjastojärjestelmään. Kokoelman tarjoamia ulkomaankielisiä kirjoja tarjotaan vangeille tarpeen mukaan. (Kempainen, keskustelu 23.3.2018.)

Kokoelmatyö ei rajautunut pelkästään kokoelman hoitoon ja tarkasteluun, vaan kirjaston kokoelma siirrettiin ruutuvihosta sähköiseen muotoon. Kokoelman kehittämisen lisäksi projektin toinen pääpaino olikin siirtää kirjaston aineisto PrettyLib-järjestelmään. Molempien edellä mainittujen tavoite oli päivittää vankilakirjasto nykyaikaan, niin kokoelmakeskeisesti kuin sähköisestikin. Molemmat toiminnot helpottavat kirjaston käyttöä henkilökunnan ja asiakkaiden kannalta. Myös kirjastotila järjestettiin uudelleen, jotta se palvelisi paremmin tarkoitustaan.

Omat tavoitteeni kirjaston kokoelman ja kokoelmatyön suhteen olivat parantaa kokoelman houkuttavuutta sekä saatavuutta. Halusin kohentaa kokoelman ulkoasua ja edistää työlläni kirjaston toimintaa, sekä kasvattaa kirjaston käyttöastetta. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus kattoi kirjaston tilan uudelleenjärjestelyn sekä kokoelman, lehdet ja lehtisali rajattiin sen ulkopuolelle.

10.1 Kokoelman luettelointi PrettyLib-järjestelmään

Oulun vankilakirjaston kirjastojärjestelmäksi valittiin PrettyLib-järjestelmä. PrettyLib-järjestelmään kirjataan kirjan tekijä, nimi, kieli, painovuosi, sivumäärä, ISBN-tunnus, sarjamerkintä, sekä kirjan genre, jos sen pystyi päättämään kirjan takakansitekstistä. Luetteloinnin päätarkoitus on lainaustoiminta, joten esimerkiksi asiansanoille ei ollut tarvetta. Kirjaston hoito on vain yksi osa vankilan henkilökunnan työstä, joten katsottiin, että tämän tasoinen luettelointi on riittävä vankilakirjaston toimintaan. Vankilakirjaston PrettyLib-järjestelmä on suljettu, eli sillä ei pääse internettiin. Tämä hidasti myös luettelointia, sillä ei ollut mahdollisuus käyttää poimintaluettelointia ja bibliografioita.

Järjestelmään kirjaamisen lisäksi jokaiseen niteeseen tulostettiin ja liimattiin tarrat, joiden avulla lainaustoiminta onnistuu. Tarrat liimattiin kuten yleisissä kirjastoissa, signum-tarra kirjan selkään, kirjan takakanteen ylös keskelle kirjan sekä kirjailijan nimi ja alas keskelle viivakooditarra lainaamista varten. PrettyLib-järjestelmästä tulostettujen tarrojen lisäksi kirjoihin liimattiin genretarrat. Kirjastossa käytössä olevat genret ovat erä, fantasia,ännitys, kauhu, novellit, romantiikka, scifi sekä sota. Genretarrat saatiin Oulun kaupunginkirjastolta. Genretarroitus on hyvä keino nostaa tiettyntyyppistä kirjallisuutta esille pelkästään aineistoa hyllystä katselemalla.

10.2 Yhteisöanalyysi

Oulun vankila on tutkintavankila, jossa on 80 vankipaikkaa, joista 13 paikkaa on naisvangeille. Oulussa keskimääräinen aika tutkintavankeudessa on noin vuosi. Vankilassa ei ole pelkästään Suomen kansalaisia, vaan vankeja voi olla eri maista ja kulttuureista, joten suomen kielen lisäksi äidinkieliä voi olla useita. Vankilassa on vankilakoulu, jossa on mahdollisuus suorittaa peruskoulu- ja lukio-opintoja. Koulu toimii yhteistyössä Oulun aikuislukion kanssa. Joissakin tapauksissa vankien on mahdollista käydä opiskelemassa tai töissä vankilan ulkopuolella. (Kemppainen, sähköpostiviesti 28.3.2018; Rikosseuraamuslaitos 2018a.)

Vankien vaihtuvuus on suurta, ja tämä vaikuttaa myös kirjaston käyttöasteeseen, joka vaihtelee suuresti. Asiakasmäärä kirjastossa vaihtelee viikoittain 30–50 asiakkaan välillä. Vangit käyvät kirjastossa osastoittain, jokaisella osastolla on vakiintuneet käyntiajat, jolloin siellä asioi yhtä aikaa yhdestä kahteen vankia. Lainatuinta aineistoa ovat sotakirjallisuus ja rikoskirjallisuus. Asiakkaat esittävät myös jonkin verran toiveita aineiston suhteen. (Kemppainen, sähköpostiviesti 28.3.2018; Rikosseuraamuslaitos 2018a.) Kaikilla asiakkailla ei ole entuudestaan kokemuksia kirjastosta ja sen käytöstä, joten sen vuoksi kynnys tulla kirjastoon voi olla keskimääräistä korkeampi ja he tarvitsevat enemmän opastusta kirjaston käyttöön.

10.3 Valintapolitiikka

Oulun vankilankirjastolla ei tällä hetkellä ole omaa valintapolitiikkaa, mutta sellainen olisi kuitenkin hyvä olla olemassa. Vankilakirjaston valintapolitiikassa tulee ottaa huomioon erilaiset lait ja suositukset, jotka määrittävät vankilakirjastojen toimintaa. Valintapolitiikan päämääränä on luoda ja ylläpitää tasapainoista kokoelmaa, joka tarjoaa asiakkailleen monipuolista aineistoa ja vastaa

vankien erilaisia tarpeita. Näihin tarpeisiin luetaan virkistykseen lisäksi myös sellainen aineisto, joka tukee vankien opiskelua, elinikäistä oppimista sekä vankilassa järjestettävää kuntoutustoimintaa. Vankilakirjaston kokoelmassa tulee olla myös määrätyt lakikirjat sekä kotouttamiseen liittyvää aineistoa ja esitteitä. Suomenkielisen aineiston lisäksi tulisi olla myös aineistoa niillä kielillä, joita vankilassa puhutaan. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008, 22–23.)

Suomessa sananvapaus on turvattu perustuslaissa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, sananvapaudella on tärkeä rooli demokraattisessa yhteiskunnassa. Sananvapauteen kuuluu oikeus ilmaista mielipiteitään, niiden jakaminen ja vastaanottaminen ilman ennakkosensuuria. (Suomen Journalistiliitto, viitattu 9.7.2018.) Sananvapaus koskee myös vankeja.

10.4 Karsinta

Karsintaa tehdessä käytettiin ohjenuorana Oulun kaupunginkirjaston kokoelmapolitiikkaa sekä Yleisten kirjastojen laatusuositusta. Kansainvälisen suosituksen mukaan vuosittaisten poistojen suositustaso on noin 8 % kirjaston kokoelmasta. Oulun vankilakirjaston tapauksessa tämä prosenttimäärä ei ollut kuitenkaan realistinen, sillä kokoelmaan ei ollut tehty poistoja pitkään aikaan. Tulevaisuudessa 8 % vuosittaiset poistot ovat kuitenkin mahdollisia. Hankintojen lisäksi myös poistoilla on merkitystä kokoelman ajantasaisuudessa. Tulevaisuudessa kokoelman kasvaessa ja uudistuessa on mahdollista poistaa myös vanhempaa kaunokirjallisuutta uuden tullessa tilalle. Poistojen tärkeys korostuu hankintojen lisääntyessä, sillä Oulun vankilakirjastolla on rajallinen tila kirjoille. Käytössä ei ole esimerkiksi tilaa, johon kirjoja voisi varastoida, joten koko kokoelma on esillä kirjastotilassa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010, 51; Oulun kaupunginkirjasto 2016, 6.)

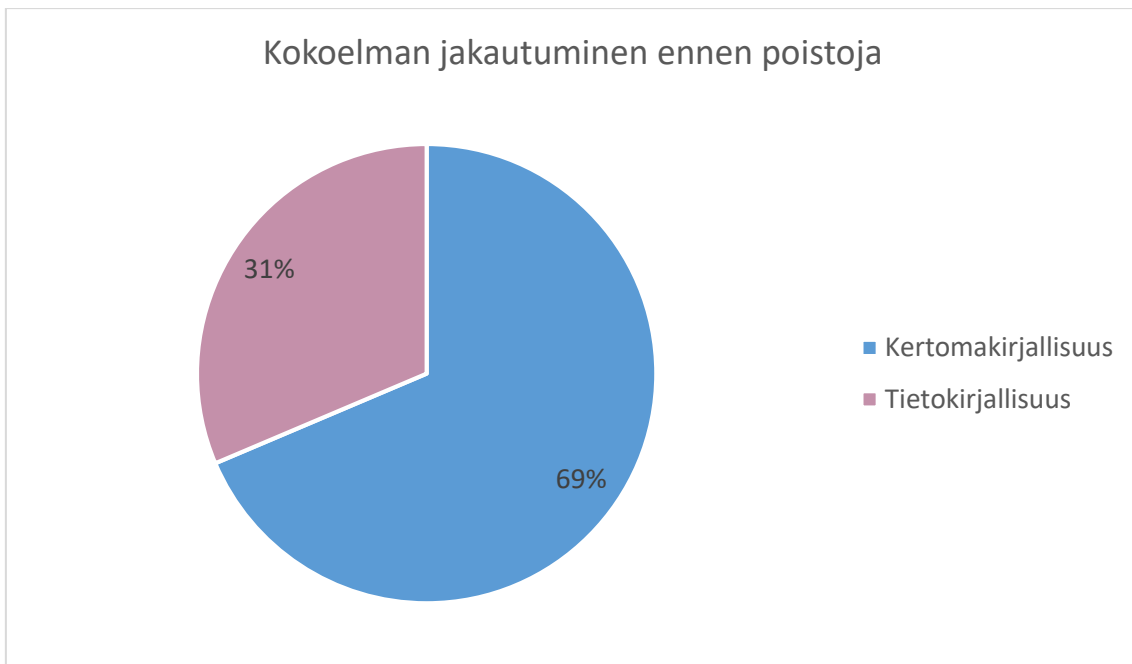
Aineiston poistokriteerit:

- Huono kunto
- Vanhentunut sisältö
- Merkityksetön sisältö
- Soveltumaton sisällöltään
- Liikkumaton aineisto
- Epätäydelliset sarjat

- Kaksoiskappaleet

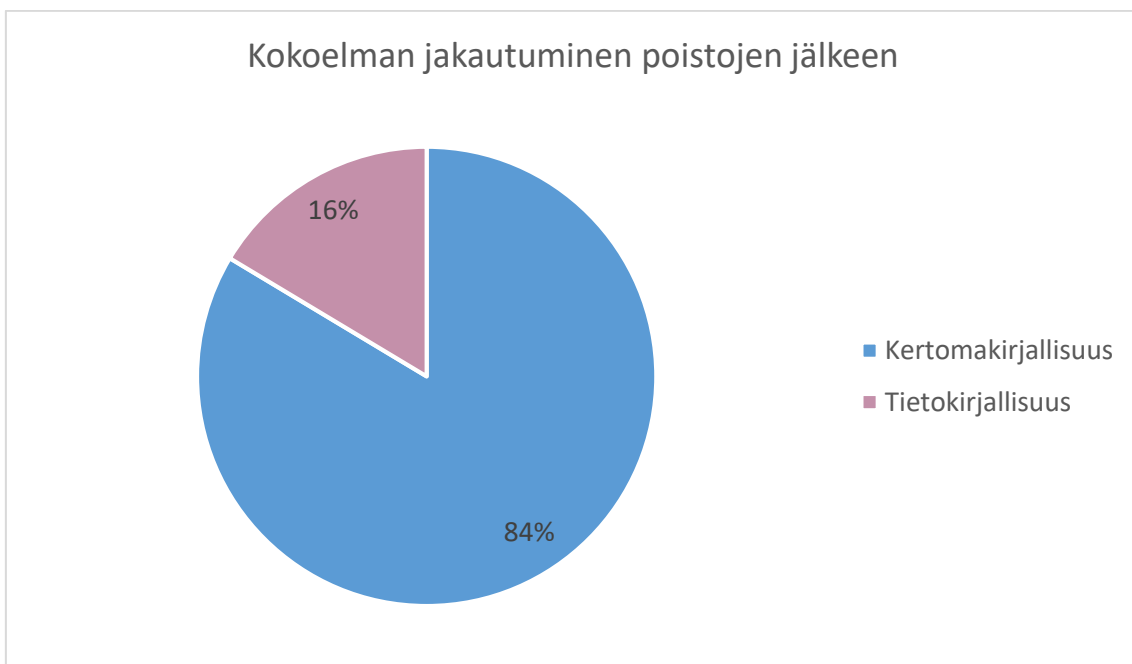
Aineiston kunnon lisäksi tarvittiin myös muita poistokriteereitä, sillä hyvä kunto ei ole syy säilyttää nidettä, jos se on sisällöltään vanhentunut tai merkityksetön. Hyviä esimerkkejä näistä ovat vanhentunut tietokirjallisuus sekä huonolaatuinen ”kioskikirjallisuus”. Kokoelmassa ei ollut vankilan turvallisuutta uhkaavaa aineistoa, mutta tällaista aineistoa on esimerkiksi ääriajatteluun kannattava aineisto. Vaikka lainaustilastoja ei ollutkaan saatavilla, saattoi kirjan iästä ja kunnosta päätellä, oliko nidettä lainattu. Joissakin kirjoissa oli kirjan sisään takakanteen liimattu paperinen eräpäiväkortti, johon oli merkitty lainakertoja ja vuosilukuja. Tämän kortin avulla pystyi myös päättämään niteen liikkuvuutta. Kokoelmassa oli useita kirjasarjoja, joista kuitenkin puuttui useita osia. Nämä kirjasarjat poistettiin, jos katsottiin, että sarjaa on mahdotonta lukea osien puuttumisen vuoksi. Kirjastotilan pienuuden vuoksi myös tuplakappaleista luovuttiin, ellei kyseessä ollut jokin erityisen suosittu kirja.

Vankilan henkilökunnan toive vankilakirjaston kokoelman suhteen oli vähemmän ja laadukkaampaa aineistoa. Toive ei ollut yllättävä, sillä ulkoasultaan kokoelma oli vanhentuneen ja tunkkaisen näköinen. Ennen karsintaa kirjaston kokoelma käsitti 2 428 nidettä (kuvio 2), poistojen jälkeen kokoelmaan jäi 805 nidettä (kuvio 3), poistojen määrä oli siis valtava. Kokoelmaa karsittaessa poistojen määrä hirvitti, sillä kertomakirjallisuuden sekä tietokirjallisuuden määrät vähenivät radikaalisti.

KUVIO 2. Kokoelman jakautuminen ennen poistoja.

Ennen poistoja kirjaston kokoelma koostui 2 428 niteestä, joista 1 666 oli kertomakirjallisuutta ja 762 tietokirjallisuutta (Kuvio 2). Kaunokirjallisuuden määrä oli yli kaksinkertainen tietokirjoihin verrattuna. Kirjaston kokoelmaa ei ollut hoidettu järjestelmällisesti, joten jo ennen poistoprosessin alkua oli selkeästi nähtävissä, että poistoja tulisi paljon.

KUVIO 3. Kokoelman jakautuminen poistojen jälkeen.

Poistojen jälkeen kokoelmaan jäi 805 nidettä, joista 673 oli kertomakirjallisuutta ja 132 tietokirjallisuutta (Kuvio 3). Poistoja tehtiin paljon, joten myös poistoprosentti oli erittäin korkea 67 %. Poistojen jälkeen varsinkin tietokirjallisuuden osuus väheni huomattavasti, sillä aineiston huonokuntoisuuden lisäksi suurin osa tietokirjallisuudesta oli sisällöltään vanhentunutta.

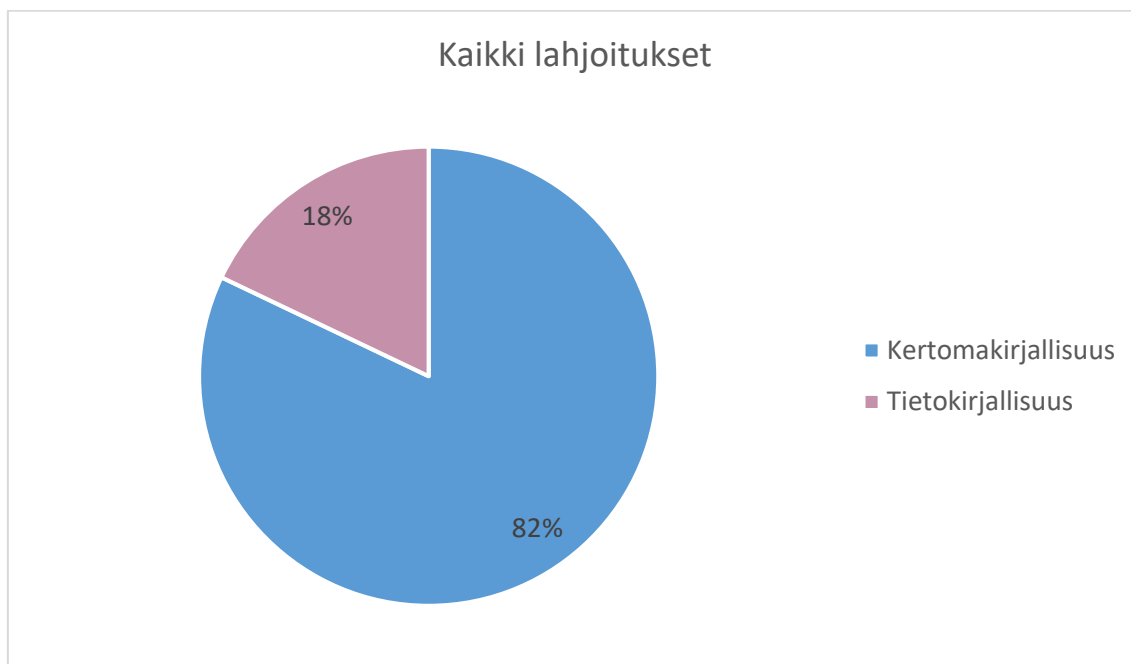
Suurin osa poistoista oli helppoja esimerkiksi niteen huonokuntoisuuden tai sisällön vanhentumisen vuoksi. Rajatapauksissa karsinta oli haastavaa, sillä kukaan ei ollut valvomassa, mitä ja minkälaisia niteitä poistettiin. Karsintaprosessi sai kyseenalaistamaan välillä myös omaa ammattitaitoa. Korkean poistoprosentin vuoksi esimerkiksi pääluokkaan 9 Historia jäi vain kaksi teosta. Aineiston poistaminen oli hidasta, sillä niteet piti käydä yksitellen läpi. Osa kirjoista oli päältä katsottuna hyvässä kunnossa, mutta kirjaa selatessa kirjassa saattoi olla asiattomia piirustuksia tai revenneitä sivuja. Joissakin kirjoissa oli myös hometta johtuen siitä, että kirjan väliin oli jäänyt ruuanmurusia.

Poroilan mukaan (2007, 35–36) kirjastoalan ammattilaiset ovat huonoja perustelemaan tekemiään ratkaisuja. On helppo todeta, että kirja ei ole tarpeeksi laadukas tai että kokoelma sisältää runsaasti samantyyppistä aineistoa. Näiden perustelujen objektiivisuutta voidaan arvioida ottamalla huomioon muiden mielipiteet tai tekemällä konkreettisia vertailuja. Vankilakirjaston karsintaprosessissa poistojen perustelujen vaikeus tuli hyvin esille, sillä kenellä on oikeus päättää, mikä teos on ”tarpeeksi laadukas” kuuluakseen kokoelmaan. Poistojen tekoa vaikeutti myös se, että aineiston liikkuvuutta tai lainausmääriä ei ollut mahdollista tarkistaa esimerkiksi lainaustilastoista, koska kirjaston lainaustoiminta oli hoidettu vihkolainauksen avulla eikä lainoja ollut tilastoitu. Kokoelmaa ei ollut hoidettu järjestelmällisesti, joten siitä oli tullut vaikeasti hallittava sekä sisällöltään sekalainen. Tämä selittää osittain myös poistojen suuren määrän.

10.5 Valinta ja hankinta

Kirjaston valinta- ja kokoelmavaiheet lomittuivat tiivisti yhteen, sillä kokoelmaan ei ostettu aineistoa, vaan kaikki uusi aineisto koostui Oulun kaupunginkirjaston sekä muutaman yksityisen henkilön tekemistä lahjoituksista. Lahjoitusten lisäksi kokoelmaan valittiin vankien vankilaan jättämiä kirjoja, jos ne olivat sisällöltään ja kunnoltaan kokoelmaan sopivia. Aineistoa valitessa ei harjoitettu sensuuria, mutta lahjoitusten ulkopuolelle jätettiin kuitenkin esimerkiksi taistelulajioppaat, sillä ne voisivat mahdollisesti vaarantaa vankilan turvallisuuden. Oulun kaupunginkirjaston lahjoitukset olivat kirjaston poistokirjoja, joista informaatikko Riikka Sirviö ja erityisohjaaja Lotta Mikkanen olivat

valinneeet kokoelmaan sopivaa aineistoa. Oulun kaupunginkirjaston valinnat oli tehty etukäteen, yksityisten henkilöiden lahjoitukset ja vankien jättämät kirjat valitsimme toisen opinnäytetyöntekijän kanssa. Lahjoituksia oli yhteensä 681 nidettä. Lahjoituksista kertomakirjallisuutta oli 559 nidettä ja tietokirjallisuutta oli 122 nidettä (Kuvio 4). Lahjoituksista 91 prosenttia oli Oulun kaupunginkirjastolta ja yhdeksän prosenttia yksityisiltä lahjoittajilta, joihin myös vankien jättämä aineisto laskettiin kuuluvaksi.

KUVIO 4. Kaikki lahjoitukset.

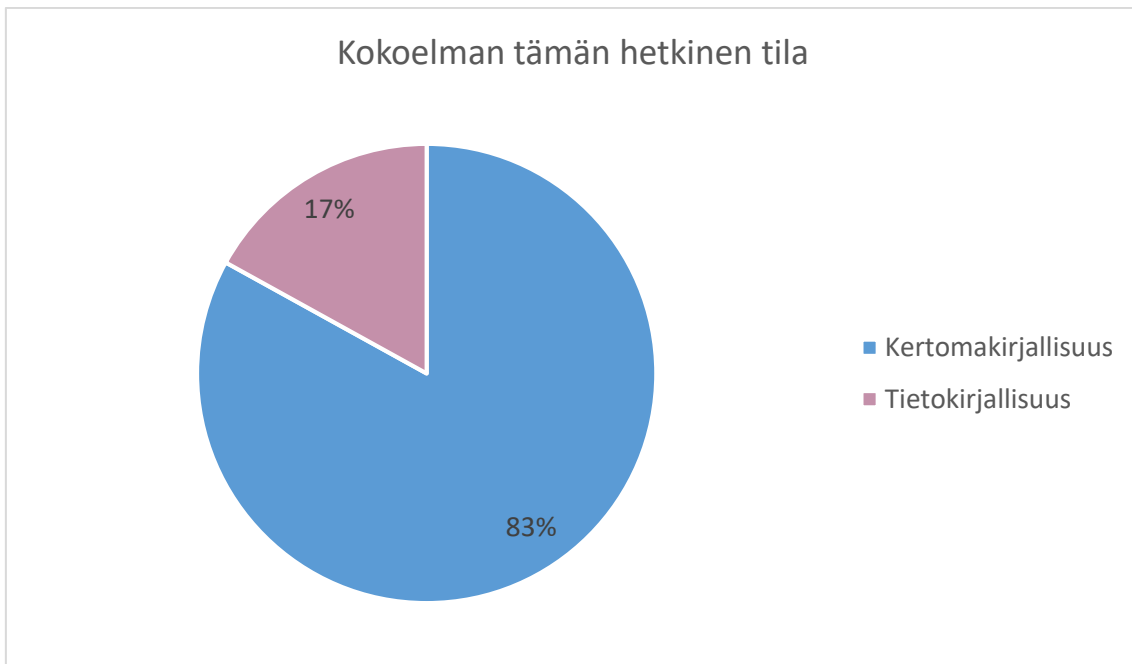
Tulevaisuudessa kirjoja hankittaessa suunnitelmallisuus on tärkeää. Kirjan sisällön lisäksi tulisi kiinnittää huomiota kirjan ulkoasuun. Kovakantiset sidotut kirjat kestävät paremmin käyttöä kuin pehmeäkantiset pokkariversiot. Nidotut kirjat voivat olla halvempia ostettaessa, mutta pidemmällä aikavälillä sidotut kirjat kestävät kauemmin kirjaston käytössä.

10.6 Arviointi

Runsaille poistoilla on luotu hyvä pohja kokoelmatyölle, keventyneen kokoelman päälle on helppo lähteä rakentamaan monipuolista ja asiakkaitaan palvelevaa aineistokokonaisuutta. Lähitulevaisuudessa ei ole tarvetta aineiston massapoistolle. Tulevaisuudessa aineiston kunnon lisäksi on kuitenkin myös hyvä seurata lainaustilastoja PrettyLib-järjestelmästä sekä aineiston tarkoituksenmukaisuutta, jotta kokoelma pysyisi edelleen helposti hoidettavana eikä päätyisi taas siihen pisteeseen, että poistoja tulee tehdä massoittain.

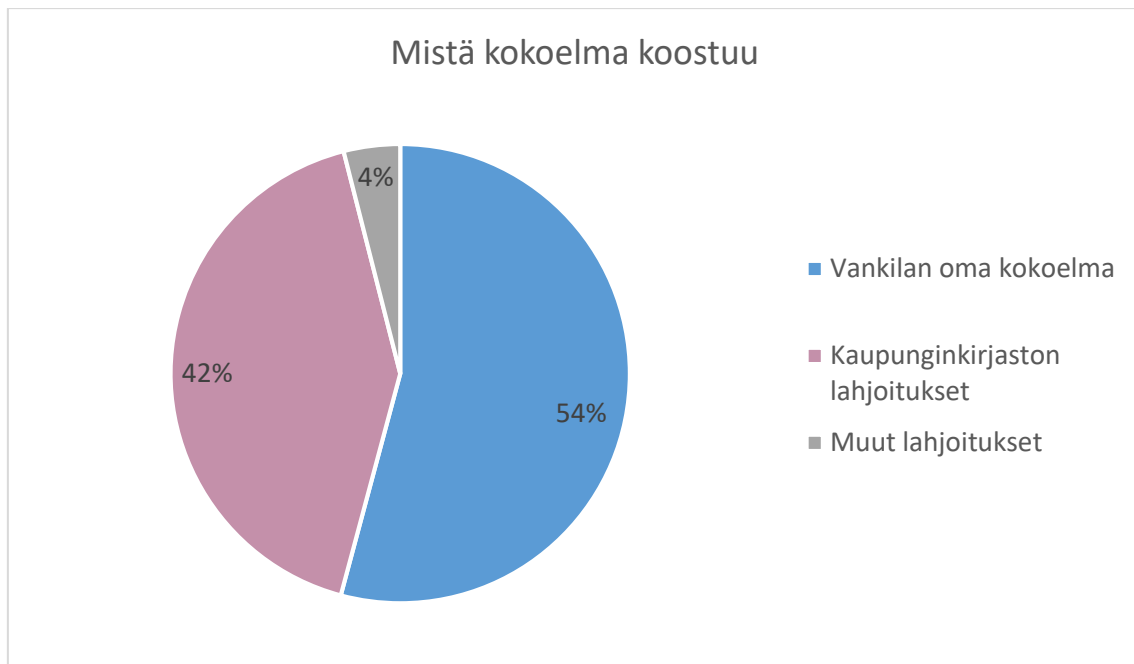

Lahjoitusten ja vankilakirjaston oman kokoelman yhteenlaskettu määrä oli projektin loppuvaiheessa 1 497 nidettä, joista kertomakirjallisuutta on 1 243 nidettä ja tietokirjallisuutta 254 nidettä (Kuvio 5). Kertomakirjallisuutta on 83 % ja tietokirjallisuutta 17 %. Vuonna 2017 Suomen yleisten kirjastojen tilastojen mukaan jakauma yleisissä kirjastoissa oli kertomakirjallisuutta 45 % ja tietokirjallisuutta 55 % (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2018, viitattu 6.8.2018.) Koska vankilakirjastojen toiminnan tulisi heijastaa yleisiä kirjastoja, on vankilakirjaston kokoelmalla vielä matkaa tasapainoiseen kokonaisuuteen.

KUVIO 5. Kokoelman tämän hetkinen tila.

Ilman kaupunginkirjaston lahjoituksia tilanne olisi huono. Lahjoitukset lähes kaksinkertaistivat kokoelman koon, joten kaupunginkirjaston panostus on ollut valtava, kuten seuraavasta kuviosta (kuvio 6) nähdään. Yksityisten henkilöiden lahjoituksilla ei ollut niin suurta vaikutusta kokoelman kokoon.

KUVIO 6. Mistä kokoelma koostuu.

Tulevaisuudessa vankila ei kuitenkaan voi pelkästään nojata kaupunginkirjastoon, jos tarkoituksena on saada toimiva kokoelma, vaan vankilan täytyy myös itse varata resursseja vankilakirjaston käyttöön. Kokoelmaa monipuolistavat tulevaisuudessa edelleen vaihtuva siirtokokoelma Pasilan monikielisestä kirjastosta sekä Celian yhteisöasiakkuus. Kirjastotilassa hahmotusvaikeudet on otettu huomioon aineiston värikoodatuilla hyllypaikoilla (Kuvat 3 ja 4).

Kertomakirjallisuudessa kokoelma painottuu hyvin vahvasti jännityskirjallisuuden sekä rikoskirjallisuuden puolelle. Voisi sanoa karkeasti, että noin puolet kertomakirjallisuudesta on kyseisiä genrejä. Vankilakirjaston alkuperäisessä kokoelmassa oli hyviä klassikkokirjoja sekä kirjasarjoja, mutta huonokuntoisuuden sekä sarjan osien puuttumisen vuoksi niitä oli poistettava. Tämä vääristää myös jonkin verran kokoelman painotusta genrejen suhteen. Näistä poistoista voi kuitenkin päätellä, että kyseinen aineisto on ollut suosittua vankien keskuudessa.

Tasapainoisessa kokoelmassa tulisi olla kirjallisuutta eri genreistä, ja tällä hetkellä tavoite ei toteudu. Kokoelma kaipasi lisää kirjallisuuden klassikoita ja nykykirjallisuutta. Hyvä lisä kirjaston kokoelmaan olisivat myös kirjasarjat eri genreistä, mielestäni mielenkiintoinen kirjasarja on hyvä lukuinnon herättäjä. Hyviä esimerkkejä tällaisista sarjoista voisivat olla esimerkiksi Tuomas Kyrön Mielensäpahoittajat, J.K. Rowlingin Harry Potterit sekä historialliset sarjat, joissa yhdistellään faktaa ja fiktiota.

Kokoelmassa tulisi myös huomioida opiskelevien vankien tarpeet, esimerkiksi lukio-opinnoissa tarvittavia kaunokirjoja on vain muutamia. Kertomakirjallisuuden lisäksi kokoelma tarvitsisi lisää runoja ja sarjakuvia. Nämä ovat helpommin lähestyttävää aineistoa sellaiselle, joka ei ole aikaisemmin lukenut paljon. Helppolukuisten ja isotekstisen aineiston määrä kokoelmassa on mitätön, helppolukuisia teoksia on tällä hetkellä kaksi kappaletta ja isotekstisiä kirjoja ei ollenkaan.

Hyvä lisä kokoelmaan olisivat myös laadukkaat nuortenkirjat, sillä monella vangilla tunteiden ja minuuden käsittely voi olla heikoissa kantimissa. Nuortenromaanit ovat useimmiten kasvukertomuksia, joissa käsitellään pääsääntöisesti yksilön ja perheen ongelmia yhteiskunnallista aspektia unohtamatta (Grünn 2003, 285, 293). Nuortenkirjallisuudessa voidaan käsitellä esimerkiksi identiteettikysymyksiä, seksuaalisuutta, elämänarvoja sekä rakkautta. Näitä teemoja käsitellään helposti lähestyttävämmiin kuin aikuisten kertomakirjallisuudessa. Nuorille suunnattu kirjallisuus on myös helppolukuisempaa, ja sen avulla on helppo siirtyä lukemaan aikuisten kertomakirjallisuutta.

Tietokirjallisuudessa on paljon puutteita. Tällä hetkellä kokoelman tietokirjaosio koostuu vankilan alkuperäisen kokoelman lisäksi Oulun kaupunginkirjaston lahjoituksista sekä muutaman yksityisen henkilön lahjoittamasta aineistosta. Tarve ajantasaisille tietokirjoille on suuri. Erityisesti tietokirjallisuutta voisi hankkia tunteiden hallinnasta, vihan hallinnasta, seksuaalisuudesta, ihmissuhteista ja niissä pärjäämisessä. Ylipäättänsä tarvitaan sellaista aineistoa, joka tukisi vankien hyvinvointia sekä kotouttamista. Näiden aiheiden lisäksi kokoelmaan voisi hankkia ”hyvän mielen” tietokirjoja, kuten Guinnessin ennätystenkirjat ja muu vastaava aineisto. Päivitykset esimerkiksi luokkaan 4 maantiede sekä luokkaan 5 luonnontieteet eivät myöskään olisi pahitteeksi. Tietokirjallisuus voi olla sivistämisen ja vaikeiden aiheiden lisäksi myös piristysruiske vankilan arkeen.

Tulevaisuudessa hankkeeseen kuuluvien vankiloiden suunnitelmissa on koostaa jokaiselle kirjastolle tietokirjapaketti, joka vastaisi tällä hetkellä tietokirjojen tarpeeseen. Tavoitteena on myös saada kirjastolle vuosittainen budjetti, jonka avulla aineistoa saataisiin hankittua tasaisesti pitkin vuotta ja asiakkaiden toiveiden mukaan. (Kempainen, kokous 9.5.2018.) Yhdessä nämä takaisivat kokoelman ajantasaisuuden ja laadukkuuden ja vastaisivat kokoelman puutteisiin.

Oulun kaupunginkirjaston lahjoitukset jatkuvat myös tulevaisuudessa. Kaupunginkirjastolle on toimitettu jatkoa ajatellen Excel-taulukko (liitteet 2 ja 3), johon on luetteloitu jo kokoelmassa oleva

aineisto. Listan avulla vältetään päällekkäisyyksiltä, sillä hyllytilan ollessa rajattu ei vankilakirjastossa ole mahdollisuutta pitää tuplakappaleita, ellei kyse ole jostain suositusta kirjasta. Kokoelman eläessä Excel-taulukkoa (liitteet 2 ja 3) tulee päivittää ja lähettää se tasaisin väliajoin kaupunginkirjastolle, jotta kirjaston työntekijät pysyvät vankilakirjaston kokoelmasta ajan tasalla.

Kokoelman ulkonäön koheneminen ei rajoittunut pelkästään poistoihin ja uuteen aineistoon, vaan itse kirjastotila koki myös suuren muutoksen. Kuten sivulla 30 olevasta kuvasta (kuva 3) nähtiin, kokoelma järjestettiin hyllyihin uudelleen, tämän avulla kokoelma pääsi paremmin esille ja sieltä on helpompi löytää aineistoa. Kokoelman värikoodaaminen (kuvat 3 ja 4) tuo myös selkeästi esille eri aineistoluokat. Hyllyjärjestyksen ylläpitoa ja aineiston esille laittoa helpottavat hyllytuet sekä telineet kirjojen esille laittoa varten. Näitä on kirjastolla jo valmiina jonkin verran, mutta tukien ja telineiden lisähankinnat helpottaisivat aineiston järjestelyä ja esille laittoa.

Kirjaston kokoelma ei ole tällä hetkellä tasapainoinen, mutta sitä kehitetään koko ajan. Oulun vankila haluaa panostaa kirjaston toimintaan ja sen kokoelmaan, joten kokoelman tilanne tulee edelleen kohenemaan uusilla hankinnoilla ja järjestelmällisemmällä kokoelmatyöllä. Hyvä ohjenuora kirjaston kokoelmatyötä tehdessä olisi ”vähemmän aineistoa, mutta laadukkaampaa”. Kirjastoa, sen henkilökuntaa sekä asiakkaita palvelee parhaiten laadukas ja ajantasainen kokoelma. Tässä tapauksessa määrä ei korvaa laatua.

10.7 Kokoelma tulevaisuudessa

Projektin aikana Oulun vankilakirjastolle ja sen kokoelmatyölle on luotu pohja, jonka avulla on hyvä lähteä rakentamaan monipuolista ja asiakkaitaan palvelevaa kokoelmaa. Tulevaisuudessa kirjaston kokoelmatyön tulisi olla järjestelmällisempää ja jatkuvaa, jotta kokoelma pysyisi laadukkaana ja ajantasaisena. Sähköinen PrettyLib-järjestelmä helpottaa kokoelmatyötä sekä lainaustoimintoja.

Yhteistyö jatkuu edelleen Oulun kaupunginkirjaston sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishankkeeseen kuuluvien vankiloiden kanssa. Yhteistyön myötä hankkeessa olevien vankiloiden kirjastojen toiminta on järjestelmällisempää. Yhteishankkeen jatkuessa myös muut hankkeessa mukana olevat vankilat ovat tärkeä osa Oulun vankilakirjaston toimintaa ja täten myös kokoelmatyötä, sillä ajatustenvaihto tuo lisää näkökulmia ja uusia ajatuksia

kirjaston toimintaan. Hankkeen edetessä mukana olevat vankilat kehittävät yhdessä kirjastojen toimintaa sekä keksivät yhdessä ideoita ja ratkaisuja, jotka palvelevat kaikkia vankilakirjastoja sekä niiden kehitystä.

Vuoden 2018 alusta Oulun kaupunginkirjasto on ollut mukana Turun kaupunginkirjaston projektikoordinaattori Irmeli Malka-Kanniston vetämässä Turun, Tampereen ja Kuopion välisessä vankilakirjastojenkehittämisyhteistyössä. Yhteistyöryhmän tarkoituksena on kehittää vankilakirjastoja ja niiden toimintaa. Yksi yhteistyön tavoitteista on tehdä vankiloille yhteneväinen hankintaehdotuslista sekä yhteinen kokoelmapolitiikka. Tulevaisuudessa Oulun kaupunginkirjaston panos korostuu entisestään, sillä konsultaation ja aineistolahjoitusten lisäksi tarjolla on ammattimaista apua kirjaston käytön parantamiseen sekä kokoelmatyön suunnitelmallisuuteen. Suunnitteilla on myös tiedonhaunopastusta vangeille sekä kirjailijavierailuja ja erilaisia työpajoja. (Sirviö, sähköpostiviesti 16.4.2018.)

Yhteistyön lisäksi kirjaston täytyy keskittyä myös omiin kehityskohteisiinsa. Kirjaston kokoelmatyötä helpottaisi kokoelmatyösuunnitelma, jonka avulla kirjaston henkilökunnan on helpompi hoitaa kokoelmaa ja siihen liittyviä töitä. Suunnitelman lisäksi kirjaston toimintaa auttaisi vuotuinen määräraha, jonka avulla kokoelmaa voitaisiin kasvattaa ympäri vuoden. Säännöllisillä hankinnoilla mahdollistettaisiin uuden aineiston hankinta, sekä huomioitaisiin asiakkaiden toiveet. Määrärahan lisäksi hankintojen tekoa helpottaa mahdollisuus seurata erilaisia tilastoja PrettyLib-järjestelmästä. Kokoelman ollessa sähköisessä järjestelmässä on kirjaston työntekijöiden helppo tarkastella aineiston liikkuvuutta sekä lainausmääriä. Tilastojen avulla voidaan seurata, minkälainen aineisto on asiakkaiden mielestä kiinnostavaa ja ottaa se huomioon aineistoa valitessa. Myös poistot ovat yksi osa kokoelmatyötä, ilman poistoja kokoelma voi olla hyvinkin äkkiä samassa pisteessä kuin projektin alussa. Liian täydet hyllyt ja huonokuntoinen sekä vanhentunut aineisto eivät palvele kirjastoa eikä sen käyttäjiä.

Tulevaisuudessa vankilan tulee edelleen panostaa kirjastoon ja sen toimintaan. Kuten Evansin kokoelmatyön syklisessä mallissa tulee ilmi, ei kirjaston kokoelma ole koskaan valmis. Tätä samaa mallia voidaan soveltaa myös koko kirjastotyöhön. Kirjastoon ja sen kokoelmaan tulee kiinnittää huomiota, jotta kirjastolla on mahdollisuus kehittyä ja löytää sen potentiaali niin henkilökunnan kuin kirjaston asiakkaidenkin kannalta.

Jos vankila muuttaa tulevaisuudessa Hiukkavaaran yhteiskampukselle, on vankilan kirjastolla mahdollisuus saada uudet monikäyttöiset muunneltavat ja esteettömät tilat. Uusi kirjasto tulisi olemaan käyttäjäystävällisempi niin vankien kuin vankilan henkilökunnankin kannalta, sillä se on suunniteltu kirjastokäyttöön. Yhteistyö- ja käyttömahdollisuudet paranevat kirjaston käyttöön suunnitellun tilan ansiosta ja mahdollistavat muunkin kuin pelkän lainaustoiminnan.

11 POHDINTA

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishanke on erittäin mielenkiintoinen, ja olen tyytyväinen, että sain olla mukana toteuttamassa projektia ja kehittämässä Oulun vankilakirjaston toimintaa. Toiminnallisen osuuden puitteissa minulla oli mahdollisuus tutustua Oulun tutkintavankilaan ja sen toimintaan. Hankkeen kokoukset olivat mielenkiintoisia ja antoivat uusia näkökulmia ja ajatuksia. Hankkeen aikana tuli vahvasti ilmi, kuinka tärkeänä Rikosseuraamuslaitos ja Oulun vankila pitävät vankilakirjastoja ja niiden palveluita. Kirjaston positiivinen vaikutus vankien arjessa sekä kotouttamisessa ovat tärkeitä myös vankilan kannalta.

Ennen opinnäytetyön alkua olin tietoinen vankilakirjastoista, mutta en ollut tarkemmin syventynyt siihen, mitä kaikkea niiden toiminta sisältää ja minkälainen vaikutus vankilakirjastolla on vankilan arjessa. Suljettu ympäristö ja työskentely kameroiden valvomana oli myös uusi kokemus. Kokoelmatyön teoriaopiskelun lisäksi olin tehnyt kokoelmatyötä jonkin verran aikaisemmin yleisissä kirjastoissa, mutta itsenäinen päätöstenteko kokoelman ja sen karsinnan suhteen oli uusi asia.

Opinnäytetyön toimeksiantajan toiveena oli kokoelman uudistaminen, sen tuominen paremmin esille sekä kokoelman luettelointi PrettyLib-kirjastojärjestelmään. Kokoelman uudistaminen ja sen houkuttelevuuden lisääminen saavutettiin kiitettävästi. Tavoitteet kokoelman luetteloinnista PrettyLib-kirjastojärjestelmään jäivät osittain saavuttamatta, kokoelmaa ei ehditty luetteloida kokonaan järjestelmään. Suunnitelmissa oli luetteloida koko kokoelma, tämä ei kuitenkaan toteutunut. Aineisto ehdittiin luetteloida vain kertomakirjallisuuden osalta i-kirjaimen saakka. Luetteloitu aineisto on luetteloitu tavoitteiden mukaisesti ja on taroitettu käyttövalmiiksi, joten tavoitteet saavutettiin sen osalta.

Kokoelman ja kirjaston ulkoasun muutos oli huima. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden päättyessä kirjasto oli kokenut suuren muutoksen niin ulkoasun kuin kokoelmankin kannalta. Aineiston uudelleen järjestely, värikoodaaminen, kirjaston esitteet ja pohjapiirros tuovat kirjaston palveluja ja sen aineistoa helpommin lähestyttäväksi. Lähestyttävyyks korostuu mielestäni erityisesti niille, jotka eivät ole tottuneet asioimaan kirjastossa. Värikkäällä ulkoasulla haluttiin hahmotusvaikeuksien huomioimisen lisäksi myös tuoda miellyttävämpää ilmettä kirjastoon. Vankilakirjastosta pyrittiin tekemään mahdollisimman paljon yleisten kirjastojen kaltainen, jotta kirjastossa asiominen jatkuisi myös vapautumisen jälkeen.

Opinnäytetyön aikana oma ammattitaitoni kehittyi huomattavasti, valmiudet kokoelmatyöhön ja vankilakirjaston toiminnan suhteen lisääntyivät. Käytännön työn lisäksi teoreettiset tiedot vankiloista ja vankilakirjastoista kasvoivat valtavasti. Kokoelmatyöstä on olemassa paljon teoriaa ja erilaisia malleja, kuitenkin kevään aikana huomasin selkeästi sen, että mikään teoria ja aiheeseen tutustuminen ei voi täysin valmistaa siihen, mitä kokoelmatyö on käytännössä. Vaikka kokoelmatyötä ja karsintaprosessia toteutettiin itsenäisesti, oli meillä mahdollisuus pyytää apua niin vankilan henkilökunnalta kuin Oulun kaupunginkirjastostakin. Yhteistyö Oulun kaupunginkirjaston kanssa oli isona apuna opinnäytetyötä tehdessä. Kirjalahjoitusten lisäksi saimme kaupunginkirjastolta esitteitä, kirjanmerkkejä ja muuta materiaalia vankilakirjaston käyttöön. Saimme kaupunginkirjastolta tukea myös kirjastoestitteen tekoon. Ammatillinen mielipide kokoelmatyöstä, kirjastotilan järjestyksestä sekä kirjaston esitteestä oli tarpeellista. Ulkopuolinen näkökulma toi esille sellaisia asioita, joihin ei ollut itse välttämättä kiinnittänyt huomiota.

Kevään aikana kävi selväksi, että Oulun vankila on innostunut ja sitoutunut vankilakirjaston toimintaan ja sen kehittämiseen, työntekijät olivat innostuneita uusista ajatuksista ja ideoivat myös itse kirjaston toimintaa lainaustoiminnan lisäksi. Koen oman työpanokseni olleen tärkeä Oulun vankilakirjastolle ja sen toiminnan kehittämiseksi. Työpanostamme arvostettiin ja siitä oltiin kiitollisia. Kokoelmatyön lisäksi kirjaston ulkoasun uudistaminen ja kirjastoestite on tuonut kirjaston toimintaan uusia ulottuvuuksia, lisännyt kirjastopalveluiden saatavuutta sekä madaltanut kynnyksiä asioida kirjastossa. Uskon, että opinnäytetyöstäni ja sen raportointiosuudesta on hyötyä Oulun vankilalle ja myös muille Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen yhteishankkeen vankiloille ja heidän kirjastoilleen.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin yhdessä toisen opiskelijan, Valtteri Lindholmin kanssa. Toiminnallisen osuuden aikana kokoelmatyö ja PrettyLib-järjestelmän käyttöönotto lomittuivat tiivistä keskenään, ja vaikka opinnäytetyöaiheemme painottuivatkin vankilakirjastotyön eri osa-alueisiin, teimme kumpikin kaikkia toiminnallisen osuuden töitä. Osallistuimme molemmat kokoelmatyöhön sekä aineiston luettelointiin PrettyLib-järjestelmään. Opinnäytetyön raportointiosuudessa keskityimme yhteisen osion jälkeen omiin opinnäytetyöaiheisiimme ja niiden teoriaan. Yhteistyömme oli sujuvaa, molemmilla oli samankaltaiset visiot toiminnallisen osuuden kulusta sekä sen tavoitteista. Panostimme molemmat toiminnalliseen osioon sekä raporttiin ja olimme kiinnostuneita opinnäytetyön aiheesta. Yhteistyömme oli onnistunutta ja olimme molemmat tyytyväisiä toiminnallisen osuuden lopputulokseen. Työskentely vankilan kirjastossa oli molempien mielestä kiinnostavaa sekä ammatillisesti kehittävä.

Vankilamaailma oli itselleni ihan uusi ympäristö ja halusin tai en, oli minulla tietynlaisia ennakkoluuloja vankiloista ja sen asukkaista. Opinnäytetyön edetessä huomasin ennakkoluulojen hälvenevän ja asenteeni muuttuvan. Kokoelmatyötä aloittaessa itselläni saattoi olla enemmän tarvetta ”sivistää” vankeja ja tehdä kirjastosta sellainen paikka, josta saisi mahdollisimman paljon eväitä vankilan jälkeiseen elämään. Kirjastossahan on sellaista materiaalia olemassa, esimerkiksi esitteitä, mutta kokoelman sisällön ei tarvitse olla sen erilaisempi kuin yleisissä kirjastoissakaan. Huomasin jossain vaiheessa, että minulla ei ollut enää tarkoituksena saada kokoelmaan sellaista aineistoa, jonka päätehtävä olisi esimerkiksi ohjata päihteettömään elämään, vaan sellaista aineistoa, jonka parissa asiakas voisi viettää mukavasti aikaa lukien. Mitä enemmän ajattelin asiaa, sitä varmemmin olin sitä mieltä, että vankilan kirjaston tulisi olla sellainen paikka, jossa voisi keskittyä pelkästään kirjastoon ja sen toimintoihin, eikä siihen missä kyseinen kirjasto sijaitsee. Vankilakirjaston ja sen kokoelman ei tarvitse olla holhoava ja opastava, vaan sellainen joka innostaa asiakkaitaan lukemaan.

Kokoelmatyötä tehdessä ja varsinkin karsintavaiheessa omaa ammattitaitoa joutui kyseenalaistamaan. Jouduin pohtimaan paljon sitä, että kenellä on oikeus päättää poistoista. Jos nide on hyvässä kunnossa poistaisinko sen sen vuoksi, että itse en pidä kyseisestä kirjasta vai sen vuoksi, että kirja on sisällöltään epärelevantti. Teoriassa kirjastoalan ammattilaisen tulisi olla neutraali tekemänsä kokoelmatyön suhteen, eikä antaa omien mielipiteidensä tai mieltymyksiensä vaikuttaa siihen. Käytännössä mielestäni tämä ei ole kuitenkaan täysin mahdollista, itse ainakin jouduin miettimään useampaan otteeseen poistoperusteita ja niiden häilyvää rajaa. Luin kevään aikana Heikki Poroilan kirjoittaman Luurangot portinvartijan kaapissa-kirjan, jossa pohditaan kirjastoalan ammattilaisten ammattietiikkaa. Kirja auttoi jäsentelemään omia ajatuksia ja herätti ajattelemaan kokoelmatyötä ja sensuuria uusista näkökulmista.

Vaikka kokoelmatyö oli minulle entuudestaan tuttua en ollut kuitenkaan tehnyt sitä itsenäisesti. Kevään aikana minun täytyi ottaa täysi vastuu työstäni ja valinnoistani. Koin tärkeäksi sen, että pystyin perustelemaan kaikki tekemäni asiat ja valinnat. Pyrkimykseni olikin, että pystyn tarvittaessa perustelemaan tekemäni päätökset ja ratkaisut muullakin kuin sillä, että ”minun mielestäni se on hyvä näin”. Ammatillista kasvua edisti pohtimisen ja vankilakirjastoon ja kokoelmatyöhön syventymisen lisäksi myös mahdollisuus vaihtaa ajatuksia toisen opinnäytetyöntekijän kanssa. Kevään aikana ammatillinen itsevarmuus, sekä ammattimaisuus kokoelmatyön suhteen kasvoivat valtavasti. Koen, että minulla on hyvät valmiudet hoitaa kokoelmaa itsenäisesti, ottaa siitä vastuu ja perustella tekemäni päätökset.

Kokonaisuudessaan olen tyytyväinen opinnäytetyöhön ja sen toiminnallisen osuuden lopputulokseen. Toimeksiantajan tavoitteiden lisäksi omat tavoitteeni olivat ammatillisen osaamisen vahvistaminen, uuden oppiminen sekä kirjaston houkuttelevuuden lisääminen. Saavutin kaikki itselleni asettamat tavoitteet ja voin olla ylpeä työstäni ja sen lopputuloksesta. Vankilakirjastolla on nyt hyvä pohja kokoelmatyölle sekä nykypäiväiseen kirjastotoimintaan.

Opinnäytetyön toiminnallinen sekä teoreettinen osuus olivat erittäin mielenkiintoisia. Vankilakirjastot ja niiden toiminta kiinnostavat minua edelleen, ja voisin hyvin kuvitella, että tulevaisuudessa työskentelisin vankilakirjastojen parissa. Erityisesti minua kiinnostaisi tutustua syvemmin kokoelmatyössä aineiston valintaan, sillä nyt en päässyt siihen kovin paljoa osalliseksi. Tulevaisuudessa vankilakirjaston toimintaa voisi kokoelmatyön lisäksi kehittää muidenkin toimintojen puolesta yleisten kirjastojen toiminnan suuntaan. Toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä voisi Oulun kaupunginkirjaston lisäksi olla mukana esimerkiksi opiskelijoita tai erilaisia järjestöjä. Tällainen yhteistyö avaisi varmasti monia uusia ovia ja toisi raikkaita tuulia kirjaston toimintaan. Omasta kokemuksestani voin sanoa, että kunhan pääsee yli ennakkoluuloistaan vankilaympäristöä kohtaan, tarjoaa se paljon uusia kokemuksia ja näkemyksiä niin ammatillisesta kuin henkilökohtaisestakin näkökulmasta. Opinnäytetyön aihe herätti ajattelemaan kirjastojen ja kirjallisuuden tärkeyttä ja tarpeellisuutta erityisesti suljetussa ympäristössä.

Ajatus, joka itselläni heräsi kevään aikana oli se, että jos vankilakirjaston on tarkoitus olla ”ikkuna ulkomaailmaan”, niin tarvitseeko kokoelmassa olla niin paljon rikoskirjallisuutta? Mielestäni lukemisen yksi parhaista puolista on eskapismi. Kotisohvalta tai vankisellistä voi matkustaa lukemalla minne vain.

LÄHTEET

Arkkitehdit MV oy 2011. Oulun vankila rakennushistorian selvitys 09.12.2011. Viitattu 2.3.2018, http://senaatti.vlu.fi/filebank/3145-2011_arkkitehdit_MV_Oulun_vankila_RHS_web.pdf.

Celia 2018. Tietoa Celiasta. Viitattu 31.7.2018, <https://www.celia.fi/tietoa-celiasta/>.

Evans, G.E. 2000. Developing Library and Information Center Collection. Fourth Edition. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.

Forsman, M. & Siikala, T. 1993. Katse kokoelmiin. Kokoelmien arviointia ja hankintakanavien vertailua Tampereen yliopiston kirjastossa. Tampereen yliopiston kirjaston julkaisuja sarja A; 5. Tampere: Tampereen yliopisto.

Grünn, K. 2003. Uusin nuortenkirjallisuus. Teoksessa L. Huhtala, K. Grünn, I. Loivamaa & M. Laukka (toim.). Pieni suuri maailma. Suomalaisten lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia. Helsinki: Tammi, 285–295.

Hartoneva, A. 2011. Normaalisuusperiaate. Portti vapauteen. Viitattu 23.2.2018, <http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2508/normaalisuusperiaate>.

Heikkilä-Halttunen, P. 2015. Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Lastenkirjainstituutin julkaisuja 33. Keuruu: Atena.

Helmet 2018. Monikielinen kirjasto. Viitattu 31.7.2018, http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Monikielinen_kirjasto.

Helovuori, M. 2016. 100 syytä lukea. Lukukipinän sytytyskirja. Helsinki: Avain.

IFLA 2016. IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994. Viitattu 23.2.2018, <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>.

Kallinen, R. 1982. Kasvatusta ja keskitystä: Vankeinhoidonlaitos autonomian ajan jälkipuoliskolla. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 10/1982. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Karasma, K. & Suvilehto, P. 2013. Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma. Helsinki: Avain.

Karsikas, V., Kuivajärvi, K. & Mäki, M. 2009. Finland. Teoksessa T. Langelidt. M. Mäki, K. Raundrup & S. Svensson (toim.). Nordic Prison Education – A Lifelong Learning Perspective. Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 51–76.

Karvonen, A. 1985. Oulun lääninvankilan historiikki. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto.

Kaskinen, M. 2018a. Hankeraportti Oulun vankilakirjaston kehittämisestä. Kehityspäällikkö, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue, Rikosseuraamuslaitos. Sähköpostiviesti. 26.3.2018.

Kaskinen, M. 2018b. Kehityspäällikkö, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue, Rikosseuraamuslaitos. Kokous 4.4.2018.

Kemppainen, K. 2018a. Kysymyksiä opinnäytetyötä varten. Vapaa-ajanohjaaja, Rikosseuraamuslaitos. Sähköpostiviesti 28.3.2018.

Kemppainen, K. 2018b. Valmis opinnäytetyö. Vapaa-ajanohjaaja, Rikosseuraamuslaitos, Sähköpostiviesti 20.8.2018.

Kemppainen, K. 2018c. Vapaa-ajanohjaaja, Rikosseuraamuslaitos. Keskustelu 29.1.2018.

Kemppainen, K. 2018d. Vapaa-ajanohjaaja, Rikosseuraamuslaitos. Keskustelu 23.3.2018.

Kemppainen, K. 2018e. Vapaa-ajanohjaaja, Rikosseuraamuslaitos. Kokous 4.4.2018.

Kemppainen, K. 2018f. Vapaa-ajanohjaaja, Rikosseuraamuslaitos. Kokous 9.5.2018.

Kirjastoalan etiikkatyöryhmä 2011. Kirjastotyön eettiset periaatteet = Etiska principer för biblioteksarbetet = Ethical principles of library work. Helsinki: Suomen kirjastoseura.

Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampere University Press.

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953.

Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492.

Linnainmaa, T. 2008. Kriisit ja kirjallisuusterapia. Teoksessa Mäki, S. & Linnainmaa T. (toim.) Hoivasanat. Opaskirjallisuusterapiaan. Helsinki: Duodecim, 106–124.

Matinpuro, R. 1981. Vankien oikeudet ja vankilajärjestys 1918-1975. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu 4/1981. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Mikkanen, L. 2018. Erityisohjaaja, Rikosseuraamuslaitos. Keskustelu 23.3.2018.

Mäki, S. & Linnainmaa T. (toim.) 2008. Hoivasanat. Opaskirjallisuusterapiaan. Helsinki: Duodecim.

Nevalainen, J. 1960. Suomen vankilat. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto.

Nuorteva, J. 1989. Suomen vankeinhoidon historiaa, osa 2. Suomen vankeinhoidon matrikkeli 1881–1988. Helsinki: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto.

Oikeusministeriö 1995. Vankilakirjastojen kehittämistyöryhmän mietintö. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 2/1995. Helsinki: Oikeusministeriö.

Oikeusministeriö 2017. Muistio Pelson vankilan tilanteesta 16.5.2017. Viitattu 2.3.2018, <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-125751.pdf>.

Oikeusministeriö 2018. Vankeinhoitoon lisää rahaa – Pohjois-Suomessa säilyy kaksi vankilaa. Viitattu 31.7.2018, https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/vankeinhoitoon-lisaa-rahaa-pohjois-suomessa-sailyy-kaksi-vankilaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Oulun kaupunginkirjasto 2016. Oulun kaupunginkirjasto- maakuntakirjaston kokoelmapolitiikka. Oulu: Oulun kaupunginkirjasto.

Pajuoja, J. 1986. Katsaus rangaistuksen historiaan. Julkaisu 3/86. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.

Paulaharju, A. 1968. Oulun linna. Helsinki: WSOY.

Poroila, H. 2007. Luurangot portinvartijan kaapissa. Helsinki: BTJ Kustannus.

Rautavuori, P. 1991. Popmusiikin kokoelmatyö. Suomen musiikkikirjastoyhdistyksen julkaisusarja 27. Helsinki: Suomen musiikkikirjastoyhdistys.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2007. Euroopan neuvoston vankilasäännöt. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 2/2007. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2008. Ohjeita vankilan kirjastopalveluille. IFLA-ohjeisto. Opetusmoniste 2/2008. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2018. Kriminologinen kirjasto. Viitattu 11.8.2018, <http://www.rskk.fi/fi/index/kirjasto-jatietopalvelut.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2015. Vankeus. Viitattu 1.3.2018, <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/vankeus.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2017a. Aluekeskukset. Viitattu 28.2.2018, <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajhteystiedot/aluekeskukset.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2017b. Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt. Nelson Mandela -säännöt. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos,
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/MZQ5sInI7/Vankeinhoidon_va776himma776issa776a776nno776t_low.pdf.

Rikosseuraamuslaitos 2018a. Oulun vankila. Viitattu 16.2.2018,
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjyhteystiedot/vankilat/oulunvankila.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2018b. Rikosseuraamuslaitoksen selvitys puoltaa yhden vankilan rakentamista Pohjois-Suomeen. Viitattu 2.3.2018,
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/Tiedotteetjauutiset2018/02/rikosseuraamuslaitoksentsevityspuoltaayhdenvankilanrakentamistapohjois-suomeen.html>.

Rikosseuraamuslaitos 2018c. Selvitys Pohjois-Suomen vankipaikkojen pysyvistä ratkaisusta. Viitattu 2.3.2018,
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/03ITKsh11/Pohjois-Suomen_vankipaikkaselvitysraportin_luovutuskirje_08_02_2018_02_02_2018_raportti.pdf.

Rikosseuraamuslaitos 2018d. Oulun poliisilaitos ja Oulun vankila samalle kampukselle Hiukkavaaraan. Viitattu 31.7.2018,
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/Tiedotteetjauutiset2018/07/oulunpoliisilaitosjaoulunvankilasamallekampuksellehiukkavaaraan.html>.

Sareslahti, A. 1986. Kokoelmatyö yleisissä kirjastoissa. Helsinki: Kirjastopalvelu.

Sarmavuori, K. 2011. Opi ja ohjaa lukemista. Vantaa: Avain.

Silenti, T. 2009. Vankilakirjastojen historiaa: Omista kirjastoista ostopalveluihin. Teoksessa I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ Finland Oy, 790–813.

Sirviö, R. 2018a. Informaatikko, Aikuisten kirjastopalvelut ja alueellinen kehittämistyö, Oulun kaupunginkirjasto. Keskustelu 23.3.2018.

Sirviö, R. 2018b. Korjattu versio. Informaatikko, Aikuisten kirjastopalvelut ja alueellinen kehittämistyö, Oulun kaupunginkirjasto. Sähköpostiviesti 16.4.2018.

Suomen Journalistiliitto 2018. Sananvapaus- ja vastuu. Viitattu 9.7.2018, <https://journalistiliitto.fi/fi/pelisaannot/sananvapaus/>.

Suomen tieteellinen Kirjastoseura 2011. Kirjastotyön eettiset periaatteet -julkaisu on ilmestynyt. Viitattu 22.2.2018, <http://www.stks.fi/news/170>.

Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2018. Kokoelmat. Koko maa, 2017. Viitattu, 6.8.2018, <http://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=1&years=2017&stats=183#results>.

Tieteen termipankki 2018. Kotouttaminen. Viitattu 28.8.2018, <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:kotouttaminen>.

Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768.

Vankeinhoidon koulutuskeskus 1998. Vähimmäissääntöjen soveltaminen. Hyvän vankeinhoidon käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: Teoria, menetelmät ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino & Palmenia.

Vilka, H & Airaksinen, T 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Suunnitelma

Työt:

Aineiston poisto, Kaupunginkirjaston aineiston kartoitus, poistettavan aineiston ja kokoelman excelöinti, kirjaston aineiston uudelleen järjestely, hyllytarrat YKL:n mukaan, aineiston luettelointi PrettyLib -järjestelmään, aineiston tarroitus, kirjastotilan järjestely, uudet kyltit, kirjastoeseite.

Tavoitteet:

Vankilakirjastojen aineiston läpikäyminen siten, että saamme tehtyä aineistoon tarvittavat poistot, aineiston uudelleen järjestely, hyllytarrat, hyllypäätykyltit, kirjaston ilmeen kohentaminen ja aineiston houkuttelevuuden lisääminen. Opasteiden selkeyttäminen (mistä löytyy mitään)

Muuta:

Missä järjestyksessä aineisto poistetaan: kaunokirjallisuus, tietokirjat

Poistoperusteet: huonokuntoinen, vanhentunut, merkityksetön sisältö, soveltumaton sisältö, kaksoiskappale, ei lainata

Helmikuu: työaika n. 40 h

Maanantaisin ja tiistaisin vankilalla klo 9.00-15.00

Työjärjestys:

- Alkutilanteen arviointi
- Poistojen kartoitus
- Poistot
- Kaupunginkirjaston aineistoon tutustuminen
- Uuden aineiston hyllytys
- Hyllyjärjestyksen muuttaminen tarvittaessa

Excelöinti edellä mainittujen työtehtävien lomassa

Maaliskuu: työtunnit katsotaan myöhemmin Kari Kempvaisen kanssa

Jatketaan helmikuun töitä, jos aika ei ole riittänyt.
Toivottavasti PrettyLib-järjestelmän käyttöönotto alkukuusta.

Työjärjestys:

- Poistot
- Kaupunginkirjaston aineistoon tutustuminen
- Uuden aineiston hyllytys
- Luettelointi PrettyLib -järjestelmään
- Hyllyjärjestyksen muuttaminen tarvittaessa
- Kirjastotilan siistiminen
- Hyllytarrat & hyllynpäätyopasteet

Excelöinti edellä mainittujen työtehtävien lomassa

Huhtikuu: työtunnit katsotaan myöhemmin Kari Kemppaisen kanssa

Jatketaan maaliskuun töitä, jos aika ei ole riittänyt.

Työjärjestys:

- Luettelointi PrettyLib -järjestelmään
- Aineiston tarroitus
- Aineiston hyllytys
- Hyllytarrat & hyllynpäätöpasteet
- Kirjastoeseite

Toukokuu: työtunnit katsotaan myöhemmin Kari Kemppaisen kanssa

Työjärjestys:

- Luettelointi PrettyLib -järjestelmään
- Aineiston tarroitus
- Aineiston hyllytys
- Kirjastotilan & opasteiden viimeistely
- Kirjasto käyttökuntoon

Tekijä:	Nimeke:	Kustantaja:	Painovuosi:	Sivumäärä:	Genre:	Uusi:
Aasvuori	Rattijuop	Edita	1996	197		
Achebe	Things fall	Anchor	1994	209	84.5	y
Adams	Dirk Gently	WSOY	1989	260		
Ahde	Tulen ja ra	Gummerus	1980	270		
Ahern	Gåvan	Bazar	2011	268		
Ahnhem	Offer utar	Forum	2015	589		
Aho	Sininen ta	WSOY	1985			
Ahola	Aristos	Karisto	2005	413	omantiikk	x
Ahola	Kunnian n	Tammi	1987	397		
Aitmatov	Eikä päivä	Kansankulttu	1981	326		
Aitola	Lontoonra	Otava	2004	288	omantiikk	x
Ala-Harja	Maihinnol	Like	2012	209		x
Ala-Harja	Maihinnol	Like	2012	209	84.2	x
Alanne	Giljotiini	WSOY	2006	269		x
Alcorn	Rohkeat :	KKJMK	2012	436	84.2	x
Alivaltiosi	Virallisuus	Otava	2006	223		
Allen	Don't stan	Hyperion	1994	254	84.5	x
Allende	Rouva For	Suuri suomala	2000	367		
Alm	Ansiosido	Nordbooks	2013	217		x
Almila	Tuoksutor	Wsoy	1982	62	82.2	
Almodova	Kuumetta	Like	2001	93	84.2	x
Alsterdal	I tystnade	Lind	2009	410		
Alvtegen	Syllisyys	WSOY	2009	244	Jännitys	x
Alvtegen	Varjo	WSOY	2008	364	Jännitys	x
Ambrose	The Pasifi	Otava	2011	553		
Andersen	Vilken har	En bok för alla	1990	376		x
Andreucci	Tex Willer	Egmont	2013	114	85.32	x
Ani	Idyller de	Paul Zsolnay v	2006	349		x
Anthony	Kohtaloka	Gummerus	1995	392		
Antoni	Isoäitini e	Like	2002	239		
Antoni	Karnevaal	Like	2005	377		x
Anttola	Ohikulkija	Tammi	2011	244	84.2	x
Archer	Sons of Fo	Pan Books	2003	596		
Arnaldur	Menneet	Blue Moon	2012	283	Jännitys	x
Arnaldur	Mestaruus	Blue Moon	2013	295	Jännitys	x
Asimov	Säätiön al	WSOY	1994	384		
Astafjev	Paimenla	Weilin+Göös	1979	195		
Astafjev	Selville ve	WSOY	1982	180		
Aumasto	Zaida	Tammi	2004	382		x
Axelsson	Toista tiet	WSOY	2005	336	Jännitys	x
Bach	Lähellä jo	Gummerus	1983			
Bach	Lokki Joor	Gummerus	1973	93		
Bäcksback	Minns du	Schildts	1986	79	82	

Tekijä:	Nimeke	Kustant	Painovu	Sivumäi	Luokka:	Uusi:	Kieli:
Aaltonen	JHT : Must	Otava	2016	461	99.1		
Abu-Hann	Sinut	WSOY	2007	215	99.1	x	
Aho	Musiikkia	Tietosano	1998	95	78.1		
Aho	Retkikunt	Sanoma	1966	138	40.05		
Ahokoivu	Sarjakuva	BTJ	2007	141	74.11	x	
Aitio	Kaj Stenva	Otava	1999	95	74.3	x	
Al-Anon	Kaksitoist	Aa-kustan	2010	204	79.5672		
Al-Anon	Päivä kerr	Aa-kustan	1999	384	79.5672		
Al-Anon	Päivä kerr	Aa-kustan	1999	384	79.5672		
Al-Anon	Nimettöm	Aa-kustan	2010	566	79.5672		
Al-Anon	Nimettöm	Aa-kustan	2007	566	79.5672		
Alexander	Totuus tai	WSOY	2013	223	23.31	x	
Andersson	Kohtaamis	Maahenki	2014	222	75.792	x	
Andreass	Suomen V	Tilastokes	2000	351	05		
Appelsin	Adolf Ehrr	Ajatus Kirj	2000	251	99.13	x	
Apunen	Sukellus p	Tammi	2009	157	79.13	x	
Baiev	Valan velv	WSOY	2004	421	99.15	x	
Bailey	Vanhan ta	WSOY	2008	150	68.4	x	
Barlettani	Junakoira	WSOY	1989	157	67.45		
Battison	Voita stre	Mattina	2001	80	59		
Berlitz	Atlantikse	Otava	1978	237	15.7		
Berlitz	Vilna matl	Tammi	2005	144			
Blomster	Musta, val	Karas-San	2003	102	14.16		
Blomster	Suojaava,	Karas-San	2002	105	14.16		
Blomster	Kelpaank	Aikamedia	2013	224	14.4	p	
Boyd	Epäilijän k	Aikamedia	2012	352	23.31	x	
Breitman	Opi sanon	Karisto	2001	253	14.8	x	
Bremer	Saunan m	WSOY	1985	184	59.4		
Brown	Ludwig va	WSOY	1996	64	78.991	x	
Burdon	Kaunis & r	Gummeru	2006	137	68.4	x	
Byrne	Taivaallin	Otava	2014	187	99.1	x	
Byrne	Toivon vie	Otava	2012	205	99.1	x	
Byrne	Toivon vie	Otava	2013	223	99.1	x	
Chalmers	Kaunista k	Otava	2006	144	68.4	x	
Chang	Parantava	Valitut Pa	2010	240			
Ciccione	Siskoni on	Helsinki-k	2011	341	78.993	x	
Colliander	Ihmisen ä	WSOY	1977	215	17.3		
Cook	Luonto läf	WSOY	1975	31	58		
Darwin	Lajien syn	Kirjayhtyn	1980	236	56.4		
De Madari	livana Julr	Ajatus Kirj	2007	525	99.13	x	
Dillman	Kiinteytys	Karisto	2007	177	79.2	x	
Dölle	Katse kam	Museovira	2004	205	75.79	x	

2 USKONTO

22 RAAMATTU

RAAMATUN TUTKIMUS

33 OIKEUSTIEDE

33.04 LAKIKOKOELMAT

SÄÄDÖSKOKOELMAT

82 RUNOT

Hyllynpäätyopaste.

**74.17 PILAPIIRROKSET
KARIKATYYRIT**

85.32 SARJAKUVAT

**84 KERTOMAKIRJALLISUUS
PROSA
NARRATIVE LITERATURE**

Hyllynpäätyopaste.

Kertomakirjallisuuden hyllynpäätyopaste.

Tietokirjallisuuden hyllynpäätyopaste.

LAINAUSOHJEET

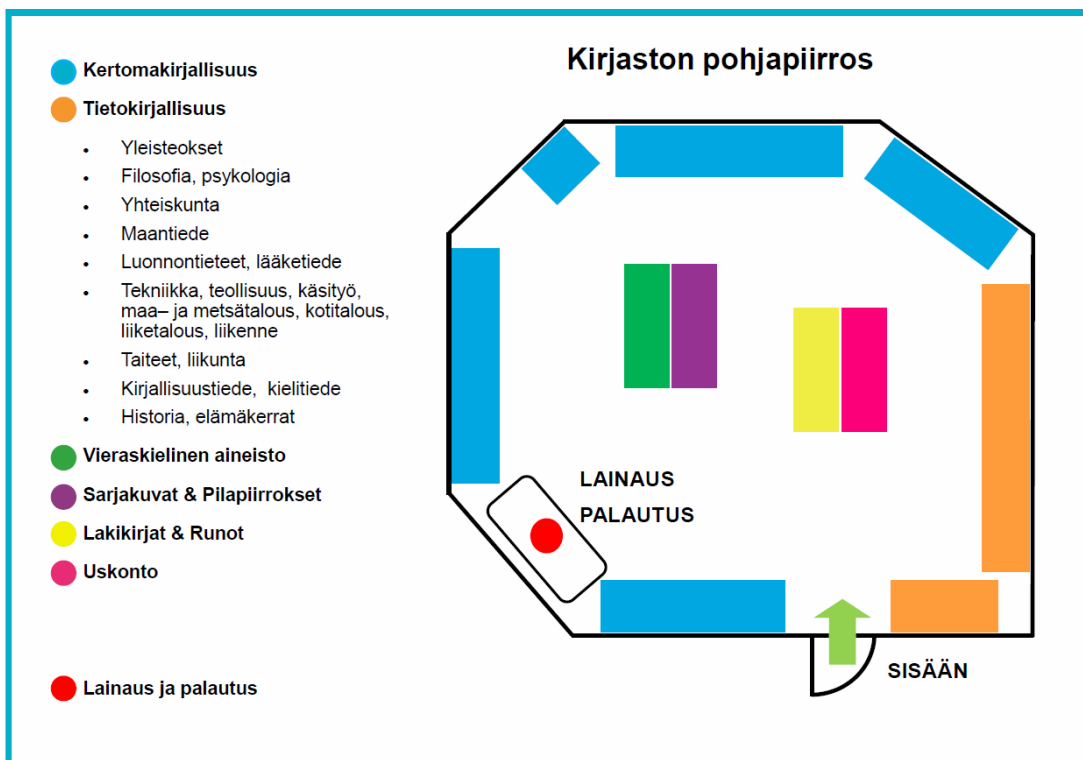
Lainaaminen on maksutonta.
Lainaanamiseen tarvitset vankinumeron.
Laina-aika on kolme viikkoa.
Kirjaa ei saa vahingoittaa.

Kohtele lainaamaasi kirjaa hyvin
ja pidä se siistinä.

Suomenkielisen esitteen takakansi ja etukansi.

Suomenkielisen esitteen sisäaukeama.

LANEREGLER

Det är avgiftsfritt att låna böcker på biblioteket.

För att låna material behöver du ditt fängelsenummer.

Lånetiden är tre veckor.

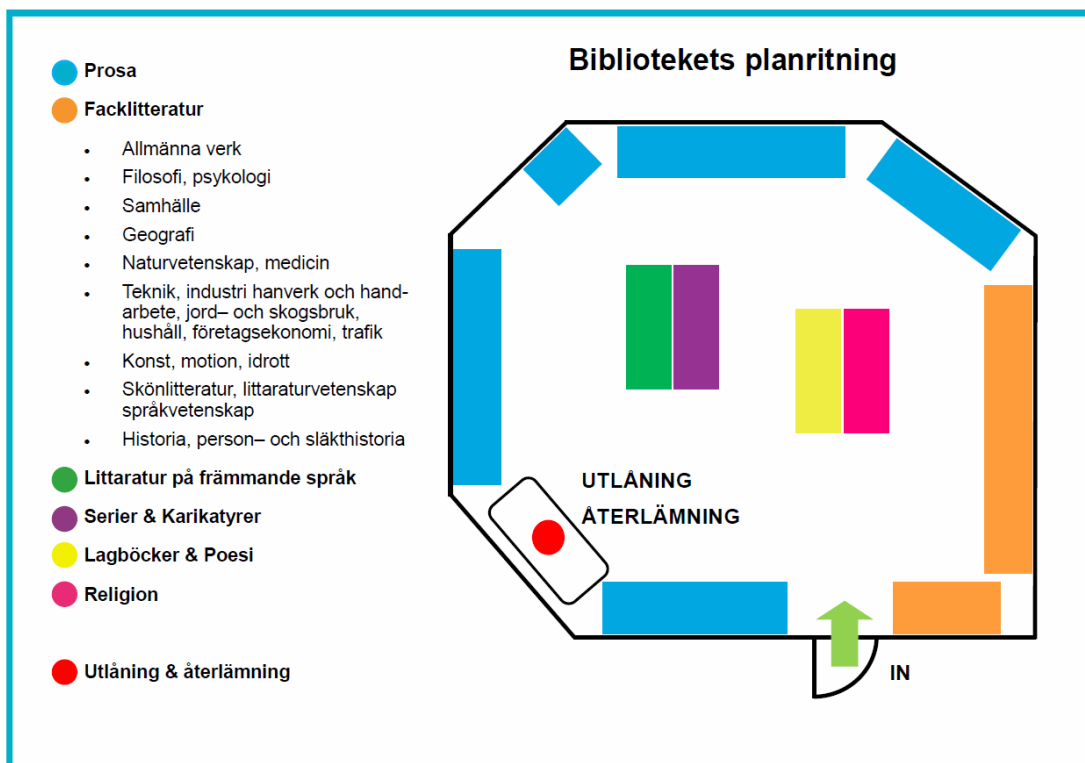
Skada inte biblioteket böcker.

Ta väl hand om din bok och se efter att boken är i bra skick när du lämnar in den.

Ruotsinkielisen esitteen takakansi ja etukansi.

Ruotsinkielisen esitteen sisäaukema.

LIBRARY POLICY

Lending is free of charge.

You will need your identification number to borrow books from the library.

The loan period is three weeks.

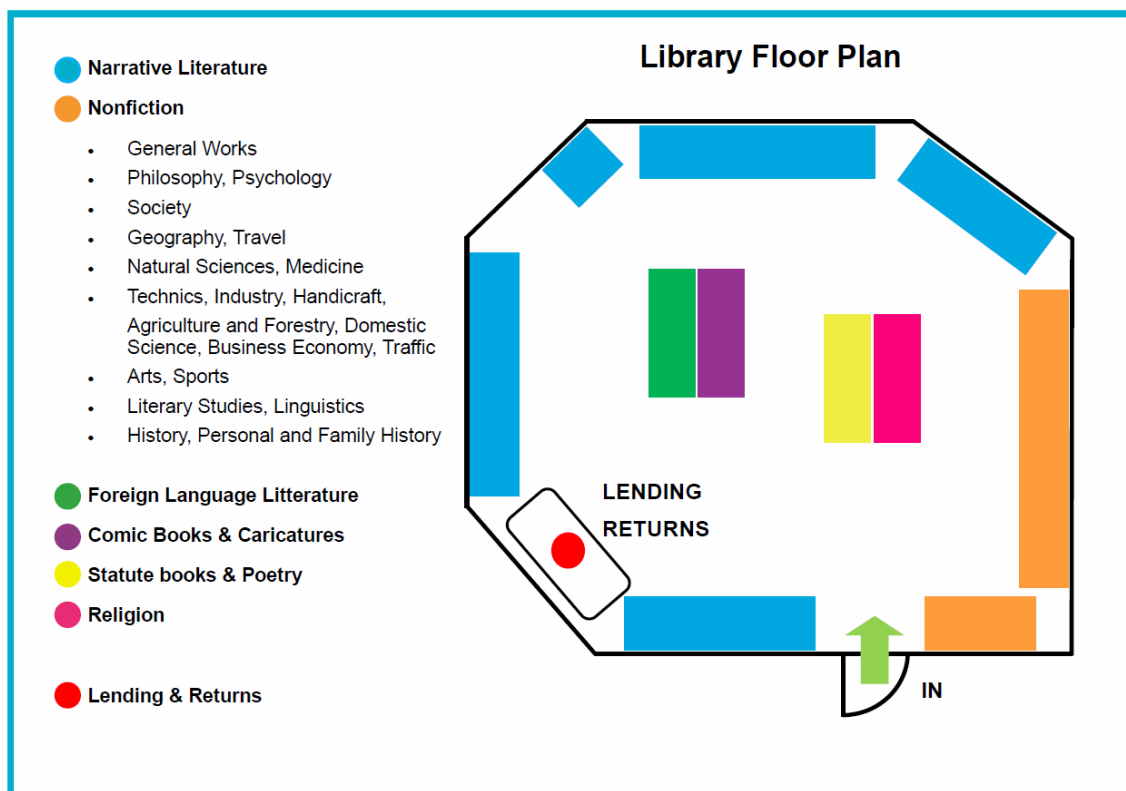
The library books must not be damaged.

Please handle the books with care.

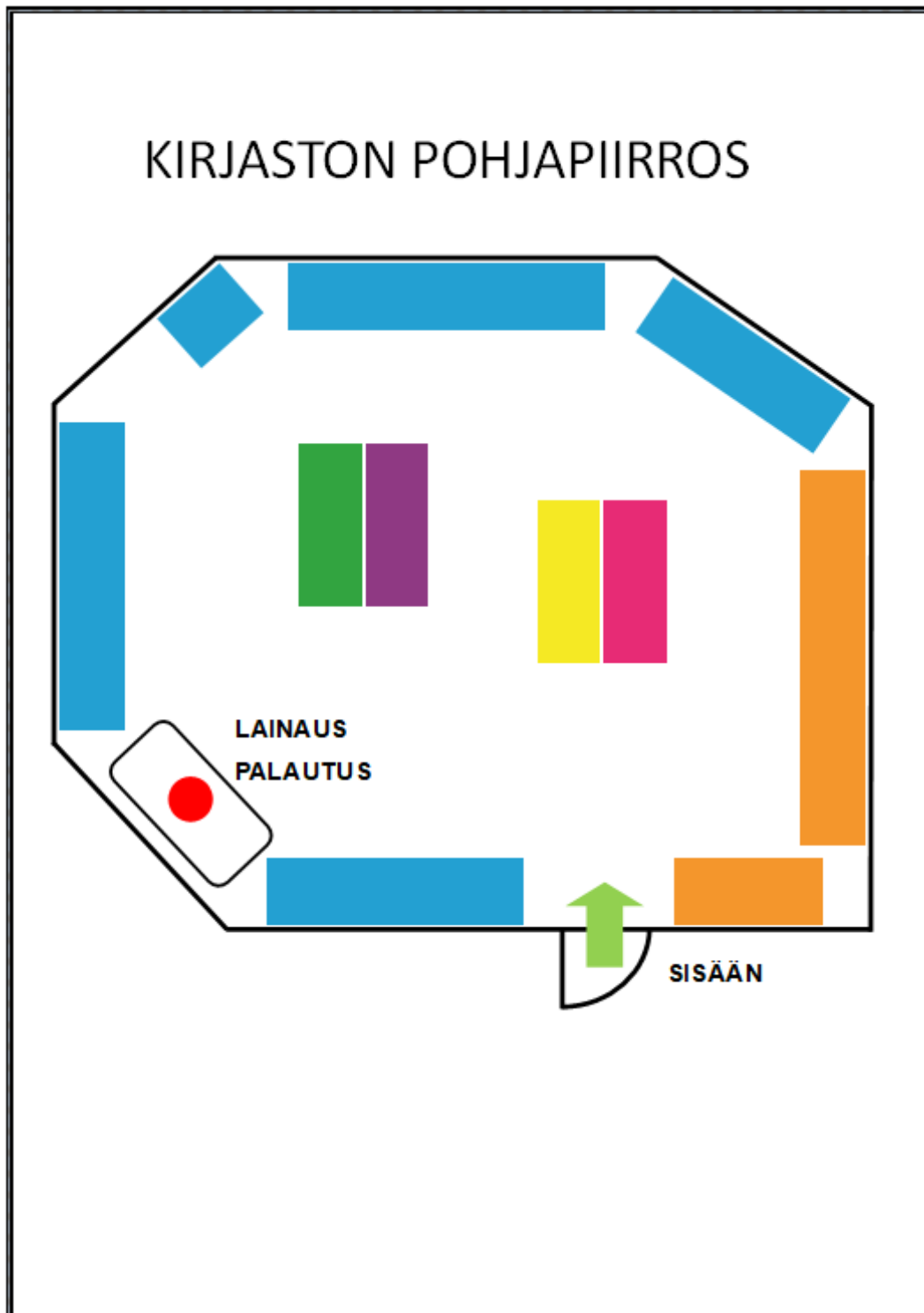

Englanninkielisen esitteen takakansi ja etukansi.

Englanninkielisen esitteen sisäaukema.

- **Kertomakirjallisuus**
- **Tietokirjallisuus**
- **Vieraskielinen aineisto**
- **Sarjakuvat & Pilapiirroksset**
- **Lakikirjat & Runot**
- **Uskonto**

TIETOKIRJALUOKAT

0 YLEISTEOKSET

1 FILOSOFIA. PSYKOLOGIA. RAJATIETO

10 YLEISTEOKSET

11 FILOSOFIA

14 PSYKOLOGIA

15 RAJATIETO

17 ETIIKKA. ELÄMÄNFILOSOFIA. ESTETIIKKA

2 USKONTO

22 RAAMATTU. RAAMATUNTUTKIMUS

3 YHTEISKUNTA

33 OIKEUSTIEDE

33.04 LAKIKOKOELMAT. SÄÄDÖSKOKOELMAT

38 KASVATUS. OPETUS. KASVATUSTIEDE

4 MAANTIEDE. MATKAT. KANSATIEDE

40 MAANTIEDE

42 SUOMI

5 LUONNONTIETEET. MATEMATIIKKA. LÄÄKETIEDE

56 BIOLOGIA

57 KASVITIEDE

58 ELÄINTIEDE

59 LÄÄKETIEDE. TERVEYDENHOITO

**6 TEKNIikka. TEOLLISUUS. KÄSITYÖ. MAA- JA
METSÄTALOUS KOTITALOUS. LIKETALOUS. LIIKENNE**

65 KÄSITYÖ. KOTITEOLLISUUS

68 KOTITALOUS. LAITOSTALOUS

7 TAITEET. LIIKUNTA

74.17 PILAPIIRROKSET. KARIKATYYRIT

78 MUSIIKKI

78.99 HENKILÖHISTORIA

79 LIIKUNTA. URHEILU. LEIKIT. HUVIT

79.1 LIIKUNTA. URHEILU

8 KAUNOKIRJALLISUUS. KIRJALLISUUSTIEDE. KIELITIEDE

82 RUNOT

84 KERTOMAKIRJALLISUUS

85 SARJAKUVAT

85.32 SARJAKUVAT

9 HISTORIA

92 SUOMEN HISTORIA

99 HENKILÖ- JA SUKUHISTORIA

99.1 ELÄMÄKERRAT. MUISTELMAT

Työtunnit (h)					
Viikko	Päivämäärä	Elina H.	Valtteri L.	Työtehtävät	Paikka
5	29.1.	1	1	Vankilakirjastoon tutustuminen	Vankila
6	5.2.	6	6	Aineiston kartoitus, poisto ja uude	Vankila
	6.2.	6	6	Aineiston kartoitus, poisto ja uude	Vankila
7	12.2.	6	6	Aineiston kartoitus, poisto ja uude	Vankila
	13.2.	6	6	Aineiston kartoitus, poisto ja uude	Vankila
8	19.2.	6	6	Aineiston kartoitus, poisto, uudell	Vankila
	20.2.	6	6	Aineiston kartoitus, poisto, uudell	Vankila
9	26.2.	3.5	6	Aineiston uudelleen järjestämine	Vankila
	27.2.	6	6	Aineiston uudelleen järjestämine	Vankila
11	12.3.		6	Excelöinti + hankekokous	Vankila
	14.3.	6	6	Aineiston uudelleen järjestämine	Vankila
12	19.3.	6	6	Aineiston uudelleen järjestämine	Vankila
	21.3.	6	6	Aineiston uudelleen järjestämine	Vankila
13	26.3.	6	6	Aineiston uudelleen järjestämine	Vankila
	28.3.	6	6	Aineiston uudelleen järjestämine	Vankila
14	4.4.	1.5	1.5	Hankekokous	Vankila
15	11.4.	4	4	Opasteiden suunnittelu ja tekemi	OAMK
	12.4.	4	4	Opasteiden suunnittelu ja tekemi	OAMK
	13.4.	4	4	Opasteiden suunnittelu ja tekemi	OAMK
16	18.4.	4	4	Ulla Virranniemen vierailu kirjasto	Vankila
17	23.4.	6	6	Kirjastojärjestelmään tutustumine	Vankila
	25.4.	6	6	Kirjastojärjestelmään tutustumine	Vankila
	26.4.	3	3	Opasteiden suunnittelu ja tekemi	OAMK
19	7.5.	6	6	Excelöinti, luettelointi, kirjojen ta	Vankila
	8.5.		6	Luettelointi ja kirjojen tarroitus	Vankila
	9.5.	1.5	1.5	Hankekokous	Vankila
	11.5.	1.5		Esitteiden valinta Riikka Sirviön ka	Kaupunginkirjasto
20	14.5.	6	6	Luettelointi, kirjojen tarroitus ja o	Vankila
	15.5.	6	6	Luettelointi, kirjojen tarroitus ja o	Vankila
	16.5.	3	3	Esitteiden tekeminen	OAMK
21	21.5.	6	6	Luettelointi, kirjojen tarroitus ja o	Vankila
	22.5.	3	3	Kirjaston materiaalin kokoaminen	OAMK
22	29.5.	6	6	Luettelointi, kirjojen tarroitus ja k	Vankila

Ohjeet vankilakirjaston kokoelmatyön jatkamiseen

- Kari Kemppainen vastaa vankilakirjaston toiminnasta ja hän toimii yhteyshenkilönä koulun ja vankilan välillä.
- Kirjaston kaikki materiaali löytyy tietokoneelta Kirjasto-nimisessä kansiossa. Myös Kari Kemppaisella on aineisto muistitikulla.
- Kirjastossa on violetti kansio, jossa on ohjeita PrettyLibin käyttöön.
- Kirjaston koko kokoelma on KirjastonKokoelma nimisessä Excel-taulukossa. Jos poistat kirjoja kokoelmasta, ne täytyy myös poistaa Excel-taulukosta. PrettyLibin luetteloinnin ja Excelin tulee vastata toisiaan, sillä kaupunginkirjasto käyttää Excel-taulukkoa valitessaan lahjoitettavaa aineistoa. Jos taulukkoon tulee suuria muutoksia, se täytyy lähettää Riikka Sirviölle.
- Suomenkielinen kertomakirjallisuus on luetteloitu i-kirjaimen asti. Tietokirjoja, vieraskielisiä, sarjakuvia jne. ei ole järjestelmässä. Luetteloidut kirjat ovat tarroitettu.
- Valtteri on tekemässä käyttöohjeita PrettyLib -järjestelmään. Käyttöohjeesta käy ilmi mikä on luetteloinnin taso, tulostukseen liittyvät asiat jne. Valtteri antaa mielellään lisätietoja.
- Kun olet tulostanut nidetarran ja signumin PrettyLibistä laita niiden päälle kontaktimuovia.
- Jos luetteloidessa tulee sellaista aineistoa vastaan, joka on mielestäsi poistokunnossa, sen voi poistaa.
- Kokoelmassa on jonkin verran kirjoja joita ei ole muovitettu - ne voi muovittaa. Nämä kirjat ovat muualta saatuja lahjoituksia sekä vankilan omasta kokoelmasta. Excel-taulukosta lahjoituskirjat tunnistaa y- tai p- kirjaimesta Uusi-sarakkeessa.
- Riikka Sirviö on kaupunginkirjaston informaatikko, joka on mukana vankilakirjaston kehittämishankkeessa. Jos on jotakin asiaa, joka liittyy kaupunginkirjaston yhteistyöhön tms. ottakaa yhteyttä Riikkaan.

Jos on jotakin kysyttävää tai epäselvyyksiä, meihin voi ottaa yhteyttä.

Terveisin, Elina Holster & Valtteri Lindholm